

13669

T.C.

Mimar Sinan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı
Eski Yazı (Hat) Programı

**TÜRK HAT SANATINDA
ŞEYH HAMDULLAH
VE
AHMET KARAHİSARÎ
EKOLLERİ**

T. C.

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Yüksek Lisans Eser Çalışması

8526 H. Hüseyin Gündüz

Danışman: Prof. Kerim Silivri

İstanbul - Ocak 1988

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Önsöz

Birinci Bölüm:

1- Türk Hat Sanatı ve Tarihçesine Kısa Bir Bakış ..	1
2- XVI. Yüzyıl Türk Hat Sanatı ve Hattatları	7

İkinci Bölüm:

1- Şeyh Hamdullah	9
a- Hayatı	9
2- Şeyh Hamdullah'ın Eserleri ve Özellikleri	15
a- Yazma Eserleri ve Özellikleri	15
b- Mimari Yapılardaki Eserleri	19
3- Şeyh Hamdullah'ın Eserlerinde Kullandığı İmzalar	21
4- Şeyh Hamdullah'ın Hat Sanatındaki Yeri ve Ekolü	23

Üçüncü Bölüm:

1- Ahmet Karahisari	25
a- Hayatı	25
2- Ahmet Karahisari'nin Eserleri ve Özellikleri ...	28
a- Yazma Eserleri ve Özellikleri	28
b- Mimari Yapılardaki Eserleri	31
3- Karahisari'nin Eserlerinde Kullandığı İmzalar ..	32
4- Karahisari'nin Türk Hat Sanatındaki Yeri ve Ekolü	33
5- Karahisari'yi Döneminin Hattatlarından Ayıran
Özellikler	35

Dördüncü Bölüm:

1- Şeyh Hamdullah Ekolü ile Ahmet Karahisari
Ekolünün Karşılaştırılması	37
a- Yazma Eserlerde	37
b- Mimari Eserlerde	39

Sonuç	43
Resimlerle İlgili Açıklamalar	46
Dip Notlar	52
Bibliyografya	55
Resimler	58

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinde kültür ve medeniyetin birikimi, gelişmesi, varlığını koruması hiç şüphe yokki yazıya borçludur. Yazı icat edilmiş olmasaydı, okuma yazma olmasaydı, insanın yüzyıllar boyunca kazandığı bilgi, tecrübe, tarih gelecek nesillere aktarılamayacaktı.

Medeniyette olduğu gibi kültür ve sanattada yaratıcı olan Türkler, güzel sanatlar içerisinde önemli bir yeri olan hat sanatını alarak tekamül zirvesine çıkarmışlardır. Şerefli ve büyük bir geçmişe sahip olan Türk medeniyeti, İslâm medeniyeti ile birleşince bu medeniyetin bütün kollarında olduğu gibi tezyini sanatlarda da büyük bir gelişme ve ilerleme olmuştur. Özellikle hat sanatı büyük bir gelişme ve incelikle tekamül etmiş ve müslüman milletlerin müşterek kültürü olan bu yazıyı Türk sanatkârları milli bir sanat haline getirmiş ve Türklerin elinde bu yazı sadeliğini kazanmış ve mükemmel bir şekil almıştır. Öyleki Türklerin yazı sanatındaki bu başarısı (Kuran Mekke'de indi, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı.) dedirtmiştir.

Yüzyıllar boyunca çeşitli ekoller meydana getirip büyük hat sanatkârları yetiştirerek günümüzde hayranlıkla seyredilen binlerce şâh eserler meydana getirmiş olan bu sanatı, günümüzde Batılı sanat eleştirmenleri üzerinde önemle durulması gereken bir resim sanatı olarak kabul ediyorlar. Büyük bir hat sanatçısı tarafından yapılmış olan nefis bir kompozisyon gördüğü zaman hayranlığını gizleyemeyerek "İşte resim" diye bağırmaktan kendini alamayan Picasso, okumasını bilmediğine ve müslüman olmadığına göre bu yazının taşıdığı soyut güzellikten başkasına, nesine hayran olabilirdi.

Geleneğe bağlı Türk ve İslâm sanatlarımıza yönelen ilginin gittikçe artması, Şeyh Hamdullah'dan Emin Barın'a kadar tam beşyüzyıla yakın Osmanlı Türk'ünün emeği göz nuru

ile yuğrulmuş, biçimlenmiş ve özbeöz bir Türk sanatı haline gelmiş olan hat sanatımızda bütün canlılığı ile sanat severlerimizin ve meraklı gençlerimizin gündemine gelmeye başlamıştır.

II. Bayezid'in Şeyh Hamdullah'ı İstanbul'a getirmesi hat sanatında yeni bir ekolün doğmasına sebep olmuştur. Padişahın kendi yazı koleksiyonunu ve elindeki Yâkut yazılarını Şeyh Hamdullah'a vererek: "Acaba kendimize has bir yazı üslubu meydana getirmek mümkünmüdür"? diye dileğini bildirmesi üzerine, Şeyh Hamdullah, Yâkut'un altı çeşit yazı üzerinde yaptığı incelemeler ve çalışmalar sonunda, bunları yeni bir üslup ve karakterde yazmayı başarmıştır. Hamdullah'ın bu ekolü kitap yazısı olan Nesih yazısının gelişmesini sağlamış ve günümüze kadar bu ekol devam edip gelmiştir.

Yine bu devirde, bu ekole paralel olarak, bambaşka bir üslup taşıyan yazılarıyla büyük hat ustası Ahmet Karahisari'nin ayrı bir çığır açmış olduğunu görüyoruz. Bu iki hat sanatkârının yaşadığı dönemde, mimari yapılardaki yazıların hemen hemen çoğu Karahisari ve öğrencileri tarafından yazılmıştır.

Yaptığım bu çalışmanın amacı, hat sanatımızın iki dahisi olan Şeyh Hamdullah ile Karahisariyi detaylı bir şekilde incelemek ve bu iki sanatkâr'ın çeşitli müze, kütüphane ve mimari yapılardaki eserlerini inceleyerek bir karşılaştırma yapmak ve uzun bir geçmişe sahip olan hat sanatımıza olan etkilerini ortaya çıkarmaktır.

Bu çalışmamın ileride yapacağım çalışmaların ilk basamağını oluşturmasını ümit ediyorum beni böyle bir araştırmaya sevkeden ve benden yardımlarını esirgemeyen Sayın Hocam ve Danışmanım Prof. Kerim Silivri'ye ve Sayın Hocam Prof. Emin Barın'a en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç biliyorum.

Hüseyin Gündüz

Birinci Bölüm:

1. Türk Hat Sanatı ve Tarihçesine Kısa Bir Bakış:

Arapça bir kelime olan hat, sözlükte uzun ve doğru yol ve yazı yazmak anlamlarına gelir. Batı'da hüsn-i hat (güzel yazı) karşılığında calligraphy kelimesi kullanılmaktadır. Dünya Sanat Ansiklopedisi, calligraphy'yi "Güzel yazma, ölçülü yazma sanatıdır"(1) diye tarif etmektedir.

Türkler ana vatanları olan Çin'in kuzey-batısındaki bozkırlardan batıya göç ettiklerinde, milattan sonra 10. yüzyıldan itibaren Türkistan, Afganistan ve İran'da islâm âlemi ile, islâm dini ve kültürü ile temasa geldiler ve müslüman oldular. Türklerin kullandıkları Uygur alfabesini (Resim: 1) terk ederek Arap alfabesini benimsemeleri ve yazılarında Arap alfabesini kullanmaları bu zamana rastlar. İşte bu zamandan yeni Türk harflerinin kabul edilerek kullanılmaya başlandığı 1928 yılına kadar, yaklaşık bin-yıla yakın uzun bir süre Türkler bu alfabeyi kullanmışlardır.

Yaratılıştan sanatkâr olan, medeniyette olduğu kadar kültür ve sanatta da başarılı olan Türkler, Arap yazısını çok sevmişler ve bu yazıya kendi sanat zevklerini katıp ıslah etmişler ve onu yazının ötesinde bir sanat kolu haline getirerek güzel sanatlar arasındaki yerini almasını sağlamışlardır.

Ancak bu yazı sanatının birçok çeşitlerini (Resim: 2) üreten Osmanlı Türkleri olmuştur. Özellikle devlet merkezi olan İstanbul'da gelişmiş ve engüzel ve olgun eserler meydana getirilmiştir.

İslâmiyetin doğuşunda kullanılan Arap yazısı, ufak tefek değişiklikler yapılarak, Suriye yazısından alınmış ve ilk defa Irak'ın Kûfe şehrinde öğretilmeye ve kullanılmaya başlanmış olması nedeniyle Adına "Kûfi Yazı"

(Resim: 3) denilmiştir. Hz. Muhammed'in mensup olduğu Kureyş kabilesinde yazı yazmasını bilen kişiler arasında sonraları Halife olan Ömer, Osman (Resim: 4) ve Ali'de vardı.

Kūfi hattını ashāb arasında en güzel yazan Hz. Ali'dir. Bazı kaynaklarda Kūfi hattının mūcidi olarak gösterilir. Bu hattın vāzı değilse bile, harflerin tertīb ve terkiibinde, aralık ve birleşmelerinde kerāmet buyurdıkları muhakkaktır. Çünkü Hz. Ali'nin Kūfi hattında yaptığı bu letāfet ve metānet beşer kudretinin üstünde ilāhi kudrete bağlıdır. (2)

Kuran indirildikçe kātipler bunu Kūfi yazı ile deri üzerine veya hurma ağacı yapraklarından yapılmış bir cins parşömen kâğıda yazarlardı. Daha sonra Kūfi yazıdan Sülüs ve Nesih yazıyı icat eden, Abbasi Halifeleri Mehmed bin Mansur ile Mutasam'a vezirlik yapmış olan İbni Mukle'dir. İshak bin Hammad'ın öğrencisi "Ahval" dan ders alan bu sanatçı Hicretin dördüncü yüzyılı başlarında meşhur olmaya başlamış, (Hicri 328) 910 da vefat etmiştir.

Sülüs ve Nesih yazılarının mūcidi olarak bilinen İbni Mukle'ye ait dinimizde hiç bir yazı örneği yoktur. Bu sebeple yazıya getirdiği yenilikleri tesbit etmek mümkün olmamaktadır. (3)

İbni Mukle'den bir asır sonra gelen (4) Ebul-Hasan Ali (İbn Bevvāb (Hicri 413), İbni Muklenin hattını tedkik ederek geliştirmiş ve güzelleştirmiştir. Reyhāni ve Muhakkak hatlarının mūcidi olarak kabul edilir. (5)

Bunla beraber, yazıyı asıl kemal derecesine erişiren Bağdat'daki son Abbāsi Halifesi El Mustasam'ın kölesi olan Cemāleddin Yākut Mustāsīmī'dir. Hicretin yedinci yılının birinci yarısında meşhur olmaya başlayan bu hattat 1280 (Hicri 698) de vefat etmiştir. Yazı yazmakta kullanı-

lan, ucu düz kesilmiş kâmiş kalemin ucunu, ilk defa eğri olarak kesip kullanan bu zattır. O devirde "Muhakkak" yazıyı en güzel yazan Yâkut'tur. (6) (Resim: 5)

Hattı en yüksek seviyeye ulaştırdığı için Kemâlüd-Din lâkabını almıştır. Yazı tarihinde Yâkut kadar Kur'an yazan bir hattât görülmemiştir. Sayısız talebeleri arasında Esâtize-i Seb'a (Yedi Üstâd) en meşhurlarıdır. (7)

Kutbud-Dini Yazdı, Risâle-i Kutbiyye'sinde yedi üstâdın isimlerini şöyle sıralamaktadır: Mevlana Abdullah Ergun, Nâsiruddîn Mütetabbib, Mübârek Şâh-ı Kutub, Mevlâna Yusuf Horasânî, Mir Haydar, Gendenüvîs, Şeyh Ahmed Sühreverdi. (8)

Topkapı Sarayının Ayasofya tarafındaki birinci kapısının (Bab-ı Hümayun) dış yüzü üstündeki Celî sülûs "Aynalı Yazı", (Resim: 6) Abdullah Sayrafî'nin talebesi Yahya Sofi'nin oğlu ve öğrencisi, Fatih devrinin namlı hattatlarından Ali Sofi'nin eseridir ve devrinin en güzel yazılarından biridir.

Anadolu'da Selçuklulardan ve Beylikler devrinden sonra ortaya çıkan Osmanlı Devletinde, 15. yüzyıl ortalarına doğru, özellikle imparatorluğun merkezi İstanbul'u hat sanatının merkezi olarak görüyoruz.

Padişah II. Bayezid'in himaye ettiği Şeyh Hamdullah (1436-1520 M.) Yâkut'un ve bu ekole mensup diğer hattatların yazılarını inceledikten sonra, Sülûs, Nesih ve Muhakkak (Resim: 7,8) yazıları yeni bir uslûp ve karakterde yazmış, yazdığı bu yazılar kendisinden sonra gelen hattatlara örnek olmuştur.

Yine bu devirde, bu ekole paralel olarak bambaşka bir uslûp taşıyan yazılarıyla (Resim: 9,10) büyük hat

ustası Ahmed Karahisari'nin (1468-1556) ayrı bir çığır açmış olduğunu görüyoruz.

Esadullah Kirmâni'nin talebesi olan ve Yahya Sofi'den etkilenen Karahisari, Yâkut yolunu devam ettirmiştir. Aynı yolu izleyen evlatlığı Hasan Çelebi'de kendi gibi büyük bir hat ustası idi.

Ancak bu ekol uzun süre devam etmemiş ve Demirci Kulu Yusuf'un İstanbul Tophane, Kılıç Ali Paşa Camiindeki yazıları (Resim: 11-18) ile son bulmuştur.

Şeyh Hamdullah'tan sonra bu ekolden yetişen ve birçok eser bırakmış olan meşhur hattatların başlıcalarını şöylece sıralayabiliriz: Şeyh Hamdullah'ın oğlu Mustafa Dede, Damadı Şükrüllah Halife, torunu Derviş Mehmet Said, diğer torunu Mehmet Dede, Abdullah Kırımî, Hasan Üsküdarî, Hâlit Erzurumî, Mehmet Belgradî, Hüseyin Hablî, Mustafa Kütahî.

Yine bu ekolden yetişen ve Nesih yazıya en güzel şeklini veren, bu nedenle haklı olarak kendisine "Şeyh Sani" yani ikinci Şeyh ünvanı verilen büyük hattat, Hafız Osman'ın hat tarihimize önemli bir yeri vardır. 1698 (Hicri 1110) tarihinde vefat etmiş olan bu büyük yazı ustası birçok değerli hattat yetiştirmiştirki, bunların en meşhuru Yedikuleli Seyyid Abdullah'tır. Aynı ekole mensup değerli diğer iki hattatın biri Ağa kapılı İsmail bin Ali, diğeri padişah Mustafa II ve Ahmet III'e yazı dersi vermiş olan Saray Hocası Eğrikapılı Mehmet Rasim Efendi'dir. Bunlardan sonra, Hicri 12. inci yüzyıl ikinci yarısından (Milâdî 18. inci yüzyıl) başlayarak, Hicri 13. üncü yüzyıl içerisinde Sülüs, Nesih ve Talik yazıda isim ve şöhret yapmış büyük yazı üstadlarının parladığını görüyoruz.

Kâtipzâde Mehmet Refi, Rodosi İbrahim, Ebubekir Raşid, Saray hocası Yusuf, Şekerzâde Mehmet Efendi, Yahya Fahreddin, Gebecizâde Mehmet vasfi, İsmail Zühdi ve kardeşi Mustafa Rakım, Mahmut Celâlettin, Kazaesker Mustafa İzzet, Mehmet Şefik, Muhsinzâde Abdullah, Abdullah Zühdi, Vahdetî, Esad Yesari, Yesarizâde Mustafa İzzet, Yahya Hilmi, Mehmet Şevki, bunların başlıcalarıdır. Bunların içinde Mustafa Rakım özellikle Sülüs ve Celî sülüste erişilmez bir mertebeye varmıştır.

İran'da icat edilmiş ve bu ülkeye mahsus bir yazı çeşidi olan Tâlik, Hicri XI. inci yüzyılın ikinci yarısından (M. 16. cı) başlayarak ülkemizde de kullanılmaya başlandı. Ancak, Tâlik yazının İranlı büyük ustası İmad-ı Hasanî'nin öğrencilerinden Buharalı Derviş Abdi bu sıralarda İstanbul'a geldi. Tâlik yazının daha ufak ve ince bir türü olan Nestâliki İstanbul'a getiren bu hattatın himmetiyle İstanbul'da Tâlik yazı meraklıları çoğaldı ve bu yazı epey yayıldı. Derviş Abdi Hicri 1057 (M. 1647) de vefat ettiği zaman ardında kendisinden ders almış pek çok hattat bıraktı.

Bununla beraber, Tâlik yazı en mükemmel şeklini Hicri 12. (M. 18. Y.Y) yüzyılda almış ve bu devirde birçok tâlik hattatı yetişmiştir. Bunlardan biride Kâtipzâde Mehmet Refi'dir. Kazasker Abdulbâki Arif ve Durmuşzâde Ahmet Efendilerden ders almış olan Mehmet Refi Efendi, Tâlik yazıda zamanının en önde gelen üstadlarından biri olmuş ve devrinin imadı sayılmıştır.

Tâlik yazıdaki bu gelişme devam ederken yine bu yazı vadisinde ün yapmış olan Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi ile Mehmed Dedezâde gibi isimler anılmadan geçilmez.

Mehmet Esad Yesâri'nin oğlu Mustafa İzzet Efendi de babası gibi usta bir talik hattatıdır. Bu vadide yetişen hattatların en büyüğü Sâmi Efendidir. Sonra talebeleri

Necmeddin, Nazif ve Hulusi Efendilerle Kemâl Batanay'dır.

Sülüs ve Nesih yazı ekolünde Mustafa Rakım'dan sonra bu büyük üstadın üslup ve şivesini Mehmet Şevki Efendi büyük bir titizlikle devam ettirmiştir. Bu değerli hattatın talebelerinden Fehmi Efendi ile Filibeli Ahmed Arif ve Aziz Efendiler Şevki Efendinin yolunu izlemişler ve bu suretle Rakım şivesini devam ettirmişlerdir.

Celi Sülüs yazıda büyük bir hattat olan Sami Efendi talebesi Mehmet Nazif ve onun talebesi Hâmid Aytaç, Tuğra-keş İsmail Hakkı Beyler ile devrin Reisül Hattatini Ahmed Kâmil Akdik ve talebesi Mustafa Halim Özyazıcı, içinde bulunduğumuz yirminci yüzyılın ortalarına kadar Mustafa Rakım yolunu devam ettirmiş olan hattatlardır.

Bu arada Nesih yazıda, Kazaesker Mustafa İzzet Efendi şivesi ile çok güzel kıtalar, murakkalar ve Kuran-ı Kerimler yazmış olan hattat Hasan Rıza Efendi, Ömer Vasfi Efendi, Çarşambalı Arif Efendi usta ve değerli hattatlarımızdandır.

Son devrin büyük üstadı Hattat Hamid Aytaç'ın öğrencileri hat sanatını yaşatmaya devam etmektedirler.

Yine son devrin büyük hattatı "Reisül-Hattatin" Hacı Ahmed Kâmil Akdik'ten yazı dersleri almış olan Prof. Emin Barın, Kûfi, Muhakkak, Celî divanî yazı türlerinde ve çağdaş bir yorumla yaptığı, çok çeşitli ve değişik kompozisyonlarıyla, gerek yurt içinde gerek yurt dışında büyük bir takdir toplamaktadır. (Resim: 19-21).

2. 16. Yüzyıl Türk Hat Sanatı ve Hattatları:

Osmanlılarda her çeşit yazı güzel sanatlardan sayılarak zamanımıza kadar devam etmiştir. Bütün İslâm âleminde yazıyı en güzel yazan, işleyen ve ayrı bir tavır vererek başka ekoller halinde onu olgunluğa eriştiren Osmanlı Türkleri olmuştur.

Yazı Osmanlılar'da daha ziyade levhalar halinde veya cami, türbe içine, kubbelerin kenarlarını, pencere ve mihrab üstlerini süslemek için kullanılmıştır. Osmanlı Devletinin kuruluşundan başlamak üzere XVI. yüzyıl başlarına kadar geçen iki yüzyıllık bir zamanda yapılan bu gibi müesseselerin iç ve dış kısımlarına hâkk ve resm ettirdikleri yazıların Bursa, Edirne ve İstanbuldakileri gözden geçirilecek olursa oradaki gelişme kendisini göstermektedir.

İsminin delâleti ile Türk neslinden olması lâzım gelip rivayete göre, Amasya'dan Bağdat'a hicret ederek Son Abbasi Halifesine kâtip olan Yâkut-ı Mustâsîmi ve altı talebesinin teşkil ettikleri (Esatize-i Sebâ: Yedi Üstad) in sonuncuları Abdullah-ı Sayrefi ve Yahya Sofi'nin XVI. asır ortalarında vefatlarından sonra geçen bir asır boyunca İslâm dünyasında büyük hattatlar olduğunu bilmiyoruz. XV. asır ortalarına doğru, İslâm dünyasının öncüsü olmaya başlayan Osmanlı Devletinin ülkelerinde her sahada bir oluşma ve teşkilatlanma hamlesi görülmeye başlandı. Sanatın her kolunda bu hali görmekteyiz.

Hat sanatıda bu yolda hissesine düşeni fazlası ile aldı. Edirneli Yahya Sofi, oğlu Ali Sofi, Muhyiddini Amâsi, Cemal Amâsi, Abdullahı Amâsi, Şeyh Hamdullah yeni vadi ve tarz arayıp buldular. Yazının harf harf, terkip ve harekeler bakımından daha ihtişamlı aynı zamanda munis, sevimli ve kıvrak, hertürlü keskin köşelerden, sert dönüşlerden kurtulmuş bir şekil almasına çalışarak, yazının

dikey ve yatay kalınlıklarında farklar yaratarak akıcı bir bütün elde ettiler. Harekeler pratik faydalarından başka zengin bir süsleme unsuru haline geldi.

Yahya ve Ali sofilerin basit ve müsenna celîleri Fatih devrinde 300 yıl daha aşılamayan, gayet dengeli istifleri olan, pek kıymetli örnekler vermiştir.

Yine bu asırda tekniğe'de bir yenilik getirilip münharif, yani eğri kesilmiş kalem kullanılmaya başlanmıştır. Evvelce kalem düz kesildiğinden yazı köşeleri keskin ve kalınlıklar hemen hemen yeknesak düşüyordu. Şeyh Hamdullah olgunluk devresinde kalemini eğri kesti, ahenk ve kıvraklığın vasıtası böyle temin edilmiş oldu. Nestâlik'ten başka bütün islâm yazılarının en üst seviyesini teşkil eden Osmanlı mektebi II. Bayezid devrinde bu derecesini bulmuştur. Ancak kök, hemen bütün güzel sanatlarımızda olduğu gibi, Fatih zamanına uzanmakta, filizleri Rumûn , esatize-i Sebâsını teşkil eden Ali Sofi, Şeyh Hamdullah, Muhyiddin, celâl, Abdullah-ı Amâsilerle, Şeyh Hamdullahzade Mustafa Dede ve Karahisari Ahmed Efendilerden beşi doğrudan doğruya, öbür ikiside o devir üstadlarından ders almak suretiyle, dolayısı ile Fatih devrine mensup-turlar. Bundan dolayı Osmanlı yazı sanatının temeli Fatih devrinde atılmıştır, şeklinde bir hüküm hatalı olmaz. (9)

Hat Osmanlılarda XVI. yüzyıldan itibaren yabancı tesirinden kurtularak esaslı bir mektep halinde başlar ve XIX. yüzyıl sonlarında, hatta XX. yüzyıl başlarında bile dörtyüzyıllık parlak bir devir gösterir.

ikinci Bölüm:

1- Şeyh Hamdullah :

a- Hayatı :

Türk hat sanatının en büyük üstadı Şeyh Hamdullah'dır. Yâkut Mustâsımî'nin hattına yeni bir düzen, Arap harflerine yeni güzellik veren Şeyh Hamdullah beş asır boyunca Türk hat sanatının en büyüğü olarak tanınmış, kendisi tereddütsüz "Hattakların Kiblesi" sayılmış, beş asır boyunca gelmiş geçmiş hattatlar hep yazılarını onun yazısına benzetmeye çalışmışlar ve onun yazısına benzettikleri, ona yakın yazdıkları ölçüde büyük ve güçlü sayılmışlardır. Hat sanatının Arap aleminin dışında Türklere mahsus bir edâ kazanması Şeyh Hamdullah sayesinde olmuştur.

Şeyh Hamdullah Amasya'da doğdu. Babası Mustafa Dede Buhara'dan Amasya'ya hicret edip orada yerleşmiş, Suhra-verdiye tarikatından olduğu için de "Şeyh Efendi" diye tanınmış faziletli ve bilgili bir zat idi. Babasının Şeyhliği dolayısı ile Hamdullah'a "Şeyhin oğlu" manasına "İbni Şeyh" veya "İbni Mustafa" denirdi.

Rivayete göre Şeyh Hamdullah'ın babası gençliğinde Amasya'da evlenecek bir kız ararken bir Dervişle karşılaşmış, Derviş ona filân mahalledeki fakir kadının kızını almasını tavsiye etmiş. Mustafa'da bu tavsiyeyi tutmuş. Bir müddet sonra yine karşısına çıkan Derviş o fakir kızı aldığı için kendisine hayır dualar ettikten sonra "Allah sana bilgisi ve marifetiyle seçkin, ismi her yerde bilinen, şöhreti kıyamete kadar kalacak bir evlât versin" diye dua edip doğacak çocuğun adına "Hamdullah" koymasını tavsiye etmiş. Bu dua ve tavsiyeden kısa bir zaman sonra Mustafa'nın, Müstakimzâde'ye göre H. 840 (M. 1436-37) tarihinde Amasya'da bir oğlu dünyaya gelmiş ve adını "Hamdullah" koymuş.

Hamdullah'ın zeki bir çocuk olduğu belli idi. Mekteplere giderek bilgisin arttırdı. Yazıya fazla istidâdı olduğu için devrin tanınmış hattatlarından, altı çeşit yazıyı Yâkut Musta'sımi'nin talebesi Abdullah Sayrafi'den öğrenmiş olan Hayreddin Mar'aşi"den (10) ders aldı. Sayrafi'nin ve Cemâleddîn'in, Yâkut'un yazılarını toplayarak meşk ede ede olgunlaşmaya çalışıyordu ki bu devrede yazıyı elindeki örneklerde olduğundan daha güzel bir hale getirmek gayreti içindeydi. Şeyhin geçirdiği bu sıkıntılı devreyi anlatmak için Müstakimzâde Tuhfe'sinde "günün birinde kendisine Hızır Aleyhisselâm'ın görüldüğünü, ona bâzı nasihatlerde bulunup bâzı şeyler öğrettiğini, o sayede kısa zamanda hayalinde kurduğu yazı tarzını elde etmeyi başardığını" söylüyor.

Sultan II. Bayezid tahta çıkmadan önce Amasya'da Vali idi. Hamdullah'ı orada tanıdı. Bayezid'in de yazıya meraklı olması Hamdullah'ın hayatında yeni bir ufuk açtı. Tuhfe'ye göre, Bayezid Hamdullah'dan yazı dersi ve icâzet almış. Biribirlerinden çok hoşlanmışlardı. Nitekim Bayezid İstanbul'a gidip de Osmanlı tahtına çıktından az sonra — Hamdullah'ı İstanbul'a davet etti. Ona Topkayı Saray'ında Hârem-i Hûmayun'da bir meşk odası vererek daima beraber olmak, yazdıklarını görmek ve onunla hat san'atı üzerinde görüşmek imkânını hazırlamış oldu. Hamdullah aynı zamanda ök atmanın da ustası idi. Okmeydanı'nda bilinen ilk menzil taşlarından biri ona ait olup H. 911 (M. 1505) tarihlidir. Kendisi aynı zamanda Okmeydanı'ndaki Okçular Tekkesinin Şeyhi idi. "Şeyh" ünvanı da oradan gelmektedir.

Artık II. Bayezid ile Şeyh Hamdullah sık sık beraber oluyorlardı. Hat üzerinde yaptıkları uzun sohbetlerden birine aldıkları bir gün padişah ünlü hattat Yâkut Musta'sımi'den(11) söz açtı. Şeyhin onu pek tanımadığını farketmesi için ısrarla üzerinde durdu. Padişahın onu uzun uzun methettiğini gören şeyh bu medihlerden biraz alındı. Bir ara: "Bende onun gibi yazabilirim" deyince padişah:"Belki

yazarsın ama önce onun yazılarını derinden derine incelemem lâzım" dedi ve hazine dairesinde bulunan Yâkut Musta'sımı'nin yazılarından yedi levha (12) getirterek Şeyhe verdi. Verirken de: "Biri çıkarda bu farz yazıya daha başka bir have verirse muhakkak ki çok güzel olur" dedi. Şeyh Hamdullah hiç sesini çıkarmadı, yazıları alıp evine getirdi. Rivayete göre kırk gün, kırk gece, hiç dışarı çıkmamak şartıyla levhalardaki yazıları inceden inceye tetkik etti. Yazdı, çizdi, tekrar yazdı ve sonunda Yâkut yazısına öyle pırıltılı bir hava verdi ki görenler hayran kaldılar. Şeyh'e mahsus olan ve asırlar boyunca binlerce hattatın taklit etmeye çalıştığı yazı tarzı işte böylece, kaideleriyle beraber ortaya çıkmıştı. Altı çeşit yazıda en güzel örneklerini yalnız Türklerin verebildikleri hat sanatında yepyeni bir çığır açılmıştı.

Başta padişah olmak üzere topladığı hayranlık şeyhi mesut etmiş, şevkini artırmıştı. Artık durmadan yazıyor, bir taraftanda esasını kurduğu yeni yazıyı, öğrenmek için etrafına toplananlara şevkle bu yazıyı öğretiyordu. Sarayda yazı yazmak üzere kalemi eline aldığı zaman padişah da yanına gelir, yazarken rahat etsin diye arkasındaki yastığını düzeltir, hokkasını elinde tutup zaman zaman ona uzatmaktan zevk duyardı. Padişah kendisine o kadar hayrandı ve ona o kadar itibar ediyorduki etrafındaki ulema takımı kendilerinin küçümsendiğine hükmederek şeyhi kıskanmaya başladılar. Ne yapıp yapıp onu gözden düşürmenin yollarını arıyorlardı. II. Bayezid bunun farkında idi. Birgün bütün ileri gelen ulemâyı sarayına davet etti. Toplantıyı açarken onların yazdıkları kitapları da getirip bunları üst üste koymaya başladı. Sonunda hazır bulunanlara elindeki Şeyh Hamdullah tarafından yazılmış Kurân-ı Kerim'i göstererek bunu önündeki kitap yığınının en altına koyacağını söyledi. Hazır bulunanlar: "olmaz, olmaz, Kurân-ı Kerim'i alta koymak ona saygısızlık etmektir" diye itiraz ettiler. Bunun üzerine padişah: "Hakkınız var!" dedi. "Hakkınız var ama bu Kurân-ı Kerimi yazmış olan hat-

tatı sizlerin altınızda tutmakta, saygısızlık olmaz mı? " (13)

Hazır bulunanlar padişahın bu kurnazca hazırlanmış tertibinden mahcup oldular ve şeyhi kıskanmaktan vazgeçtiler.

Şeyh Hamdullah'ın günde otuz akçe geliri vardığı Yavuz Sultan Selim devrinde Karahisâri ve diğer hattatların günde ancak onbeş, onaltı akçe gelirleri vardı. Anlaşılan, memlekette hiç bir hattat şeyhin aldığı almamıştı buda padişahın onun şöhretine ve sanatındaki gücüne verdiği değeri ortaya koyuyordu.

Şeyh Hamdullah yalnız hat sanatında değil, başka alanlarda da yüksek kabiliyetlerle dünyaya gelmişti. Okçulukta önce söylediğimiz gibi büyük mahareti vardı. Belki bu yüzden sonra gelen hattatların çoğu okçuluğa heves etmişlerdi. Ayrıca gayet ünlü bir şahin avcısı idi. Çok iyi yüzüyordu. Rivayete göre arasına poturu ile gümleğini başına sarar, cüz kesesini ağzına alarak Üsküdar'dan denize girer, suda âdeta bağdaş kurarak kendini akıntıya bırakır, Sarayburnu'na çıkar, orada giyinip ders vermek üzere Topkapı Sarayına gidermiş. Birde terzilikte mâhareti varmış. II. Bayezid'e diktiği bir kaftanın dikiş yerlerini kimse bulamamış derler.

Şeyhin ayrıca tasavvufa meylide idi. Başlangıçta babası gibi Suhraverdiye tarikatından iken sonra Nakşibendiye tarikatına girmişti. Fakat gerçek bir dindardı.

Şeyh, devrinin en büyük, padişah tarafından el üstünde tutulan bir sanatkârı olduğu halde asla gurura kapılmamış, yazılarının altına ketebe olarak adını "Türlü belâya müptelâ Hamdullah" veya "Kendi küçük, günahı büyük Hamdullah" (14) diye yazmıştır.

Sultan Bayezid devrinde şan ve şeref içinde yaşayan Hamdullah'ın yıldızı, oğlu Yavuz Sultan Selim tahta geçince sönük bir hal aldı. Yeni padişah harp meydanlarında geziyor, okşanmaya alışmış olan şeyhi hatırlamıyordu. Çok vekarlı bir insan olduğu için şeyh bu devrede Alemdağında bir küçük kulübeye çekilerek günlerini ibâdetle geçirdi. Sultan Bayezid zamanındada bunu arasıra yapardı. Fakat sanatkarımız yavaş yavaş ihtiyarlıyor, saçlar beyazlaşıyor, eline kadar inmemekle beraber başı hafiften sallanıyordu. Kanunî Sultan Süleyman tahta çıktığı zaman onu hayli ihtiyarlamış buldu. Yavuz'dan görmediği itibarı ona göstermeyi düşünüp huzuruna davet ederek kendisinden bir Kur'an-ı Kerim yazmasını istedi. Şeyh ihtiyarlığını ileri sürerek özür diledi. Kur'an-ı halazadesi Muhiddin Amasi'ye yazdırmasını tavsiye etti. Nitekim bu olaydan kısa bir zaman sonra H. 926 (M. 1520) tarihinde, Müstakimzâde'nin yazdığı doğru ise, seksen altı yaşında iken fâni dünyaya gözlerini yumdu. Karacaahmet'teki aile mezarlığında toprağa verildi. Şeyh hakkında en son araştırmayı yapmış olan Ekrem Hakkı Ayverdi kitabında Şeyhin öldüğünde 83 ile 89 yaşları arasında bulunması gerektiğini yazıyor.

Büyük bir sanatkâr olan Şeyh Hamdullah o kadar alçak gönüllü idi ki mezartaşına adının yazılmasını bile istememiş, meşhur hattat Hafız Osman hiç olmazsa ruhuna Fâtiha okunabilmesi için mezartaşına adını yazmağa teşebbüs etmişse de vasiyeti olduğu için tereddüde düşmüş; sonunda, meşhur hattat Şahin Ağa cesaret göstererek mezartaşına adını yazmışsa da bir hafta geçmeden ölmüş olduğu söylenir.

Şeyh Hamdullah hüsnü hatta tutkundu. Onun için ömrünü hep yazmakla geçirmiştir. Çok eseri vardır. 47 Kur'an-ı Kerim yazmış, En'am, Evrad, cüz olarak yazdıkları bini geçmiştir. Bunlardan başka yazmış olduğu kıt'aların ve murakkaların sayısı belli değildir. İstanbul Bayezid

Camiinin mihrabında, ortakapısında, Davutpaşa, Firûz Ağa ve Edirne'deki Bayezid Camiinin kapılarında bulunan kitabeler onundur. Edirnekapısı üzerindeki (Kelime-i tevhid) onun eseridir. Şeyhin H. 987 (1492) ve H. 901 (1495 tarihinde yazdığı Kur'an-ı Kerim Topkapı Müzesinde bulunmaktadır. Diğer müzelerde de Kur'an-ı Kerimleri, yazıları vardır. Özel koleksiyonlarda eserlerine rastlanmakta, bütün bu eserler halâ, herkes tarafından hayranlıkla seyredilmektedir.

2. Şeyh Hamdullah'ın Eserleri ve Özellikleri:

a. Yazma Eserleri ve Özellikleri:

Hat sanatı Şeyh Hamdullah'a kadar kendi başına müstakil bir sanat kolu sayılmamakta, yazılan yazıların boş kalan kısımları çeşitli süslemelerle doldurulan bir sanat kolu idi. Sanatkâr kendini zorlamadan yazdığı yazı kompozisyonlarının boş kalan, aksayan kısımlarını "Rûmi-Halkâr" motifiyle doldurmakta ve bunda hiç bir sakınca görmezdi. Şeyh Hamdullah yazı içerisinde süsleme kabul etmeyen büyük bir sanatkârdır. Hamdullah sadelik içinde güzelliği aramıştır. Yazı çeşitleri içerisinde kendisinin en çok sevdiği ve yazdığı Kuran yazısı olan Nesih ve Sülûs yazıları idi.

Şeyh Hamdullah'ın "Aklâm-ı Sitte" veya "Şeş Kalem" adı verilen sülûs, muhakkak, nesih, rik'a, tevkiî ve Reyhânı isimli altı türlü yazı örneğini gösteren bir meşk murakkası Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi Kütüphanesinde 2084 numarada bulunmaktadır. (Resim: 24-26). Bu eser siyah mürekkeple yazılmış olup koltuklu murakka formundadır. Üstteki yazılar sülûs, Reyhani, Muhakkak yazı çeşitleri ile yazılmıştır. Alttaki satırlar ya üç yada dört satır şeklinde olup nesih, reyhani, tevki, yada rika yazı çeşitleri ile yazılmıştır. Koltuklarda ise yazı çeşitlerinin isimleri altınla yazılıp siyah tahrirle çevrelenmiştir. Hamdullah bu eserinde yukarıda bahsedilen çeşitlerinin en güzel örneklerini vermiştir. Bu eser hattatlar için önemli bir örnektir.

Hamdullah'ın olgunluk zamanlarında yazdığı, Ekrem Hakkı Ayverdi koleksiyonundaki enam siyah mürekkeple nesih hattıyla birinci sahife altı, ikinci ve diğer sayfalar sekiz satır olarak yazılmıştır. Hattatın pek çok eserinde olduğu gibi tarih yoktur. Hattatın güzel yazılarından. Keşideli "nun", "sin" "şın" ların, boru "kef" lerin, harekelerin, noktaların ahengi, istifi, hafırların başlı başına güzellikleri harikulâdedir. (Resim: 27,28)

Hamdullah'ın Ekrem Hakkı Ayverdi'nin koleksiyonunda bulunan kitabı, imzadaki ifadesinden anlaşılacağı üzere yaşlılık zamanına aittir. İmzasını koyarken bu ihtiyarlığında saçının ağarması ve başının titremesine rağmen Allaha hamederek selât ve selamda olarak yazdığını işaret eder. Yazı üst ve alt sülüs, ortada nesih yazı olarak tertip edilmiştir. (Resim: 29)

Prof. Emin Barın'ın koleksiyonunda bulunan eserin ilk satırı muhakkak, devamı nesih hattıyla yazılmış müstakil bir kitadır. Şeyhin güzel eserlerinden biridir. (Resim: 30)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 6495 nolu murakka şeyhin güzel eserlerinden biridir. Eser sülüs, nesih kıta şeklinde yazılmıştır. (Resim: 31, 32)

Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye, 17 numarada kayıtlı bulunan dört sayfalık şeyh murakkası, siyah mürekkeple sülüs, nesih ve icaze yazıları ile kıta şeklinde yazılmıştır. (Resim: 33, 34)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 6491 nolu eser Şeyh Hamdullahın bir çok albümünde olduğu gibi sülüs ve nesih hattıyla yazılmıştır. Sanatçının güzel eserlerinden. (Resim: 35, 36)

Türk İslam Eserleri Müzesinde 2487 numarada bulunan sekiz sayfalık Hamdullah murakkası, sülüs, nesih hattıyla siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserde tarih yoktur. (Resim: 37, 38).

T.İ.E.M. de 2465 numarada kayıtlı bulunan Hamdullah'ın dokuz sayfalık siyah mürekkeple sülüs ve nesih hattıyla yazılmış olan murakkası önemli eserlerden birisidir. (Resim: 39, 40)

T.İ.E.M. de 2450 numarada kayıtlı bulunan Şeyh Hamdullah'ın bu albümü ondört sahife olup sülüs ve nesih hattıyla yazılmıştır. (Resim: 41, 46)

T.İ.E.M. de 2453 numarada kayıtlı bulunan murakka on sahife olup nesih hattıyla yazılmıştır. (Resim: 47, 48)

İ.Ü. Kütüphanesinde 6441 numarada kayıtlı bulunan Şeyhin Enâm'ı siyah mürekkeple nesih hattıyla yazılmıştır. Enâm'da sure başlığı altınla yazılıp siyah tahrir çekilmiştir. (Resim: 49)

İ.Ü. Kütüphanesinde 1674 numara ile kayıtlı bulunan Enam, nesih hattıyla siyah mürekkeple yazılmıştır. Süre adı altınla yazılmıştır. (Resim: 50, 51)

İ.Ü. Kütüphanesinde 6492 numara ile kayıtlı bulunan Şeyh Hamdullah imzalı eser nesih hattıyla yazılmıştır. (Resim: 52, 53)

T.İ.E.M. de 3907 numara ile kayıtlı bulunan Şeyh Hamdullah Kuran-ı Kerimi 346 sayfa olup her sayfa oniki satır olmak üzere nesih hattıyla yazılmıştır. Şeyh Hamdullah bu Kuran-ı Kerimi "İbrahim Süresine kadar yazmıştır. Devamını Yahya Hilmi isimli hattatın tamamladığı ke-tebe sayfasında yazılıdır. Bunun böyle olduğu, Mehmet Hulusi, Mehmet Şevki ve Kadiasker Mustafa İzzet tarafından 1289 da tasdik edilmiştir. (Resim: 54-58)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 6698 numara ile kayıtlı bulunan Kuran-ı Kerim 563 sayfa olup 11 satır nesih hattıyla yazılmıştır. Ketebesiz olmayan bu mushafın sonundaki Kadiasker Mustafa İzzet'in tasdikinden Şeyh Hamdullah'ın eseri olduğu anlaşılıyor. (Resim: 59-62)

Süleymaniye Kütüphanesinde pertevniyal 19 envanterli bu Kerim-i, Şeyh Hamdullah 914 hicride 89 yaşında nesih hattıyla yazmış. (Resim: 63-65)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 6687 numara ile kayıtlı olan bu eser Şeyh Hamdullah'ın diğer eserleriyle karşılaştırıldığında daha zayıf olduğu görülür. Sayfalar 13 satır nesih hattıyla yazılmış olup 401 sayfadır. (Resim: 66, 67)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 6667 numarada kayıtlı bulunan Kuran-ı Kerim güzel bir nesih ile 11 satır olarak Şeyh Hamdullah tarafından yazılmış olup 449 sayfadır. (Resim: 68, 72)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 6662 numarada kayıtlı bulunan bu nefis Kuran-ı Kerim Sultan Bayezid II için nesih hattıyla yazılmıştır. 914/1508-9 da Şeyh Hamdullah tarafından yazılan bu eser 451 sayfadır. Her sayfa 11 satırdır. (Resim: 73, 81)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 6567 numarada kayıtlı bulunan bu eser Şeyh Hamdullah tarafından 1499-1500 de yazılmıştır. 549 sayfa olup nesih hattıyla yazılmış her sayfa 11 satırdır. (Resim: 82, 83)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde 6555 numarada kayıtlı bulunan 500 sayfalık bu eser nesih hattıyla yazılmış. Her sayfası 11 satırdır. İmza yoktur. Ancak Kebecizâde Mehmet Vasfi'nin mühürlü tasdikine göre Şeyh Hamdullah'ın yazısıdır. (Resim: 84, 85)

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde 6565 numarada kayıtlı bulunan bu eser 474 sayfa olup güzel bir nesih ile Şeyh Hamdullah tarafından yazılmıştır. (Resim: 86, 87)

Türk İslam Eserleri Müzesi Env. No: 502 numarada kayıtlı bulunan Şeyh Hamdullah'ın bu eseri nesih hattıyla yazılmış en güzel eserlerdendir. (Resim: 88, 89)

İkinci Bayezid döneminin olduğu kadar, Türk Hat Sanatının en büyük üstadı Şeyh Hamdullah tarafından 1492-1495 tarihinde yazılan, gerek hat, gerekse tezhip bakımından nefis olan bu Kuranı Kerim Topkapı Sarayı Kütüphanesi 913 yy. kayıtlı bulunmaktadır. (Resim: 90, 93)

Şeyh Hamdullah'ın yazma eserlerinde görüldüğü gibi Kuran-ı Kerim ve Enâm'larında nesih hattını kullanmış, murakkalarında ise sülüs, muhakkak, reyhanî, icâze ve nesih yazılarını birlikte kullanmıştır.

b- Mimari Yapılardaki Eserleri:

Şeyh Hamdullah "aklâm-ı sitte" denilen altı cins yazıda (Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhanî, Tevkî, Rıkaa) üstad olmuş ve Kuran-ı Kerim (47 adet), Enâm-ı Şerif, Kuran cüzleri, duâ mecmuaları, kıt'a ve murakkalar, meşk mecmuaları ile ömrünü değerlendirmiştir. Bütün Kütüphane ve hususi koleksiyonlarda, hiç şüphesiz baştaçı edilmektedir.

Şeyh Hamdullah daha ziyade kitap yazısının gelişmesini sağlamıştır. Şeyh Hamdullah'ın taş üzerindeki celi yazıları azdır. Ve bu yazıları gözden geçirecek olursak yazı sanatı bakımından fazla başarılı değildir.

Tuhfe-i Hattatin'in kaydına göre Şeyhe ait olduğu malum olan (Resim: 94) Bayezit Cami mihrab yazısı, (Resim: 95) cami kitabesini, (Resim: 96) kubbesini, (Resim: 97, 99) Cami kapısı mukabilindeki şadırvan avlusu kapısında bulunan 911 (1505) tarihli yazıları yazmıştır. Kanatimce, Şeyh Hamdullah bu celi yazılarında sülüs ve nesih gösterdiği büyük ilerlemeyi gösterememiştir. Celi sülüs üzerinde fazla durmamıştır. Örneğin (Resim: 98) deki kitabenin "ne" ve "te" harfleri genel kompozisyonda eğri durmakta ve istif tenasüpsüz bulunmaktadır.

Şeyh Hamdullah'ın taş üzerindeki yazılarından biride (Resim: 100) Firuzağa Camii kitabesidir. Yine Amasya Bayezit Camii kitabesi, Davutpaşa Camii kitabesi, Edirnekapısı üzerindeki (Kelime-i Tevhid) Şeyh Hamdullah'a aittir.

3. Şeyh Hamdullah'ın Eserlerinde Kullandığı İmzalar:

Şeyh Hamdullah eserlerinde çeşitli imzalar kullanmıştır. Eserlerinin bir kısmında tarih koymamıştır. İmzaları şu şekildedir.

1. Hamdullah-ül-fakir bin Mustafa Dede elmârûf bi ibn-i-ş-Şeyh

2. Hamdullah-ül mârûf bi ibn-iş-Şeyh
(Resim: 22, 23)

3. Hamdullah bin Mustafa Dede bi ibn-i-ş-Şeyh

4. Hamdullah-ül-müştehir bi ibn-i-ş-Şeyh

5. Hamdullah-ül-müştehir bi ibn-i-ş-Şeyh

6. Hamdullah bin Mustafa Dede elmarûf bi ibn-i-ş-Şeyh

7. Sevvedehu Hamdullah

Şeyh Hamdullah bazı yazılarında imzalarının başında şu ibareler okunmaktadır:

"Ey hakkıyla insaf eden kimse bak. Bunu Sultanoğlu Sultan Bayezid Han'ın kâtibi ihtiyarlıkta başı titrediği, saçları ağardığı, seksen küsür yaşında bulunduğu halde nasıl yazmış, niçin yazmış, ne ile yazmıştır." (15)

Yine imzalarının başında "çeşitli belâlara müptela olan Hamdullah" ibaresini koymuştur.

İmzalarının sonunda da Allah'ın nimetlerine hamden ve Hz. Peygamberle onun sülalesinden gelenlere salâtü selam eder.

Şeyh yazılarının çoğuna tarihte koymuyor. İstinsah ettiği iki mühim tıbbi esere kaydetmemiştir. Şeyh Hamdullah Efendi hattıyla Topkapı Sarayı Müzesinde Emanet hazine kütüphanesinde bulunan "Risaletü Fi Şi'ril mütenebbi'nin

likavli aristoteks" risalesi arasında mukayeseli bir eserdir. Şeyhin bu eserde imzası şöyledir. "an yedil fekıyri Hamdullah el maruf bi-ibn-i-ş-Şeyh Hâmiden ve musalliyen" Bunda da yazılış tarihi yoktur.

4. Şeyh Hamdullah'ın Hat Sanatındaki Yeri ve Ekolü :

XVI. yüzyıl başlarına kadar Osmanlılarda henüz müstakil ve Türk zevkini gösteren bir mektep yok gibiydi. Yazı Arap ve İran tesiri altında yürüyordu. Osmanlılarda ilk mektebi açan hattatlar arasında "Şeyh" diye tanınan Amasyalı Hamdullah adındaki zattır.

Gerçi Osmanlı idaresindeki yerlerde Hamdullah'tan önce, umumi olmamakla beraber, Hamdullahın hocası Maraşlı Hayreddin ve Edirneli Yahya Sofi vasıtasıyla Yâkut Mustâsımî mektebinin Abdullah sayrafi kolu yürümüştür. Fakat esas temeli Şeyh Hamdullah atmıştır.

II. Bayezid'in Amasya'daki valiliği sırasında devrin hat merkezi olan bu şehirde tanıdığı ve çok itibar ettiği Şeyh Hamdullah'ı, padişah olunca İstanbul'a getirtmesi hat sanatında yeni bir ekolün doğuşunu oluşturdu. Padişah, mevcut yazı koleksiyonunu ve Yâkut yazılarını Şeyh'e vererek "Şeyhim, acaba kendimize has bir yazı üslubü meydana getirmek mümkünmüdür?" diye dilediğini bildirdi. Şeyh Hamdullah o zamana kadar yazılmakta olan Yâkut'un altı çeşit yazısını yeni bir üslup ve karakterde yazmayı başardı. Haklı olarak bu başarısından dolayı:

"Şeyh oğlu Hamdi hattı, tâ kim zuhur buldu

Älemde bu muhakkak, fesholdu hatı Yâkut beyti»
söylendi. Daha sonra gelen hattatlara örnek olan bu yazılar öyle bereketli bir tohum olmuştur ki 500 yıl Osmanlı Devletinin binlere hattatı bu yolda eser vererek bütün İslâm âlemine kendilerini kabul ettirmişlerdir.

O zamana kadar hat sanatı kendi başına müstakil bir sanat kolu sayılmamakta, aksayan ve boş kalan yerleri süslemelerle doldurulan bir sanat kolu idi. Bu durumda hattat kendini zorlamadan yazdığı yazı kompozisyonunda aksayan boşlukları herhangi bir "Rûmi-Halkâr" motifiyle doldurmak-

ta sakınca görmezdi. İşte Şeyh Hamdullah yazı içinde süsleme kabul etmeyen büyük bir sanatçıdır. O, Türklerin genel estetik karakteri olan sadelik içinde güzelliği arayan ve bulan büyük ustadır. Yazı çeşitleri içinde kendisinin en çok sevdiği ve yazdığı Kuran yazısı olan Nesih ve Sülüs yazıları idi. Padişah tarafından çok itibar gören, okçulukta nişan taşı diktiren, Üsküdardan Sarayburnuna yüzerek geçen, XVI. yüzyıl Türk hat sanatında yeni bir ekolün kurucusu olan Şeyh Hamdullah, haklı olarak hat tarihinde "Kıbletül küttab" diye adlandırıldı. Bu sevgi ve saygının kuvvetini, Karacaahmet mezarlığındaki şeyh'in kabri etrafında, buraya gömülmelerini vasiyet eden yüzlerce hattatın mezarları bir hâle gibi isbatlamaktadır.

Bu ekol, kitap yazısının gelişmesini sağladığı için bugün müze ve kütüphanelerimizde bulunan binlerce nefis yazma eserler meydana geldi. Bu ekole karşı durabilen tek hattat, büyük yazıların ustası Ahmed Karahisari oldu. (16)

Ekrem Hakkı Ayverdi, Şeyh Hamdullah ile ilgili mütâlasında "Şeyh hattında görülen ince hususiyetler ve sanat vadisine verdiği büyük ve şahane ahenkten başka teknik safhada kalemi münharif, yani eğri keserek o devre kadar yeknesak olan yazı kalınlıklarını, harf ve kelimelerin ufki ve sakuli kısımları ile baş ve sonlarında çeşnili bir kalınlık ve hareket verdiğini" yazar. (17)

Bu usul, beş asır Türk yazısını, bütün islâm âleminin yazılarından ayıran belirli bir vasıf olarak kalmıştır.

Şeyh Hamdullah "Aklâmı Sitte" veya "Şeş kalem" adı verilen sülüs, muhakkak, nesih, rik'a, tevkiî ve reyhani isimli altı türlü yazı örneğini gösteren bir meşk mecmuası ve pek mükemmel bir surette yazdığı Kuran'ı Topkapı Sarayı Emanet Hazinesi Kütüphanesinde dir.

Üçüncü Bölüm

1. Ahmet Karahisari:

a. Hayatı:

Türk Hat Sanatının önde gelen büyük isimlerinden olan Ahmet Karahisari'nin (1468?-1556) doğum tarihi ve hayatı hakkında kesin bilgimiz yoktur. Sanat hayatına, Padişah II. Bayezid (1481-1512) devrinde başlamış ve I. Selim (1512-1520) ve Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) devirlerinde yazı sanatının zirvesine çıkmıştır.

Bazı kaynaklar, ilk hocasının Fatih devri yazı üstadlarından Yahyâ Sofi (?- 1477) olduğunu yazarlarsada, tarih olarak (18) imkansızdır. Çünkü 1556 yılında doksan yaşına yaklaşmışken vefat eden Karahisari, ancak 5-6 yaşındayken ondan meşketmiş olabilir.

Yazı seçeresine göre asıl sülüs ve neshin kûfi yazısı yolundan vazıı İbni Mukle'den dört kol talebe gelir: İbni Bevvab, Hüseyin bin Abdullahül Mirzamân, Mehmedüs, Semsani ve Ebu Abdullahük Hasenül Fasih. İşte Karahisari'nin hocası Mehmed Esedullah Kirmani, Mehmedüs Semsâni'den gelir. Esedullah'ın dört talebesi vardır: Üçüde Amasyalı olan Cemalüddün, Abdullah ve Muhyiddin Celâl ve Karahisarlı Ahmet Efendidir.

Karahisari'de altı talebe yetiştirir: Manevi evlat edindiği Hasan Çelebi, Derviş Mehmed Çelebi, İbrahim Haseni, Muhiddin Halife, Süleyman Hicazi ve Ferhat Paşa.

Sanat ve ilme karşı büyük önem veren Karahisari, sadece hat sanatı ile yetinmeyerek iyi Arapça, Farsça'da öğrenerek ilim ve edebiyatla uğraşmış hatta Türkçe şiirler bile yazmıştır.

"Ey hüsn-ü hatla Feleğe baş yetiştiren!
Bil kim vücudum ayağın altına hâktır.
Ger erişirse sana bu taze hutûtumuz
Anlara dil uzatma sakın zehirnâktır.
Hem hat başka başka bahrdır deniz gibi.
Kim satr meve ve nokta ana dürrü pâktır.""

(Ey hat ilmindeki derecesiyle başı göğe yetişen kişi! Bil ki, vücudum ayağının altında toprak olmuştur. Eğer bu taze yazılarımız sana erişirse, sakın onlara dil uzatma, zehirlidir! Her harf, bir başka deniz gibidir. Onun teşkil ettiği satır, dalgaya ve noktalar da tertemiz birer inciye benzer.) (19)

Prof. Emin Barın, bir adıda Şemseddin olan Ahmet Karahisari için şunları yazıyor:

"Türk yazı tarihinde başta gelen üstadlardan sayılan bu meşhur hattat Osmanlı İmparatorluğunun en parlak devri olan Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşamış ve doksan yaşında iken 1555 tarihinde ölmüştür. Bu devir Türklerin Arap harflearini kendi üslûp ve karakterlerine göre yazmaya çalıştıkları devirdir. Bir tarafta Sultan Bayezid'in Şehzâdeliği zamanında Amasya'da tanıdığı ve Padişah olduğu zaman bütün ailesiyle, İstanbul'a getirdiği Şeyh Hamdullah, öbür tarafta Karahisari Ahmet. Sultan Bayezid'in teşvikiyle Şeyh Hamdullah Türk asıllı Arap hattatı meşhur Yâkut Mustasımî'nin yazılarını tedkik ederek, altı çeşit yazıyı yeni üslûp ve karakterde yazdı; kendisinden sonra gelen binlerce hattatın erişmeyi arzu ettikleri en yüksek mertebe haline geldi.

Karahisari yeni bir ekol kurmuş olan Yakut'un karşısında tek başına kalabilen bir sanatkâr'dır. Asıl hocası Esedullah Kirmani'dir. Bütün hayatında Yâkut yolunda yazan

Karahisari o yoldan ayrılmamış, bilhassa o devirde "müsenna" adı verilen celi yazıda ve değişik bir tarzda yazdığı sülüs nevi yazıda, şaheser örnekler meydana getirmiştir.

"Ne tecellidir ki, ısrar ettiği bu yolda kendisini manevi evladı Hasan Çelebi'den başka kimse takip etmemiş ve ekolü bu şekilde sona ermiştir. Altı çeşit yazıyı çok üstadca yazdığı için kendisine "Yâkut-ı Rûm" denilmiştir. Bu rûm tabiri o zaman Batı Anadolu ve dolayısı ile İstanbul'a Şark âlemi tarafından verilen bir isim, eski Roma İmparatorluğundan kalma bir hatıradır."

Hat sanatında büyük yeri olan Karahisari yazısıyla, bir mektep kurucusu olarak kabul edilir.

Karahisari Şeyh Hamdullah'ın kurmuş olduğu klasik mektepten ayrılmış olmasına rağmen, üstün sanatıyla XVI. asır Anadolusunun yedi büyük hattatı arasında beşinci olarak zikredilmektedir. Onu övmek maksadıyla aşağıdaki satırlar söylenmiştir:

"Hatt-ı hûb içre beyâza çıkarup kendözini
Yazının Karahisari'dir ağartan yüzünü."

(Güzel yazı içinde kendisini çıkarıp
Yazının yüzünü ağartan Karahisari'dir) (20)

Doksan yaşına yaklaştığı bir sırada H. 963 (M.1556) da vefat eden ve Sütlüce'de Cāferabād Tekkesinde yatmakta olan Karahisari gayet nazik ve zarif bir insandı. (21) Aynı zamanda gayet usta bir terzi imiş. Sultan Bayezid'e dikip verdiği bir gümleğin terziler tarafından ek yerlerinin bulunamadığı rivayet edilir. (22) Karahisari'nin büyük eserlerinden biride sonradan evlat edindiği kölesi Hasan Çelebi'dir. Bütün hayatında hocasının yolundan ayrılmayan Hasan Çelebi, Süleymaniye Camiin diğer yazıların ve Edirne Selimeye Camiin yazılarını tamamlamıştır.

2. Ahmet Karahisari'nin Eserleri ve Özellikleri:

a. Yazma Eserleri ve Özellikleri:

Türk hat sanatının önde gelen büyük hattatlarından olan Ahmet Karahisari "Kalem-i müsenna" da denilen Celi'de yani büyük boy yazıda ustalığı öbür yazılardan daha üstündür. Sülüs'te hemen hemen eşi yoktur.

Ahmet Karahisari Osmanlı Türk hattatları içerisinde, Türk hat sanatını dünyaya tanıtması bakımından müstesna bir yeri olan en önemli hattatların başında gelir. Klasik hat sanatı kurallarına bağlı kalarak yazdığı ve değişik kreasyonlarıyla meydana getirdiği eserleriyle Türk hattatları içerisinde en önemlilerinden biri sayılmaktadır.

Karahisari'nin yazdığı eserler içinde en önemlilerinden biri Kanuni Sultan Süleyman adına yazdığı büyük boy Kuran-ı Kerimdir.

Bu Kuran-ı Kerim, Kanuni Sultan Süleyman devrinin ihtişamını bütünüyle aksettiren nadide eserlerden biridir. Sonunda imza olmamakla beraber, Karahisari'nin hattı, imzası yerine geçecek kadar tanındığı için, bu noksanlık sayılmaz. Belkide Kanuni'ye sunulduğu için hürmet nişânesi olarak konulmamıştır, tarihi de yoktur.

Karahisari'nin bu hem sanatı, hem de ebadı itibarıyla büyük Kuran'ının ilk ve son ikişer sayfa dışındaki 590 sayfasında da tezhibe devam edilmiştir. Buralarda Kuran metni "bir satır muhakkak- beş satır nesih - bir satır - beş satır nesih - bir satır muhakkak" sırasıyla yazılmıştır.

Bu Kuran, yazılışından takriben 150 yıl sonra - kendiside hattat olan - Sultan II. Mustafa tarafından, Hırka-i Şerif Odasında tilavet için vakfedilmiş,

1107 H. 1695 tarihinde Hırka-i Saâdet Dairesine konulmuştur. (Resim: 101, 103)

Bu Kuran-ı Kerim'in murassa (mücevherlerle süslü) cildi de halen üstünde olmayıp, Sarayın Hazine Salonunda teşhir edilmektedir. (Resim: 104)

Karahisari'nin diğer bir Kuran-ı Kerim'ide Topkapı Sarayındaki orta boy Kuran'ıdır. Nefis tezhipli bu Kuran İslam Birliği tarafından, tıbbi basım olarak 1000 adet, çok nesif bir şekilde, bastırılmış ve Roma'da yapılan cami in açılışında davetli devlet büyüklerine hediye edilmek üzere hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu Kuran Topkapı Sarayı Kütüphanesi 1201 No. Y.B 5417 numarada kayıtlıdır. Kuran 238 sayfadan oluşmuş, baş sayfası devrinin en güzel örneğini teşkil eden tezhipli bezelidir. Sayfalardaki hizip gülleri hemen hemen birbirinden farklılıklar gösterecek güzellikte farklı bezemeler yapılmıştır. Son sayfası altınla halkâri tarzı bezeme yapılmıştır. Hatim duasının bulunduğu sayfadaki sure başı lacivert zemin üzerine altınla çalışılmıştır. "Nâs sûresi" altınla reyhani yazı tarzıyla yazılmıştır. (Resim: 105, 113)"

Ahmet Karahisari'nin güzel eserlerinden biride Türk İslâm Eserleri Müzesi 1469 numarada kayıtlıdır. 1 cm. kalınlığında olan bu albüm 24 sayfa olup, muhakkak - nesih, muhakkak - reyhani yazı çeşitleri ile yazılmıştır. Eserin ilk sayfaları bir satır siyah mürekkep, bir satır altınla yazılmıştır. İri muhakkak yazılar altınla yazılıp siyah mürekkeple doldurulmuş, ayrıca hareketler siyah mürekkeple yazılmıştır. Bu arada dikkati çeken diğer bir özellikte sayfalardan birinde siyah mürekkeple yazılmış sülüs satırın içindeki harflerin üzeri altın beneklerle bezemiştir. Eserin son sayfası rıkaa hattıyla yazılmıştır. (Resim: 114, 121)

Ahmet Karahisari'nin en önemli eserlerinden birisinde Türk İslâm Eserleri Müzesinde T.1443 numarada kayıtlı bulunan büyük boyda yazılmış olan bir "Enam" dır. Bu "Enam" hattatlar arasında pek meşhurdur. Her sayfasında türlü yazı çeşitleriyle yazılmış ayrı kompozisyonlar vardır. Bu Enam'ın ilk sayfasında bulunan Besmele ise çok meşhurdur. (Resim: 122, 123) Bu Besmele İslâm âleminde birçok hattatın çok çeşitli olarak yazdığı Besmelelerin hiç birine benzemez. Kendine has bir karakter taşır. Günün modern esprisine uygun bir örnek olan bu Besmele zamanında dahi çok ilgi görmüş, hakkında şiirler yazılmıştır. Bütün özelliği kalemi hiç kaldırmadan ve bazı harfleri stilize edilerek yazılmış olmasındadır. Sanatkâr Karahisari hakkında fikir vermek için, yalnız bu Besmele yeter. Aynı Enam'da bulunan, yine kalemi hiç kaldırmadan yazılmış bir Besmele daha mevcuttur. Sanatkâr bu Besmele'sinde harfleri şaşılacak bir şekilde istifeye koymuş, Besmele'nin üst kısmına ilave ettiği kalem hareketleriyle Besmele'yi adeta bayraklaştırmıştır. (Resim: 124)

Karahisari bu eserinde "Kûfi" yazı çeşidinde denemiştir.

Karahisari'nin Türk İslâm Eserleri Müzesindeki 24 sayfalık Enam'ı 1438 numarada kayıtlıdır. Enam'da sayfalar sülüs ve nesih hattıyla yazılmıştır. Sayfa düzeni farklıdır. Bazen sayfanın altındaki ve üstündeki satırlar siyah mürekkeple sülüs yazısıyla yazılmış, bu iki satırın ortasındaki yazılar nesih hattıyla yazılmıştır. Bazende sayfanın alt ve üstündeki sülüs yazılar altınla yazılıp, harflerin etrafı siyah mürekkeple tahrirlenmiş, harekeler siyah mürekkeple yazılmıştır. Bu iki satırın ortasındaki nesih yazı yuvarlak form içindedir. Sayfa kenarları ise "rûmi" motifleriyle bezenmiştir. (Resim: 125, 126)

Karahisari'nin Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan (murakka 5) küçük boy Enam'ı diğer Enam'ları gibi farklı sayfa düzeni ile altın ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Sülüs yazılar genellikle siyah mürekkep ve altınla yazılıp etrafı siyah mürekkeple tahrirlenmiş, buna karşılık nesih yazılar daima siyah mürekkeple yazılmıştır. Sayfa etrafında hafif bir süsleme vardır. (Resim: 127, 131)

Süleymaniye Kütüphanesi 19-3 numarada kayıtlı diğer bir Karahisari ketebeli Enam'da diğerleri gibi aynı özellikleri taşır. Bu eser 949 da yazılmıştır. (Resim: 132, 135)

Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye K., 15 de kayıtlı bulunan Karahisari'nin bu eseri, sanatkârın değişik yazı cinslerini kullanarak meydana getirdiği güzel kitaplardan biridir. Bu eserde hem siyah mürekkep kullanmış, hemde altınla bazı harfler yazılarak etrafı tahrirlenmiştir. (Resim: 136)

Karahisari'nin diğer güzel eserlerinden biride değişik yazı çeşitleriyle yazdığı bu kitasıdır. Diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de hocasının Esedullah Kirmani olduğunu belirtiyor. (Resim: 137)

b. Ahmet Karahisari'nin Mimari Yapılardaki Eserleri :

Esedullah Kirmani'nin öğrencisi olan ve Yahya Sofi'den etkilenen Karahisari yazı kalıplarına sığmayan bir ustadır. Evlatlığı Hasan Çelebiyi kendi gibi büyük bir hat ustası yaptı. Osmanlı mimarisinin en ihtişamlı devrinde bu mimariye uygun yazıları bu ustalar yazdılar.

Karahisari'nin eserlerinden biriside Süleymaniye Camii Şerif'inin büyük tākındaki müdevver hattıdır. Yine bu camiin kubbe ve mihrap yazısı Karahisari (Resim: 138, 139) ye aittir. Bu iki yazı Celi Sülüs olarak

koyu renk üzerine altın varakla yazılmıştır.

Bu Camiin diğer bütün yazıları Karahisari'nin öğrencisi Hasan Çelebi'ye aittir. (Resim: 140, 147)

Mimar Sinan'ın en büyük eseri olan Edirne Selimiye Camii (Resim: 148, 157), Piyâle Paşa Camii (Resim: 158, 159) yazılarını da bu büyük sanatkâr yazmıştır.

Karahisari'nin taş üzerindeki yazılarından biriside Piyâle Paşa Camiindeki "Selamün aleyküm tıktüm" ayeti kerimesidir. Koyu bir zemin üzerine varak altınla işlenmiştir. Yazı kabartmadır. (Resim: 160)

Mimar Sinan'ın sebili ile merkadi tarihleride Karahisari'nindir. (Resim: 161)

3. Karahisari'nin Eserlerinde Kullandığı İmzalar:

Görebildiğimiz kadarı ile eserlerinde Karahisari çeşitli imzalar koymuştur. İmza şekilleri dikkatle incelenmeğe değer. Bir defa olgunluğu nisbetinde yüksek bir tevazuu olduğunu görüyoruz. Bu kadar kıymetli eserler hazırlayan Karahisari büründüğü bir dil ile dünyanın her yönü ile zayıf olanlarının en zayıfı bulunduğunu söylüyor. İmzalarında tevazuunu bildiren kendisince bu yazılarından sonra en beğenilen yön feyz aldığı hocasının ismini de ona Allah'ın en geniş ölçüde rahmetini dileyerek yazmayı unutmamasıdır. Üstadına bağlılığın en canlı misalini vermektedir. Aynı zamanda ibarelerinin başında yine tevazuu ile bunu yazan, temeşşuk eden manasını veren kelimeler de dikkate değer. İmzalarından bazı örnekleri şöyle sıralayabiliriz.

1. Ketebe edafuddufâ ve tûrabü akdamülmesâkini vel fukarâ Ahmedül Karahisari min tilmizi seyyid Esedullahül Kirmani Rahmetullahi aleyhi (Resim: 162)

2. Ketebehu Abdül Fakir Ahmedül Karahisari min tilmizi Seyyid Esedullahül Kirmani
3. Meşekahül Fakir Ahmedül Karahisari
4. Harrerehu edafüddüfâ ve türabü akdamül mesa-kin velfukarâ Ahmedül Karahisari min tilmizi Seyyid Esedullahül Kirmani sene (Resim: 163)
5. Meşekahu edafüddüafâ ve türabü akdamül mesa-kini velfukarâ Ahmedül Karahisari min tilmizi Seyyid Esedullahül Kirmani rahmetullâhi aley-hivâsia (Resim: 164)
6. Ketebehu Ahmedül Karahisari
7. Meşekahu Abdül Hakîr Ahmedül Karahisari min tilmizi Seyyid Esedullah.

4. Karahisari'nin Türk Hat Sanatındaki Yeri ve Ekolü :

Türk Hat sanatının önde gelen büyük isimlerinden olan Karahisari "Kalemi müsennâ" denilen Hattı Celide yani büyük boy yazıda ustalığı diğer yazılardan daha büyüktür. Sülüs yazısında hemen hemen eşi yoktur. Onun sülüs yazarken yaptığı istifleri ve kompozisyonları hiç bir hattat yapmamıştır.

Esedullah Kirmani'nin öğrencisi olan ve Yahya Sofi'den etkilenen Karahisari yazı kalıplarına sığmayan bir usta idi. Yâkut yoluna devam etti. Evlâtlığı Hasan Çelebi'yi kendi gibi büyük bir hat ustası yaptı. Osmanlı mimarisinin en ihtişamlı devrinde bu mimariye en uygun muhteşem yazıları bu ustalar yazdı.

Süleymaniye Camiinin büyük kubbesini evlatlığı Hasan Çelebi ile beraber yazmıştır. Piyâle Paşa Camiindeki "selamün aleyküm tıbtüm" ayeti kerimesini Mimar Sinan'ın sebil ve türbe kitabesini de bu büyük sanatkâr yazmıştır.

Yazma eser olarak Topkapı Sarayı Mukaddes Emānetler Dairesinde saklanan ve Kanuni Sultan Süleyman için yazılan büyük boydaki Kuran-ı Kerim en meşhur eserlerinden biridir. Bu Kuran'ın, her sayfası üç satır kalın Reyhāni, diğer satırları Nesih olarak yazılmıştır. İslām âleminde bu Kuran'ın bir benzerine rastlanmaz. Kendisine has bir üslup ve karakter taşır.

Varak altını ezerek çok ince bir zevkle mürekkep gibi kullanmıştır. Altınla yazdığı harflerin etrafını siyah mürekkeple tahrir ederek, daha belirgin bir hale getirmiştir. Harflerin bir kısmını altın yaldız bir kısmını siyah mürekkeble yazmış, bazende harfleri siyah konturlarla belirlemiş, içini çiçeklerle süslemiştir. Sahifelerde yazının etrafını cetvelleme dışında çok sade bir halkarıden başka süsleme kullanmamıştır. Buda bize onun çok sade ve ince bir zevke sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Karahisari yazılarına imza atmamış olsa bile değişik üslubu sayesinde kolayca tanınır.

Hattatlar arasında Karahisari bir ekol ve bir tavır sahibidir ve bu tavırda çok ileri gitmiştir. Amasyalı Hattat Şeyh Hamdullah muasırı ve zamanının kendisine nazaran büyük üstadıdır. Onun da bir yolu vardır. O da Yâkut yolunu ileri götürmüş ve bir üslup sahibi olmuştur. Karahisari'nin üslubuda Amasyalı Yâkut yolundan gelmektedir.

Osmanlı Türk'ünün diğer milletlere nazaran çok ilerde olan sanat âleminde Karahisari şeş kalemde (Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhani, Tevki ve Rıka) adları altında yani altı çeşit yazıda Rumda (Anadoluda Osmanlı İmparatorluğu sahasında) Yâkut Müstasımı derecesinde sayılmıştır.

Karahisari yazıda bir üslup sahibi olduğu kadar birçok yenilikler ve çeşitlerde ortaya koymuştur. O zamana kadar yapılmayan çok değişik istif ve kompozisyon örnekleri yapmıştır. Hatta bir yazdığını aynı tarzda tekrarla-

diğını isbat güçtür. Türk İslâm Eserleri Müzesindeki "Enam-ı" buna örnektir.

Görülüyorki Karahisari sülüs ve nesih yazıda bir şahsiyet sahibi olmuştur. Yazılarının umumi teferruatından ziyade bunu göstermektedir. Yalnız onun yazılarını çok görerek göz bilgisinden meleke sahibi olmak lâzımdır. Onun yazıdaki bu hususiyeti meleke sahibi olmadan anlaşılabilir. Hatta bu meleke ileriye varırsa Karahisari'nin imzasız yazı ve sahifelerinden bile onun olduğu anlaşılabilir.

Karahisari'nin hatt-ı Celideki tesiri Mustafa Rakım'a kadar devam etmekle beraber, sülüs ve mesih yazı- larındaki üslubu, Amasyalı Şeyh Hamdullah'ın yaptığı yeni- likler karşısında benimsenmemiş, kısa zamanda talebeleri tarafından bile terk edilmiştir.

Buna karşılık Şeyh Hamdullahın açtığı çığır, oğlu Mustafa Dede, Hüsameddin Hüseyin Şah, Şükrullâh Efendi, Üsküdarlı Hasan Çelebi, Derviş Ali gibi üstadlar tarafın- dan geliştirilmiş nihayet Hafız Osman'la (1642-1689) Türk'ün zevk ve dehâsiyle kemâle ermiştir.

5. Karahisariyi Döneminin Hattatlarından Ayıran Özellikler:

Türk hat sanatının büyük sanatkârı Ahmet Karahisari yeni bir ekol kurmuş olan Yâkut'un karşısında tek başına kalabilen bir hattattır. "Hattı Müsenna" denilen yazıda ve celi sülüste mükemmel örnekler vermiştir. Yazıda akla ge- lebilen her yolu denemiş ve güzel eserler vermiş olan Ka- rahisari varak altını gayet ince ezip mürekkep gibi kulla- narak nefis eserler meydana getirmiştir. Altınla yazdığı yazıların kenarlarını siyah renkle ince bir şekilde tah- rirlemiş, bazılarında yazı üzerine siyah benekler koy- muştur. Bu tarz eserler Karahisari'nin en belirgin özel- liklerini taşırlar. Karahisari daima yenilik arayan bir sanatkârdır. Genellikle bir defa yazdığı istif ve kompo- zisyonu tekrar kullanmamıştır.

Döneminin güçlü hattatı Şeyh Hamdullah ve öğrencileri yazıda klasik tarzı benimsemişler ve bu tarzda (sülüs-nesih) birbirinden güzel eserler vermişlerdir. Yazıların özelliklerinin birbirine benzemesi yüzünden bu ustaların eserlerini çok iyi bilen birkaç kişinin dışında ayırdeden, tanıyan pek çıkmaz. Ancak Karahisari'nin kullandığı tarz, grafik düzen ve incelik değişik kreasyonları o eserlerin Karahisari'ye ait olduğunu gösteren özelliklerdendir.

Örneğin sayfanın birbirine bakan iki yüzünde alt ve üst reyhani yazı, ortada yuvarlak form içine ince reyhani, diğer çift sayfada ise yine alt ve üste celi reyhani, ortada dikdörtgen form içine yazdığı ince reyhanili düzen dönemin diğer hattatlarında görülmez.

Dönemin diğer hattatları bir eseri ya nesih yada sülüs, nesih şeklinde yazmışlardır. Halbuki Karahisari aynı eserde nesih, sülüs, reyhani, muhakkak gibi yazı çeşitlerini kullandığı gibi siyah mürekkeple yazdığı satırlar arasında bazı kelimeleride altınla yazıp siyah tahrir çekmiştir.

Satır yazılarının dışında bugün bile birçok hattatın cesaret edip yapamadığı yenilikleri ve değişik istif, kompozisyonları ve kreasyonları o devirde yapan Karahisari'dir

Dördüncü Bölüm

1. Şeyh Hamdullah Ekolü ile Karahisari Ekolünün Karşılaştırılması:

a. Yazma Eserlerde:

Türk hat sanatının en büyük üstadı Şeyh Hamdullah'dır. Yâkut Mustasımı'nın yazısına yeni bir düzen, Arap harflerine de yeni bir güzellik vererek, beş asır boyunca Türk hat sanatının en büyüğü olarak tanınmış ve gelmiş geçmiş bütün hattatlar eserlerini onun yazısına benzetmeye çalışmışlardır.

Şeyh Hamdullah üslubunun en güzel tarafı yalnız yâkut yolunun takipçisi ve onun taklitçisi olarak kalmamasıdır. Hamdullah yeni bir tavır yeni bir üslup ortaya koyarak ilerlemiştir. Sülüs ve nesih son zamana kadar devam eden bilinen kaideyi koymuş ve zevkine göre yazıda çeşitli değişiklikler yaparak kendine has bir ekol kurmuştur.

Hamdullah "Aklâm-ı sitte" veya "şeş kalem" denilen sülüs, muhakkak, nesih, rika, tevkiî ve reyhani altı türlü yazı örneğini gösteren bir meşk mecmuası yazmıştır. Bu eseri altı çeşit yazıyı göstermesi bakımından çok önemlidir.

Yazı çeşitleri içerisinde en çok sülüs ve nesih hatlarını kullanan Hamdullah, murakka ve albümlerin de bu iki yazı çeşidini kullanmasına karşılık, Kuran-ı Kerimlerinde yalnızca nesih hattını en güzel şekilde kullanmıştır. Buna karşılık Ahmet Karahisari, murakka albümleri ve Kuran-ı Kerimlerinde birçok yazı çeşidini büyük bir ustalıklarla kullanmıştır. Aslında çok sayıda Kurani Kerim, Enam suresi, Dualar mecmuası ve birçok kıtalar yazan Karahisari yazıları çok çeşitli yazmış ve sülüs, nesih, rika, muhakkak, tevki ve reyhani yazılarında üstad olmuştur.

Klasik yazı özellik ve kurallarına kendi estetik görüş ve özelliklerindeki katarak yazıya yeni bir güzellik ve yorum getirmiş ve bu doğrultuda nefis eserler vermiş Hamdullah'a karşılık, klasik yazı kurallarına bağlı kalmakla beraber büyük bir cesaretle yeni yorumlar ve serbest kompozisyonlar yapmış olan Karahisari yazdığı eserlerde kendini hiç zorlamamış ve yazılarını büyük bir rahatlıkla kendinden emin bir şekilde yazmıştır. Karahisarinin, nesih ve aynı zamanda sülüs üstadı Şeyh Hamdullah'ın aksine yazıda her çeşit yeniliğe ve daha doğrusu yoruma açık olduğunu ve bunu başarı ile yaptığını, en güzel örnekleri T.İ.E.M. de bulunan Enamlarındaki birbirinden güzel, farklı yazı kompozisyonlarında görmek mümkündür.

Şeyh Hamdullah'ın eserlerinde yalnızca siyah mürekkep kullanılmasına karşılık, Ahmet Karahisari eserlerinde siyah mürekkep kullanmakla beraber, varak altını ezerek, gayet ince mürekkep gibi kullanarak altınlı kıtalar, murakkalar, enamlar Kurânlar yazmıştır. Altınla yazdığı satırlar genellikle siyah tahrirlidir. Karahisari yalnız siyah mürekkep ve altın kullanmakla kalmamış aynı zamanda siyah mürekkeple yazdığı harfler üzerine altınla süslemiştir. Bezen bir harfi siyah mürekkeple, diğer harfide altınla yazıp tahrir çekmiştir.

Karahisari'nin bir yazdığını aynı tarzda tekrarladığını isbat güçtür. Bir yazdığını tekrarlamamıştır.

XVI. yüzyılın sonlarına doğru, İstanbul İslâm dünyasında "Aklâm-ı sitte" nin merkezi haline geldi. Yâkut'un yazıya getirdiği kısmi ve parça güzelliğe karşılık, Şeyh Hamdullah yazının bütününde güzelliği sağlamıştır. Çağdaşı Ahmet Karahisari ve kurduğu ekolün yolunda yürüyenler hariç 16. ve 17. yüzyılın sonlara kadar yetişen hattatlar Şeyh Hamdullah ekolünü takip ederler.

Şeyh Hamdullah'ın "aklām-ı sitte" ye bir Türk zevki ve üslubu kazandırdığı sırada Ahmet Karahisari'nin İstanbul'da Yâkut Mustasımı'nın ekolunu devam ettirdiğini görüyoruz. Hocası Esedullah Kirmani'nin, Yâkut yolunda olması yüzünden aynı üslubu yaşatan Ahmet Karahisari sanat bakımından ikisini aşarak bize çok güzel eserler bıraktı bunların en güzeli Kanuni için yazdığı büyük boydaki Kuran'la, Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde bulunan Enam'dır.
(25)

Görölmektedirki gerek Hamdullah gerek Karahisari'nin amaçları bir olmakla beraber, hat sanatındaki yerleri ve ekolleri farklıdır.

Hamdullah ekolu kitap yazısının gelişmesini sağlamasına karşın, Karahisari ve öğrencileri mimari eserlere uygun en güzel eserleri verdiler.

b. Mimari Eserlerde:

Kitap yazısında ve gelişmesinde önemli bir yeri olan ve birbirinden güzel eserler meydana getiren Şeyh Hamdullah, aynı başarıyı mimari yapılarıdaki eserlerinde gösterememiştir.

Fatih Camii ve Bâb-ı Hümayun'dan sonra üzerinde durulması gerekli olan eser İstanbul'da II. Bayezid devrinde yapılan Bayezid Camii'dir. (inşa Tarihi: 906-911/1501-1506). Bu camiin kitabesi, Selçuk sülüs ve neshi'ni ortadan kaldıran ve bu yazılarda klasik bir devir açan Şeyh Hamdullah'ın (1436-1519) eseridir. Amasya ve Edirne'de Bayezid, İstanbul'da Firûz Ağa ve Davut Paşa Camiilerinin kitabeleride aynı sanatkârındır. Her ne kadar sülüs ve nesh yazılarda Osmanlı hattatlarının babası yol göstericisi ise de Celi'de usta sayılmaz. Celi sülüs yazı yazmak isteyenler, şüphesiz Ali b. Yahya Sofi'nin eserlerinden olduğu gibi Şeyh Hamdullah'ın adla-

larını saydığımız camilerdeki eserlerinden istifade etmişlerdir. (26)

Ahmet Karahisari "aklam-ı sitte" de olduğu kadar celi sülüstedeki son derece başarılıdır. Mimari yapılardaki yazmış olduğu eserler bunun açık delilleridir. Eserleri Şeyh Hamdullah'ın eserleri ile karşılaştırıldığında, Karahisari'nin yazıları, Şeyh Hamdullah'a nazaran gerek kompozisyon, gerek harflerindeki güzellik ve ahenk açısından çok daha başarılıdır.

Şeyh Hamdullah'ın mimarideki eserleri kompozisyon ve harf bakımından cılız olmasına rağmen, Karahisari'de harfler daha tok ve kompozisyonu daha başarılıdır ve ayrıca Karahisari'nin kompozisyonuna süsleme girmiştir. Karahisari kompozisyon ortalarına zencerek yapmış ve harflerin gözünü renklendirerek yazmıştır. Öğrencileride kendisini takip etmişlerdir.

2. Şeyh Hamdullah ile Ahmet Karahisari Ekollerinin Türk Hat Sanatına Etkileri:

Anadolu'da Selçuklulardan ve Beylikler devrinden sonra ortaya çıkan Osmanlı Devletinde, onbeşince yüzyıl ortalarına doğru, özellikle imparatorluğun merkezi İstanbul'u hat sanatının merkezi olarak görüyoruz. Padişah ikinci Bayezid'in himaye ettiği Şeyh Hamdullah, Yâkut'un ve bu ekole mensup diğer hattatların yazılarını inceledikten sonra, sülüs, nesih ve muhakkak yazıları yeni bir üslup ve karakterde yazmış, bu yazıları kendisinden sonra gelen hattatlara örnek olmuştur.

Şeyh Hamdullah nesih yazısına en büyük olgunluğu veren, onun yasasını koyan sanatkârdır. Şeyhin eserinde nesih büsbütün başkadır. Şeyh Hamdullah neshinde, Yâkut neshinde olduğu gibi, birbirine yan bakan, birbirini iten, birbirleriyle kakaşan harfler, kelimeler değil, birbirle-

riyle anlaşılan, birbirleriyle sevişen, birbirleriyle toplanan, toplumlaşan harfler, kelimeler, satırlar vardır. Şeyh nesih ve sülüs yazılarındaki durgunluğu, ölümlüğü elinden geldiği kadar diriliğe, durgunluğa, çeviren şekilleri canlandıran ilk Türk yazı sanatçısıdır. Yâkut nesihini ile Şeyh Hamdullah nesihini arasında büyük bir ayrılık vardır. İki nesih yanyana getirilince ilk göze çarpan, Şeyh Hamdullah'inkinde bulduğumuz canlılık özelliğidir. Şeyh Hamdullah nesihinde ilk göze çarpan, kelimeler değil satırların bütünüdür. Sözü'nün kısası, Hamdullah nesihini Yâkut nesihinden ayıran, başlıca iki özellik vardır: Canlılık ile bütünlük.

Şeyh Hamdullah yazılarında, güzel duruşları bulmak, bunları klâsikleştirmek işindeki başarısı pek büyüktür. Yâkut yazılarında gördüğümüz o ağırlık, cansızlık Şeyh Hamdullah yazılarında kalmamıştır. Bunun yerine canlılık gelmiştir. Şeyh Hamdullah elinde sülüs toplulaşmış, bütünlüştür. Şeyh sülüste en büyük güçlüğü yeniyor, sülüsü düzensizlikten kurtarıyor.

Onaltıncı yüzyıl hat sanatında yeni bir ekolün kurucusu olan Şeyh Hamdullah'a "Kıbletül Küttab" yani kâtiplerin kıblesi adı verilmiş olmasında büyük bir isabet vardır. Zira bu ekol, kitap yazısı olan nesih yazısının mükemmel bir şekle girmesini sağlamış, böylece müze ve kütüphanelerimizde bulunan binlerce nefis yazma eserler bu yazı ile yazılmıştır. Şeyh Hamdullah'ın en büyük özelliklerinden biri de yazıları içinde süsleme kabul etmemesidir. Şeyh'den önce hattatlar yazılarındaki aksayan yerleri çeşitli motif ve desenlerle doldururlardı. Şeyh Hamdullah bunu kaldırdı ve sadelik içinde güzelliği aradı ve buldu.

Çağdaşı Ahmet Karahisari ve kurduğu ekolün yolunda yürüyenlerin dışında XVI. ve XVII. yüzyılın sonlarına kadar yetişen sanatkarlar Şeyh Hamdullah Ekolünü takip ettiler. Bunların en meşhurları şunlardı: Mustafa Dede

(öl: 1673), Nefeszāde Seyyid İsmail (öl: 1679), Suyolcuzāde Mustafa Eyyubi (öl: 1686), Ağa kapılı İsmail b. Ali (öl: 1706), İsmail Zühdi Ağa (öl: 1731).

Şeyh Hamdullah'ın "Aklām-ı Sitte"ye bir Türk zevki ve üslubu kazandırdığı sırada Afyonkarahisar'lı Ahmet (öl: 1561) adındaki bir hattatın, İstanbul'da Yâkut Mustasımi'nin ekolünü devam ettirdiğini görüyoruz. Hocası Esadullah-ı Kirmâi'nin Yâkut yolunda olması yüzünden aynı üslubu yaşatan Ahmet Karahisari, sanat bakımından ikisini aşarak bize çok güzel eserler bıraktı. Bunların en güzeli, Kanuni Sultan Süleyman için yazdığı ve halen Topkapı Sarayı Hırka-i Saadet dairesinde bulunan büyük boy Kuran-ı Kerim'idir. Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde T.1443 numarada bulunan Enam'ıda ayrı bir şaheserdir. Yalnız bu iki eser, onun kötü bir taklitçi olmadığını ve Yâkut'a aştığını gösterir. Büyük ustalığı yanında, yazıda birleşmeyen harfleri diğerlerine bağlamak suretiyle yaptığı denemeler ve yazıya getirdiği yorumlarla dikkati çeken Ahmet Karahisari ekolü kendisini takip eden öğrencilerinin ölümünden sonra tarih sahnesinden silindi. Karahisari'nin en ünlü öğrencileri, Süleymaniye ve Edirne Selimiye Caminin yazılarını yazan Hasan Çelebi (öl: 1593' den sonra), Derviş Mehmet (öl: 1592) dir. Sonraları Şeyh Hamdullah yoluna dönen vezir Ferhat Paşa da önceleri Ahmet Karahisari yolunda eserler vermiştir.

Onaltıncı yüzyılın en büyüğü iki hattatı, Şeyh Hamdullah ve Ahmet Karahisari kendi üsluplarında eserler vermiştir. Fakat Hamdullah ekolü günümüze kadar devam etmesine rağmen, Ahmet Karahisari ekolü kendisinden sonra birkaç öğrencisi tarafından yürütülmüş, onların vefatından sonra da bu ekol gelişmemiştir.

Sonuç:

Türk İslam Sanatları arasında büyüleyici bir estetiğe sahip olan Hat Sanatı, Türk sanatkarları tarafından zirveye ulaştırılmış bir sanat koludur.

Türk Hattatları İslâm yazısına büyük ilgi göstermiş ve ona renk katmış, buldukları yeni çeşitlerle kendi milli sanatlarına damgalarını vurarak üstün bir sanat haline getirmişlerdir.

Ancak İslâmiyetin Türkler üzerindeki etkisi büyük olmuş onun güzeli ve güzelliği anlayış kudretini artırmıştır.

Hat sanatının doğuşu İslâmın ilk devirlerine kadar uzanmaktadır. Bu devirlerde düz hatlardan meydana gelen "Mâkılî" yazı kullanılmakta idi. Hz. Ali ve Hz. Osman'ın bizzat yazdığı Kuran'larının Mâkılî hatla yazıldığı rivayet edilir.

Daha sonraları Hz. Ömer zamanında Kûfe şehri kurulmuş ve burada bir yazı ekolü doğmuştu. Bu yazıya şehrin isminden dolayı "Kûfî" yazı denilmiştir.

Önceleri okuma yazma vasıtası olarak kullanılan hat, daha sonraları bilhassa "İbn-i Mukle" (X. Asır) ve "İbn-i Benab" (XI. Asır) tarafından sanat haline getirilince İslâmiyetin yayıldığı yerlerde büyük tesirleri görüldü.

XIII. Yüzyılda Abbasi Saltanatı esnasında Bağdat'da aslen Amasyalı bir Türk olan, Yâkut el-Mustasımî (? - 1299) Hat sanatından büyük bir gelişme yapmış ve o zamana kadar düz olan kalem uçlarını eğri kesmek suretiyle yazıya yepyeni bir güzellik kazandırmış ve altı ana çeşit yazının, yani "Aklam-ı Sitte" (Sülüs, Nesih, Muhakkak, Reyhanî, Tevkî Rıkaa)'nın kaide ve özelliklerini tesbit etmiştir.

Ancak XV. yüzyılın ikinci yarısında Amasya'lı bir Türk olan Şeyh Hamdullah ile Hat Sanatında bir devrim olmuştur. Bu zamana kadar bir çok Türk ve diğer İslâm hattatları elinde devam edip giden bu sanat Şeyh Hamdullah ile Türk hakimiyetine girmiştir.

Şeyh Hamdullah ekolüne karşı durabilen tek hattat büyük yazıların ustası Ahmet Karahisari'dir. Yazıda bir üslûp sahibi, hocası ve dolayısı ile Yâkut'a kadar giden zincirin halkalarından biridir. Onun elinde kalem ve yazı bambaşka bir hüviyet kazanmıştır.

Yapmış olduğum çalışma boyunca bu iki büyük sanatkarın çeşitli müze ve kütüphanelerimizde bulunan eserleri ile mimarî yapılarıdaki eserlerini inceleyerek karşılaştırdım. Netice olarak şu sonuçlara vardım:

Kıbletül Küttab (Hattatların kiblesi) diye anılan Şeyh Hamdullah'ın elinde yazı o kadar güzelleşmiştir ki, zamanındaki ve daha sonraki hattatlar onun yolundan yürümüşlerdir.

Şeyh Hamdullah'ın eserlerinde kullandığı yazı bambaşkadır. Bütün harfler canlı gibidir. Harflerin birbirleri ile olan münasebetleri ve satır düzgünlüğü fevkalâdedir. Hamdullah nesihinde Yâkut nesihinde olduğu gibi sıkışan harfler, kelimeler değil, birbirleriyle toplaşan harfler, satırlar vardır. Şeyh Hamdullah Nesih ve Sülûs yazılarındaki durgunluğu, elinden geldiği kadar hareketliliğe, çeviren ilk Türk yazı sanatçısıdır. Şeyh Hamdullah Sülûs'te en büyük güçlüğü yeniyor. Yâkut yazılarındaki dağılmayı, düzensizliği, birleştirmeye çalışıyor.

Yazı Esedullah-ı Kirmanî'nin öğrencisi olan Karahisari'nin elinde bambaşka bir hüviyet kazanmıştır. Yazının sadece üslûbunda değil, tekniğinde de değişiklikler yapmıştır. Varak altını çok ince ezmiş, bunu mürekkep gibi

kullanarak altınla yazılar yazmıştır. Altının daha belirli olması için harflerin etrafını siyah mürekkeple konturla çevirmiştir. Harflerin bir kısmını altın yaldız, bir kısmını siyah mürekkeple yazmıştır. Bazende harfleri siyah konturlarla belirlemiş içini çiçeklerle süslemiştir. Sayfalarda yazının etrafını cetvelleme dışında çok sade bir halkariden başka süsleme kullanmamıştır. Bu da bize onun çok sade ve ince bir zevke sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Karahisari yazılarına imzasını atmamış olsa bile değişik üslubu sayesinde kolayca tanınır.

Şeyh Hamdullah yazı içerisinde süslemeye yer vermemiştir. Buna karşılık Karahisari eserlerinde süslemeye yer vermemiştir. Şeyh Hamdullah ekolü kitap yazısının gelişmesini sağlamış fakat mimarî yapılarındaki eserlerinde bu kadar başarılı değildir. Karahisari kitap yazısında Yâkut üslûbunu hâlâ devam ettirmektedir. Fakat onun Sülûs' te yapmış olduğu değişik istif ve kompozisyonları hiç bir hattat yapmamıştır. Karahisari, devrinde mimariye en uygun Celî yazıları yazmıştır. Şeyh Hamdullah'ın Celî yazısındaki tertib ve ustalığı Karahisari ayarında değildir. O ancak satır nizamına uygun yazıların devrinde yegane hattatıdır.

İşte bu sebeple Karahisari ekolünden yetişenler ya Şeyh Hamdullah ekolüne kaydılar yahutta bir nesil sonra silinip gittiler. Zaten Karahisari ekolünün iltifat ettiği "Muhakkak" ve "Reyhani" yazıları onaltıncı asrın sonuna kadar yavaş yavaş terkedilip unutuldu.

Bu büyük sanatkârın ekolü XVI. yüzyılın sonuna doğru takip edilmese dahi, bugün eserlerini Türk Milleti ve Dünya Milletleri de hayranlıkla seyretmektedir.

Bunun en güzel örneği Amerika Birleşik Devlet'lerindeki "Kanunî Sultan Süleyman Sergisi'nde en güzel mus-haflarından birisi sergilenmektedir.

1. Resimlerle ilgili Açıklamalar:

1. Uygur Alfabesi ile yazılmış bir metinden iki satır.
2. Osmanlı Türklerinin kullandıkları yazı çeşitleri.
Hat: Kâmil Akdik
3. Kûfi yazıya örnek.
Bulduğu yer Tunus Milli Kitaplığı. Hicri X.
(M.IV) asır.
4. Hz. Osman'ın yazdığı Kuran-ı Kerim'inden bir sayfa.
5. Yâkut'un Reyhani yazı ile yazdığı Kuran-ı Kerim'
inden bir sayfa.
H. 693 (M. 1294) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde.
6. Topkapı Sarayının Ayasofya tarafındaki birinci kapısının (Bab-ı Hümayun) dış yüzü üstündeki Celi Sülüs "Aynalı Yazı".
Yazı: Ali Sofi
7. Sülüs ve Nesih yazıları ile yazılmış bir kıta
(Hadis-i Şerif)
Hat: Şeyh Hamdullah
Özel Koleksiyonda.
8. Muhakkak ve Reyhani yazıları ile yazılmış bir kıta
Hat: Şeyh Hamdullah. (Hadis)
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde
9. Ahmet Karahisari tarafından Sülüs ve Muhakkak yazıları ile yazılmış bir kıta.
Topkapı Sarayı Müzesi
10. Ahmet Karahisari tarafından yazılmış Enam'ın ilk sayfası Türk ve İslâm Eserleri Müzesi No: T. 1443.
- 11-18. Hattat Demirci Kulu Yusuf'un Tophane Kılıç Alipaşa Camiindeki çini üzerindeki yazıları.
19. Prof. Emin Barın tarafından divânı hatla yazılmış "Allâhüekber"
Emin Barın Koleksiyonu
20. Prof. Emin Barın tarafından yazılmış bir kreasyon, 1985.
Aynalı Besmek Emin Barın Koleksiyonu.
21. Prof. Emin Barın tarafından Selçuklu çinilerinden

esinlenerek yazılmış "Allah", "Muhammet" kompozisyonu.

Emin Barın Koleksiyonu.

22. Şeyh Hamdullah ketebeli Kuran-ı Kerimin Hatime sayfası.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No: 6667.

23. Şeyh Hamdullah tarafından Sülüs ve nesih hattıyla yazılmış bir kıta.

Topkapı Sarayı Müzesi.

24. Şeyh Hamdullah'ın (Muhakkak ve Reyhāni) yazılarıyla yazdığı "Aklām-ı Sitte" den bir sayfa.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi No: E.H. 2084.

25. Aynı albümden (Tevki ve Rıkaa) yazılarını gösteren sayfa.

26. Yine aynı albümden (Sülüs ve Nesih) yazılarıyla yazılmış bir kıta.

- 27-28. Şeyh Hamdullah'ın yazmış olduğu Enam'ından sayfalar

29. Şeyh Hamdullah'ın Sülüs ve Nesih hatlarıyla yazdığı bir kıta.

Ekrem Hakkı Ayverdi Koleksiyonu

30. Şeyh Hamdullah'ın Muhakkak ve Nesih hatlarıyla yazdığı bir kıta.

Prof. Emin Barın Koleksiyonu

- 31-32. Şeyh Hamdullah tarafından Sülüs ve Nesih yazılarıyla yazılmış albümden iki sayfa.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No: 6495.

- 33-34. Şeyh Hamdullah tarafından yazılmış murakkadan iki sayfa (Sülüs-Nesih)

Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 17 d.

- 35-36. Yine Şeyh Hamdullah'ın Sülüs ve Nesih hattıyla yazdığı albümden iki sayfa.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No: 6491.

- 37-38. Şeyh Hamdullah tarafından Sülüs ve Nesih yazılarıyla yazılmış albümden iki sayfa.

Türk İslâm Eserleri Müzesi 2487

- 39-40. Şeyh Hamdullah imzalı Sülüs ve Nesih yazılarıyla yazılmış albümden iki sayfa.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, No: 2465

- 41-46. Şeyh Hamdullah'ın, Türk İslâm Eserleri Müzesi No: 2450 de kayıtlı bulunan murakkasından altı sayfa. (Tamamı 14 Sayfadır)
- 47-48. Türk İslam Eserleri Müzesinde bulunan Şeyh Hamdullah Ketebeli albümden iki sayfa.
Tamamı on sayfadır. No: 2453.
49. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Şeyh Hamdullah Enamı. No: 6441
- 50-51. İstanbul Üniversiteki Kütüphanesinde bulunan Şeyh Hamdullah Ketebeli Enam. No: 1674.
- 52-53. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan Şeyh Hamdullah imzalı albümden iki sayfa. No: 6492
- 54-55. Türk İslâm Eserleri Müzesinde bulunan Şeyh Hamdullah imzalı Kuran-ı Kerim'in serlevhası. No: 3907
33 X 22 ölçülerinde.
56. Aynı Kuran-ı Kerim'den tezhipli bir sayfa.
- 57-58. Aynı Kuran-ı Kerim'in imza sayfaları.
- 59-60. İ.Ü. Kütüphanesinde bulunan Şeyh Hamdullah Kuran-ı Kerim'inin Bakara süresine giriş sayfası.
No: 6698
- 61-62. Aynı Kuran-ı Kerimden tezhipli iki sayfa.
- 63-64. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan Şeyh Kuran-ı Keriminden serlevha sayfaları.
Pertevniyal 19.
65. Aynı Kuran'ın hatime sayfası.
- 66-67. İ.Ü. Kütüphanesinde, 6687 nolu Şeyh Hamdullah Kuran-ı Kerim'inin serlevha ve Hatime sayfaları.
68. İ.Ü. Kütüphanesinde 6667 numaralı, Hamdullah Ketebeli Kuran-ı Kerimin serlevhası.
- 69-71. Aynı Kurandan üç değişik sayfa.
72. Aynı Kuran-ı Kerim'in Hatime sayfası.
73. İ.Ü. Kütüphanesinde bulunan, 6662 numaralı, Şeyh Hamdullah Kuran-ı Keriminden Serlevha sayfası.
II. Beyazıd adına, 1508-1509 da yazılmış.
- 74-81. Aynı Kuran'dan tezhipli, değişik sayfalar.
- 83-83. İ.Ü. Kütüphanesinde kayıtlı, Şeyh Hamdullah Kuran-ı Keriminin ilk ve son sayfaları. No: 6567.
1499-1500 de yazılmış.

84. İ.Ü. Kütüphanesinde, Hamdullah Kuran-ı Kerim'in serlevha sayfası.
İmzası yok, ancak Keçecizade Mehmet Vasfi'nin mühürlü tasdik'ine göre Hamdullah yazısıdır.
No: 6555.
85. Aynı Kuran'dan taşlık tezhipli sure sayfası.
- 86-87. İ.Ü. Kütüphanesinde, 6565 numarada kayıtlı bulunan Şeyh Kuran-ı Kerim'inin ilk ve son sayfaları. (Serlevha-Hatime sayfaları).
- 88-89. Türk İslâm Eserleri Müzesinde bulunan Şeyh Hamdullah Kuran-ı Kerim'inin Serlevha sayfaları.
No: 502
- 90-91. Topkapı Sarayı Müzesinde, 913 Y.Y de kayıtlı bulunan Şeyh Hamdullah Kuran-ı Kerim'inin Serlevha sayfaları.
92. Aynı Kuran-ı Kerimden tezhipli başka bir sayfa.
93. Aynı Kuran'ın hatime sayfası.
94. Beyazıt Camii, Mihrap yazısı
Hat: Şeyh Hamdullah (Tuhfe-i Hattatine göre).
95. Beyazıt Camii Kitabesi.
Hat: Şeyh Hamdullah.
96. Aynı Camii kubbe yazısı.
Hat: Şeyh Hamdullah.
- 97-99. Aynı Camii'nin şadırvan avlusu kapısında bulunan (1505) tarihli yazılar.
Hat: Şeyh Hamdullah.
100. Firuzğa Camii Kitabesi
Hat: Şeyh Hamdullah.
- 101-103. Karahisari'nin Kanuni Sultan Süleyman adına yazdığı büyük boy Kuran-ı Kerim'den Serlevha sayfaları.
Topkapı Sarayı Hırka-ı Saadet Dairesi.
Eserin imza ve tarihi yoktur.
104. Aynı Kuran-ı Kerim'in Hazine salonunda teşhir edilen mücevherli Cilt kapağı.

- 105-106. Ahmet Karahisari'nin Topkapı Sarayı Müzesinde kayıtlı bulunan Kuran-ı Kerim'inden serlevha sayfaları. No: Y.B 5417.
Serlevha sayfaları tezhipleri. Osmanlı Özelliği gösteren ilk örneklerdendir.
- 107-112. Aynı Kuran-ı Kerimden tezhipli, değişik sayfalar.
113. Aynı Kuran-ı Kerim'in tezhipsiz hatime sayfası.
- 114-120. Ahmet Karahisari'nin Türk İslam Eserleri Müzesinde 1469 numarada kayıtlı bulunan albümünden sayfalar.
47 X 30 ölçülerinde bulunan bu eser.
24 sayfadır.
121. Aynı eser'in rıkaa hattı ile yazılmış ketebe sayfası.
122. Ahmet Karahisari'nin Türk İslâm Eserleri Müzesinde kayıtlı bulunan büyük boy "enam" ından ilk sayfa.
No: T.1443.
123. Ahmet Karahisari'nin Türk ve İslam Eserleri müzesinde T.1443 numarada bulunan büyük boy Enam'ın ilk sayfasındaki Besmele.
124. Aynı Enam'daki altın yıldızla yazılmış ikinci Besmele.
- 125-126. Karahisari'nin Türk İslâm Eserleri Müzesinde 1438 numara ile kayıtlı 24 sayfalık Enam'ından iki ayrı sayfa.
- 127-131. Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan (murakka 5) Karahisari'nin diğer bir Enam'ından değişik sayfalar.
- 132-135. Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye 19/3 de kayıtlı, Karahisari tarafından yazılan küçük boy Enam'dan sayfalar.
136. Karahisarinin Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye K. 15 de kayıtlı bulunan, celi sülüs, muhakkak sülüs, nesih, 26,5 X 40 ölçülerinde kütası.
137. Karahisarinin nesih, rıkaa hatları ile yazılmış bir kütası.
Özel koleksiyon.

138. Süleymaniye Camiin, Karahisari tarafından yazılan kubbe yazısı. (Fâtır Suresinden ayetler)
139. Aynı Camiin Karahisari tarafından yazılan mihrap yazısı.
- 140-147. Süleymaniye Camiin Hasan Çelebi tarafından yazılan yazıları.
148. Edirne Selimiye Camiin içten genel görünüşü.
- 149-157. Aynı Camiin Karahisari'nin öğrencisi Hasan Çelebi tarafından yazılan yazıları.
- 158-159. Piyâle Paşa Camiindeki Hasan Çelebinin yazıları.
160. Karahisari'nin Piyâle Paşa Camiindeki "Selamün aleyküm tıbtum" ayeti kerimesi.
Bu yazı camiin giriş kapısı üzerindedir.
161. Mimar Sinan'ın sebili üzerindeki Karahisari tarafından yazıldığı söylenen kitabe.
Bu kitabe Süleymaniye Camiin arkasındadır.
- 162-164. Ahmet Karahisari'nin değişik şekillerde attığı imzaları.

2. Dip Notlar:

- (1). Encyhopedia Of World Art., Vol III. London, 1960, s.4,
- (2). Habib, Hat ve Hattātān Matbaa-i Ebuzziya, ist., 1305, s.35.
- (3). Süheyl Ünver, Türk Yazı Çeşitleri ve Faideli Bazı Bilgiler, Yeni labaratuvar Yayınları, ist., 1953, s.3.
- (4). İbn Bevvab: Ali Hilāl-ül Bağdādi - Künyesi Ebu Hasan'dır. Babasına İbn Sirri derler. Üstadları Abdullah b. Mehmed b. Esed-i Bağdadidir. Hicri 413 te Bağdat'da vefat etmiştir. Ahmet bin Hanbel'in yanına defn olunmuştur.
(Suyolcuzāde Mehmed Necip, Devhatül-Küttab, Güzel Sanatlar Akademisi neşriyatı, ist., 1942, s.82.)
- (5). Habib, Hat ve Hattātān, Matbaa-i Ebuzziya, ist., 1305, s.44
- (6). Yâkut'un Türk olduğu Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Kısmı 27 numaradaki bir icazetnâmede belirtilmektedir.
(Türk Tarih Kurumu, 7.Kongre zaptı, III. Cilt. Uğur Derman)
- (7). Habib, Hat ve Hattātān, Matba-i Ebuzziya, ist., 1305, s.53
- (8). Habib, Hat ve Hattātān, Matba-i Ebuzziya, ist., 1305, s.53
- (9). Ekrem Hakkı Ayverdi, Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı, Fetih Derneği Yayınları, Nr.12, ist., 1953, s.56
- (10). Aklām-ı Sitte'yi Abdullah-ı Sayrefi'den öğrenen büyük hattat (Devhatül-Küttab)
- (11). Yâkut Müstasımı: Yazıda olduğu gibi ilim ve fazilet-dede yüksek bir mevki işgal eder. Rivayete göre Amasyalı'dır. 1000 mushaf ve birçok kitap yazmıştır. Bir rivayete göre Hicri 698, bir rivayete görede Hicri 667 6e vefat etmiştir. Yâkut'tan sonra gelen

en büyük hattat Şeyh Hamdullah olmuştur. Gülzâr-ı Savab bu hakikati şöyle izah eder:

"Şeyh oğlu Hamdi hattı tâ kim zuhur buldu
Älemde bu muhakkak, nesh oldu hatı Yâkut."

(Şeyh Hamdullah yazısı ortaya çıkınca, Yâkut yazısının hükmünün kalmadığı muhakkaktır.)

- (12). Nefes-zâde İbrahim, Gülzâr-ı Savab,
Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı, İst., 1939, s.49
- (13). Nefes-zâde İbrahim, Gülzâr-ı Savab,
Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı, İst., 1939, s.51
- (14). Nefes-zâde İbrahim, Gülzâr-ı Savab,
Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı, İst., 1939, s.52
- (15). Nefes-zâde İbrahim, Gülzar-ı Savab,
Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatı, İst., 1939. s.51
- (16). Emin Barın, "XVI. Yüzyılda Türk Hat Sanatında Ge-
lişmeler ve Etkileri.",
Türk Hattatları, İst., 5. 83-84.
- (17). Ekrem Hakkı Ayverdi, Fatih Devri Hattatları ve Hat
Sanatı,
Fetih Cemiyeti Yay. İst., 1953, s.28.
- (18). Habib, Hat ve Hattâtân, Matbaa-ı Ebüzziya,
İst., 1305, s.84
- (19). Ord. Prof. Dr. A. Süheyl, Ünver, Hattat Ahmet Kara-
hisari,
İst., 1964, s.6-8
- (20). Gelibolulu Mustafa Âlî, Hattatların ve Kitap Sa-
natçılarının Destanları,
(Menakıb-ı Hünerveran), Nşr. Kültür ve Turizm Bakan-
lığı Yay: 499, Hazırlayan, Dr. Müjgan Cunbur,
Ankara. 1982, s.57
- (21). Şevket Rado, Türk Hattatları,
İst., s.69
- (22). Habib, Hat ve Hattâtân, Matbaa-i Ebüzziya,
İst., 1305, s.85
- (23). M.Uğur Derman, Türk Hat Sanatı Şaheserleri,
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 384, 1982, s.9

(24). (Hat Tarihi kaynaklarında Ahmet Karahisari tarafından yazıldığı bildirilen, Mimar Sinan'ın Süleymaniyedeki kabir kitabesi. Ancak kendisinden 42 yıl daha yaşayan Sinan'ın ölümü hakkında bu kitabeyi Karahisari'nin yazması tarih itibariyle imkansızdır. Fakat hat üslubu, onun talebesinden biri tarafından yazıldığı gösteriyor)

M. Uğur Derman, "Kanuni Devrinde Yazı Sanatımız"
Kanunî Armağanı, T.T.K.B. Ankara, 1970, s.269

3. Bibliyografya:

1. Aksoy, Şüle. " Hat Sanatı", Kültür ve Sanat, Kültür Bakanlığı Yay. 5, İst., 1987
2. Alparıslan, Prof. Dr. Ali. "İslâm Yazı Çeşitleri: 2 Aklâmı-ı Sitte" Sanat Dünyamız, Yıl II, Sayı 32, 1985. İst.
3. Alparıslan, Prof. Dr. Ali. "Hat Sanatımız", Boğaziçi Dergisi, Vols. IV-5, İst. 1976-1977
4. Alparıslan, Ali. "Mimari Yapıların yazı sanatı Bakımından önemi", Boğaziçi Dergisi, vols. y-5, İst., 1976-1977
5. Âli, Celibolulu Mustafa. Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları (Menakkıb-ı Hürerveran). Hazırlayan: Dr. Müjgan Cunbur, Kültür ve Turizm Bak. Yayınları: 499, Ankara, 1982.
6. Atıl, Esin, The Age of Sultan Süleyman the Magnificent. National Gallery of Art Washington, 1987.
7. Ayverdi, Ekrem Hakkı, Fatih Devri Hattatları ve Hat Sanatı, İst. Fethi Derneği Yay. Nr. 12. İst., 1953
8. Baltacıoğlu, İsmail Hakkı, Türklerde Yazı Sanatı, Türk ve İslâm Sanatları Enst. Yayınları, Ankara, 1958
9. Barın, Prof. Emin, " XVI. Yüzyılda Türk Hat Sanatında Gelişmeler ve Etkileri", Türk Hattatları, İstanbul
10. Celâl, Melek, Seyh Hamdullah, Kenan Matbaası, İst., 1948
11. Derman, M. Uğur, Türk Hat Sanatının Şaheserleri, Kültür ve Turizm Bak. Yayn., 384, 1982.
12. Derman, Uğur, "Kanuni Devrinde Yazı Sanatımız", Kanuni Armağanı, Türk Kurumu Basımevi, Ankara, 1970
13. Encyklopedia of World Art. Vol. III., London 1960.
14. İbrahim, Nefeszâde, Gülzar-ı Sevab, Nşr. Kilisli Mualim Rifat, Güzel Sant. Ak. Nşr. İst., 1939.
15. İnal, Mahmud Kemal, Son Hattatlar, Milli Egt. Basımevi İst., 1970
16. İranlı, Habib, Hat ve Hattâtan, Ebuzzıya Matbaası, İst., Hicri-1305.

17. Lings. Martin. The Quranic Art of Calligraphy And Illumination, The World of Islam Festival Trust, England, 1976
18. Mehmet Necip, Suyolcuzâde, Devha-ül Küttab, Nşr. Kilisli Rifat, Güzel Sanatlar Akademisi Neşr., Nr. 16 İst., 1942
19. Meriç, Rifkî Melül, Türk Tezyini Sanatları, Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatlarından, İst. 1937
20. Mustafa Hilmi Ef. Hakkakzade Mizânül-Hatt., Hazırlayan: Abdülkadir Dedeoğlu, Osmanlı Yayınevi, İst., 1986
21. Rado, Şevket, Türk Hattatları, İstanbul
22. Serin, Muhiddin, Hat Sanatımız, Kubbealtı Neşr. İst., 1982
23. Subaşı, Dr. M. Hüsrev. Yazıya Giriş, Dersaadet yay. İst., 1987.
24. Süleyman Sadüddin, Mustakim-zâde, Tuhfe-i Hattatin, Nşr. Mahmud Kemal İnal, Tarih Encümeni Neşriyatı, İst., 1928
25. Ülker, Muammer. "Süleymaniye Camiindeki Karahisari Yazıları" Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni Sayı 63/242. İst., 1978
26. Ülker, Muammer. Türk Hat Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1987.
27. Ünver, A. Süheyl, Hattat Karahisari Ahmed Efendi ve Altunlu Besmelesi, Elli Sanatsever Serisi 11, İst., 1953
28. Ünver. Prof. Dr. A. Süheyl Fatih Devri Hattatlarından Amasyalı Hamdullâh Efendi ve Tıp Tarihimizdeki yeri, İst. Ün. Tıp Tarihi Enstitüsü, Sayı 48, İst. 1953.
29. Ünver, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl, Hattat Karahisari, Afyon Turizm Derneği Yay. İst., 1953.
30. Ünver, Süheyl, Türk Yazı Çeşitleri ve Faideli Bazı Bilgiler, Yeni Labaratuvar Yay. İst., 1953
31. Yazansoy, Cenap., Karahan, Prof. Dr. Abdülkadir Sabancı Hat Koleksiyonu, Akbank Sanat Kitapları Serisi: 8, 1985.

32. Yazır, Mahmud Bedreddin, Medeniyet Aleminde Yazı ve islâm Medeniyetinde Kalem Güzeli
I-II, Nşr. Uğur Derman, Diyanet İşleri Başkanlığı
Yay. I.C.: Ankara 1972, II.C.: Ankara, 1974.

R E S İ M L E R

وَيَسِّرْ لِي سُبُلَ عِلْمِي وَبَارِكْ لِي فِي رِزْقِي
 وَيَسِّرْ لِي سُبُلَ عِلْمِي وَبَارِكْ لِي فِي رِزْقِي

Resim: 1

Türklerin kullandıkları yazı çeşitleri

- 1 Küfi
- 2 Celi Sülüs
- 3 Nesih
- 4 Muhakkak
- 5 Sülüs
- 6 Rikaa
- 7 Tevki veya icaze yazısı
- 8 Celi Talik
- 9 Talik
- 10 Divani
- 11 Celi Divani
- 12 Rik'a
- 13 İcaze

Reisülhettâtin Kâmil Akdik'in çeşitli yazılar levhası.

Resim: 2

بِمَا مَنَعَهُمْ ذِيَابًا وَرُؤُوسًا لَا
 تَحْمِلُ أَسْفَارَهُمْ وَأُولَئِكَ يَكْفُرُوا
 بِاللَّهِ حَتَّى يُبَدِّلَهُمْ فِي طَعْنِهِمْ
 أَسْوَاقًا يُبْتِغُونَ فِيهَا مُتَبَدِّلًا
 وَبِئْسَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ
 وَأُولَئِكَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ
 حَتَّى يُبَدِّلَهُمْ فِي طَعْنِهِمْ
 أَسْوَاقًا يُبْتِغُونَ فِيهَا مُتَبَدِّلًا
 وَبِئْسَ مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

Resim: 3

اللَّهُ مَرَاتٍ مَرَاتٍ وَسِعُوا
 مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ وَاللَّهُ
 عَلِيمٌ خَبِيرٌ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ
 وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُكْفِرِينَ

Resim: 4

فَكَفَى اللَّهُ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِمْرَانُ كِتَابٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْكِتَابَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ

رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ

وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَعْدُكَ الْحَاقِقُ مِنَ الْعَذَابِ شَدِيدٍ الَّذِينَ

يَسْتَجِيرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا

بِجَاهِكُمْ أُولَئِكَ يَفْعَلُ اللَّهُ بِعِبَادِهِ

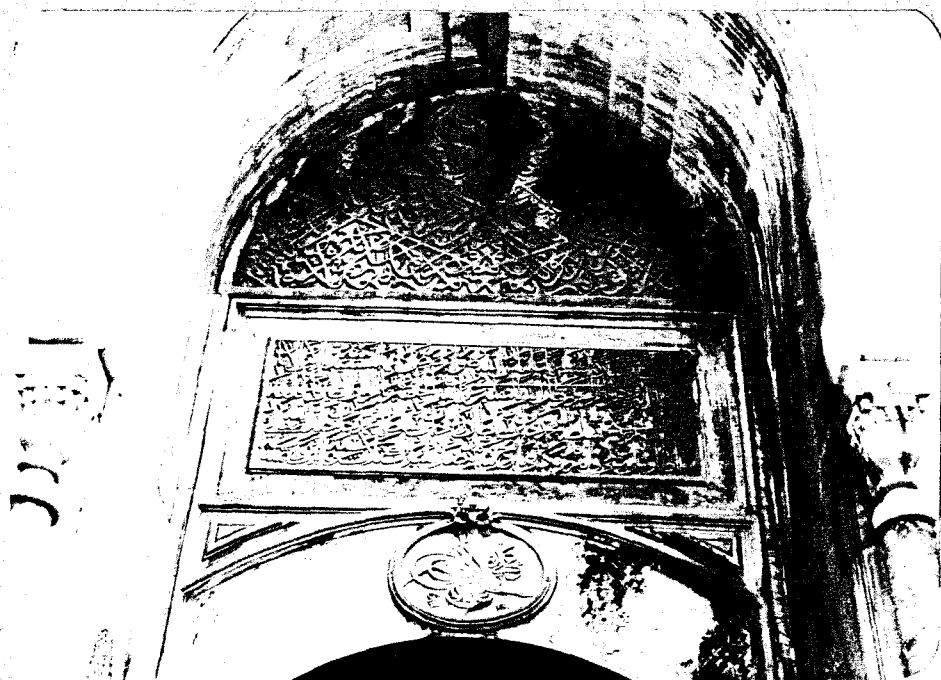
قَوْمَهُ لَيْسَ لَهُمْ قِصْدًا لِلَّهِ مِنْ شَاءَ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ

إِلَى النُّورِ وَذَكَرْهُمْ يَا أُمَّةَ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّانٍ

تَشْكُورٍ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ أَكْفُرُوا بِغَمَّةٍ اللَّهُ عَلَيْكُمْ

Resim: 5

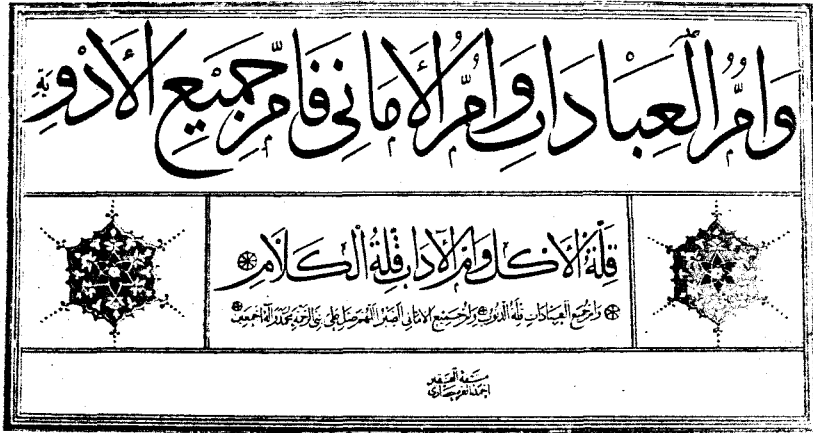
Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

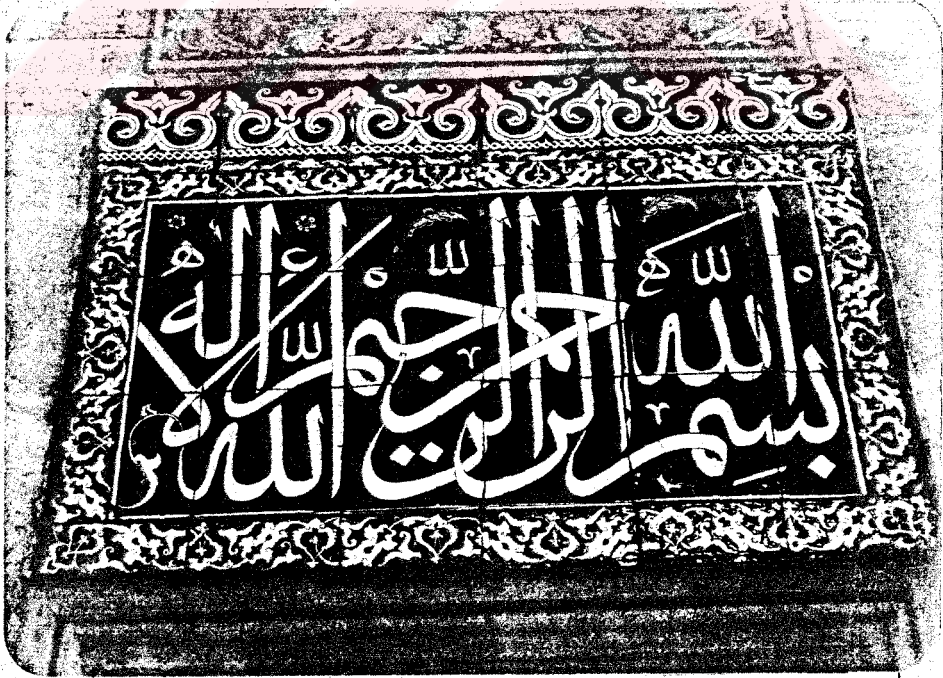
Resim: 11

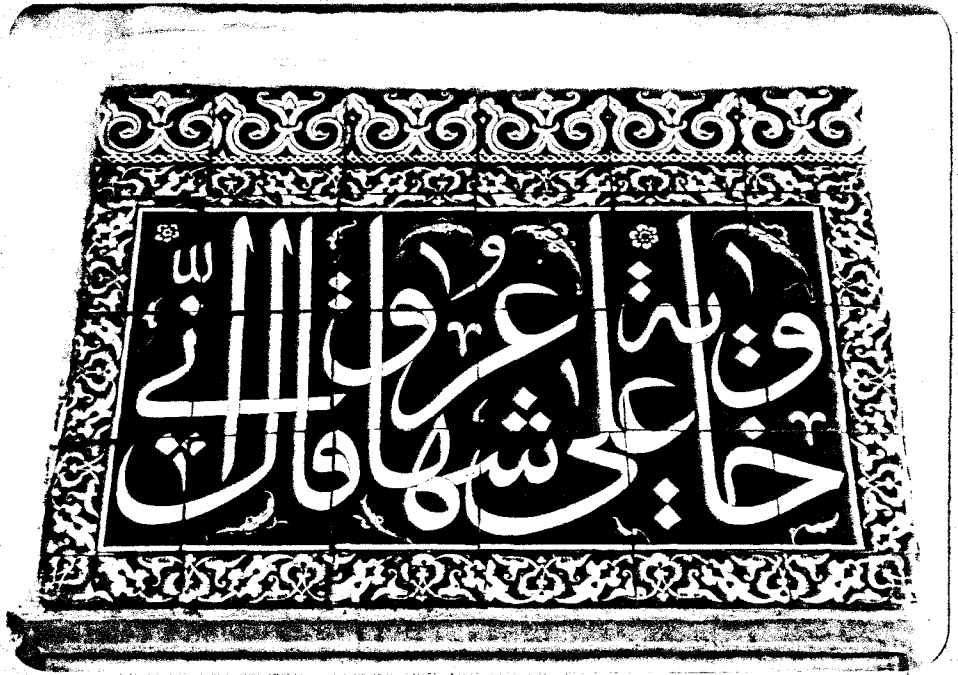
Resim: 12

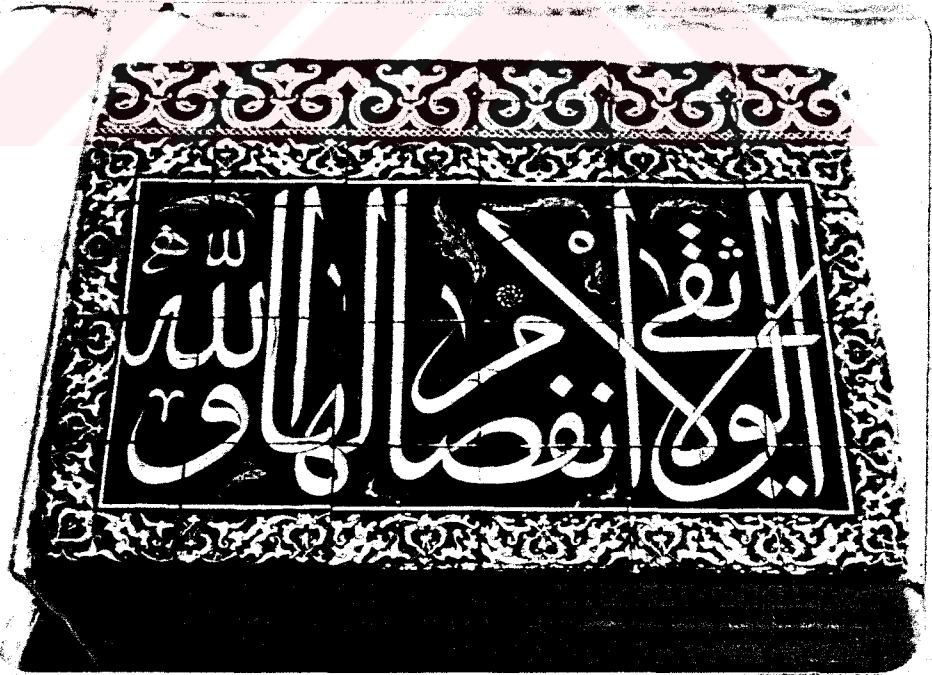
Resim: 13

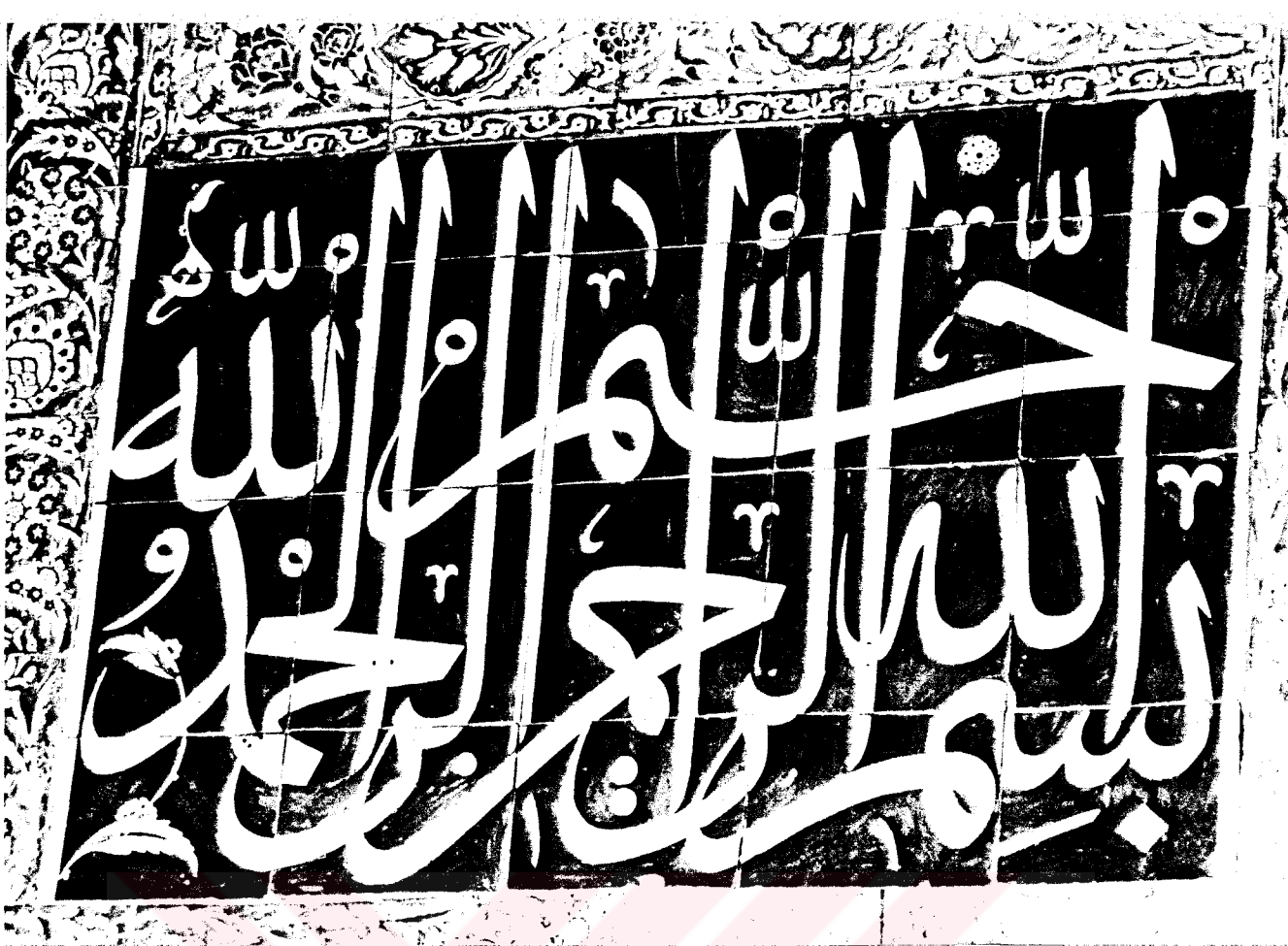
Resim: 14

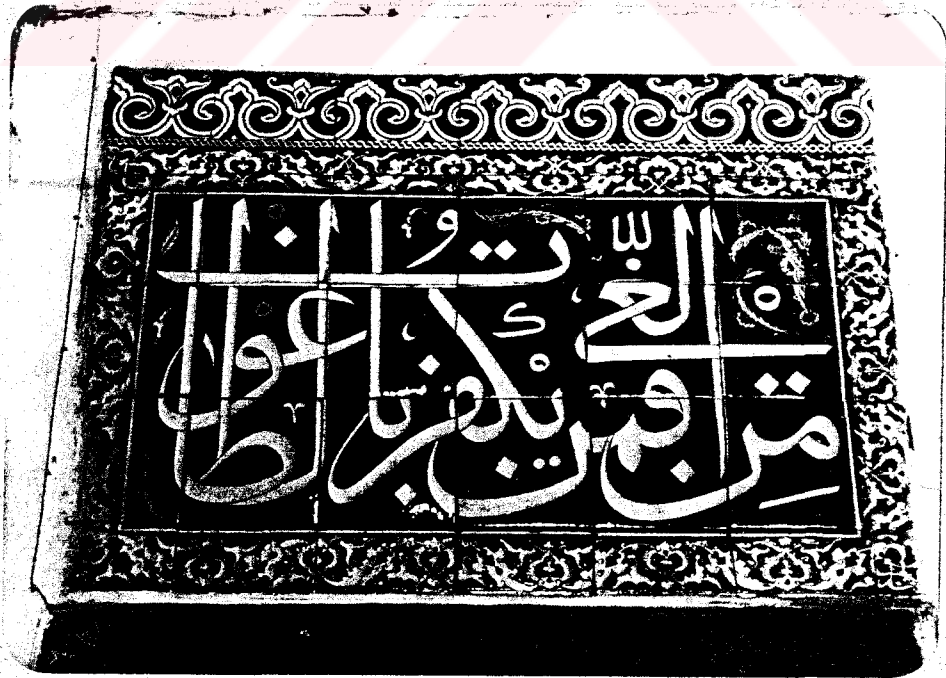
Resim: 15

Resim: 16

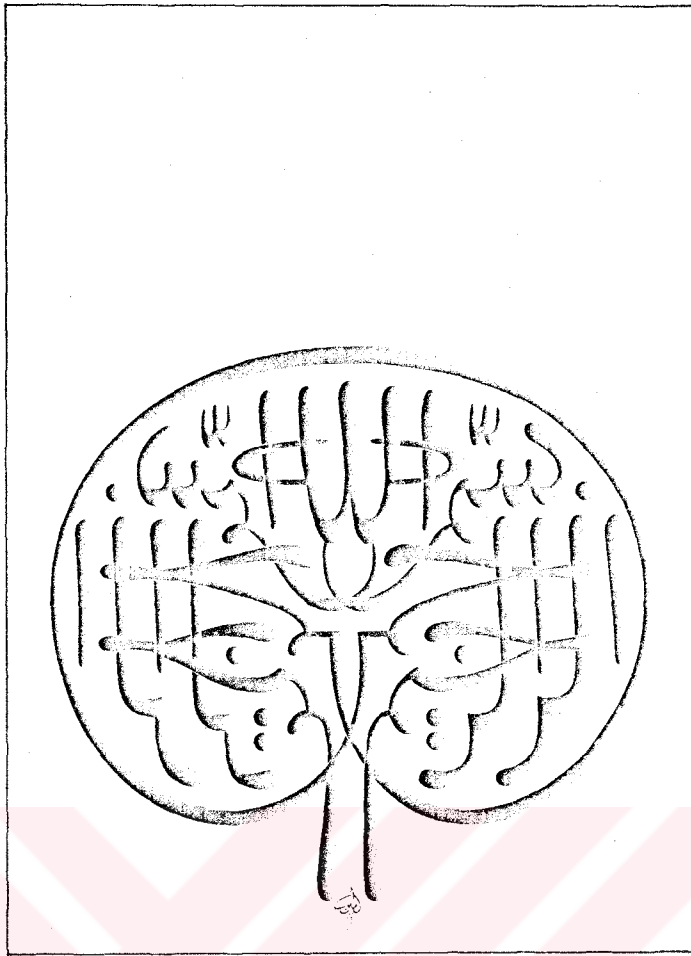
Resim: 17

Resim: 18

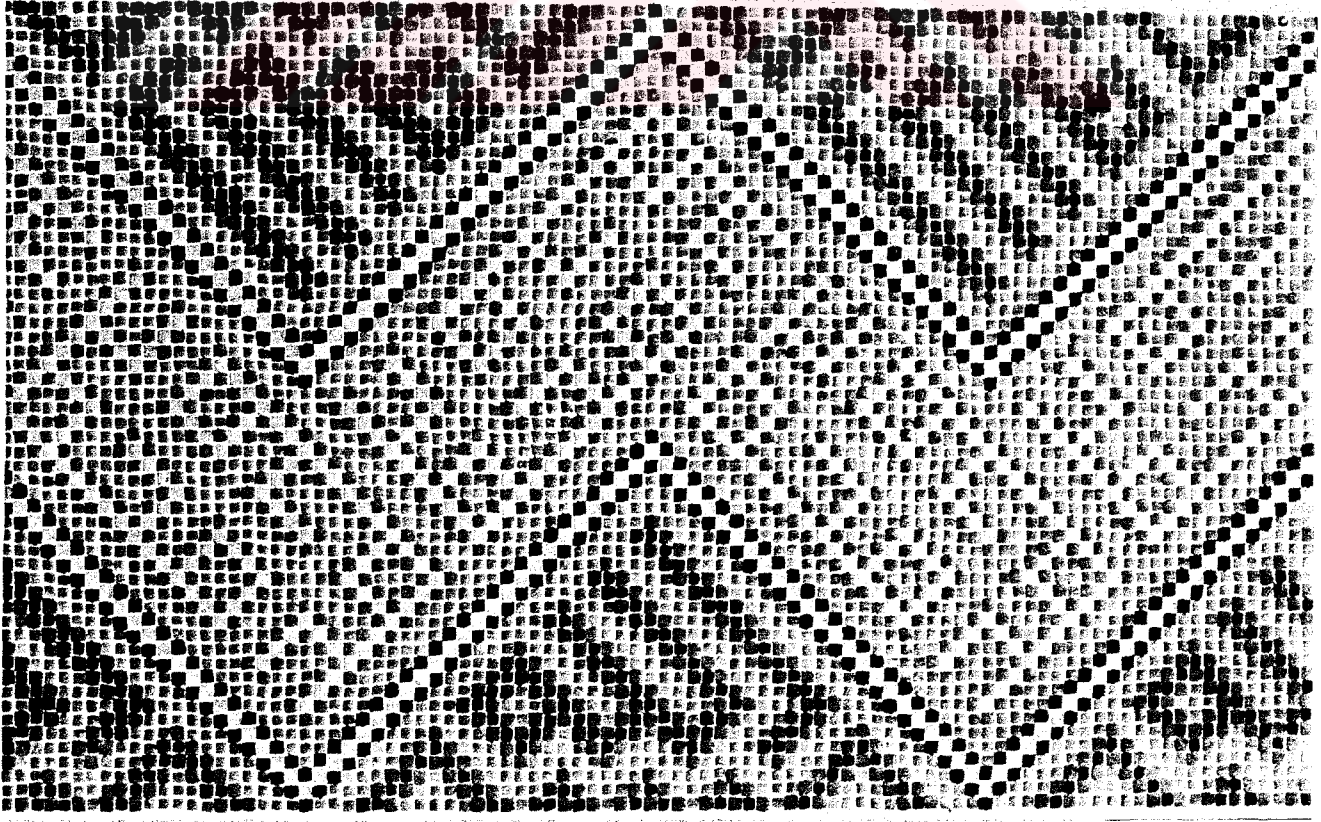

Resim: 19

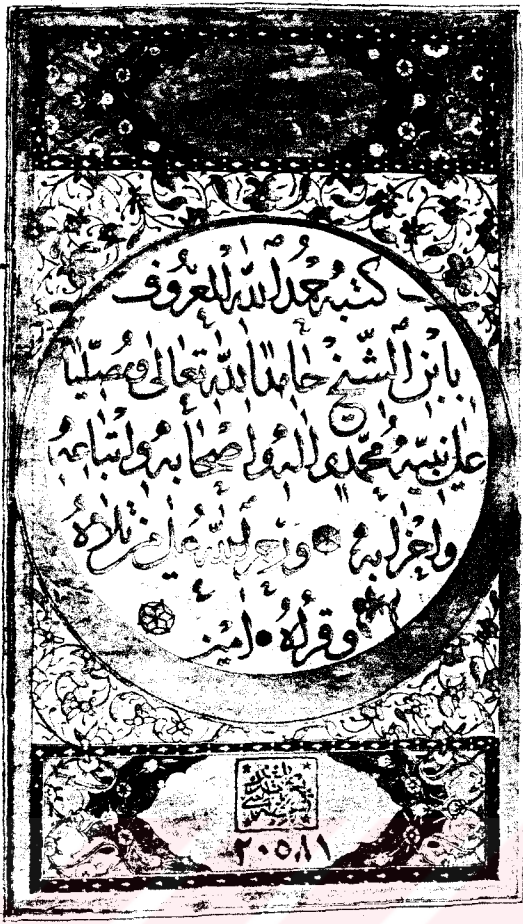

PROF. EMİN BARIN, AYNALI BESMELE, 1985

Resim: 20

Resim: 21

Resim: 22

Resim: 23

اقموا عبوديتكم فانه اعلم بربوبيتي

	<p>قال النبي صلوات الله عليه وسلامه لا يرى امرؤ من اخيه عورة فيسترها عليه الا ادخله الله تعالى الجنة كتبت للحسين عليه السلام الى عمر رضي الله عنه مائة</p>	<p>لا اله الا الله</p>
--	--	------------------------

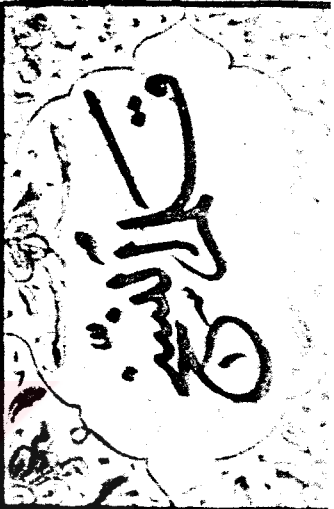
Resim: 24

<h1>اعنك فضل يحيى وكان يدخل عليه</h1>		
<p>يا يحيى الخ</p>	<p>قال ابو عبيد كثر يدخل عبد الا على النبي يوم يملك السموات فقال النبي ممنالك يعرف قد اصعبت</p>	<p>لا اله الا الله</p>

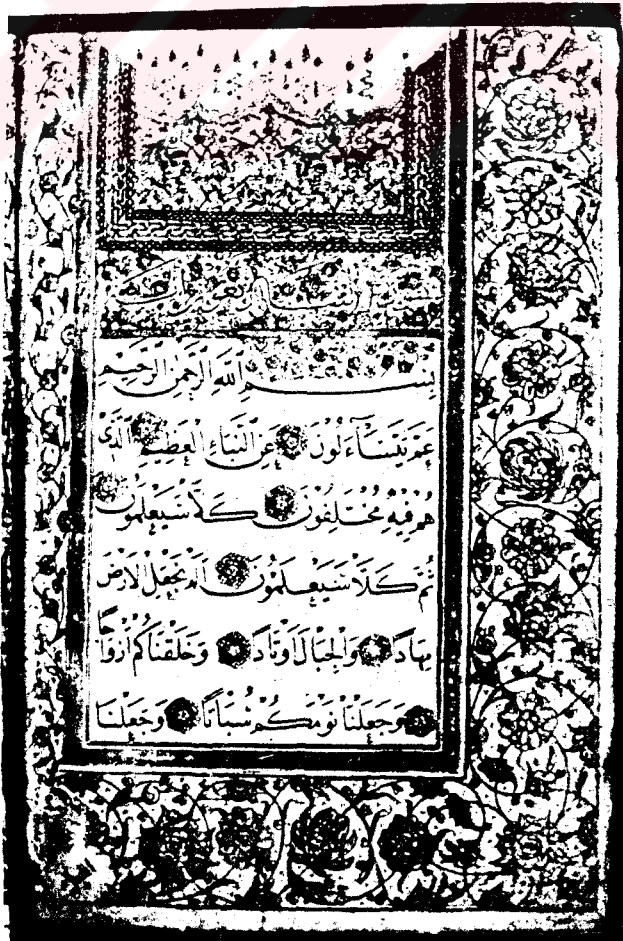
Resim: 25

کتاب خانیوں سے لعلی علیہ السلام

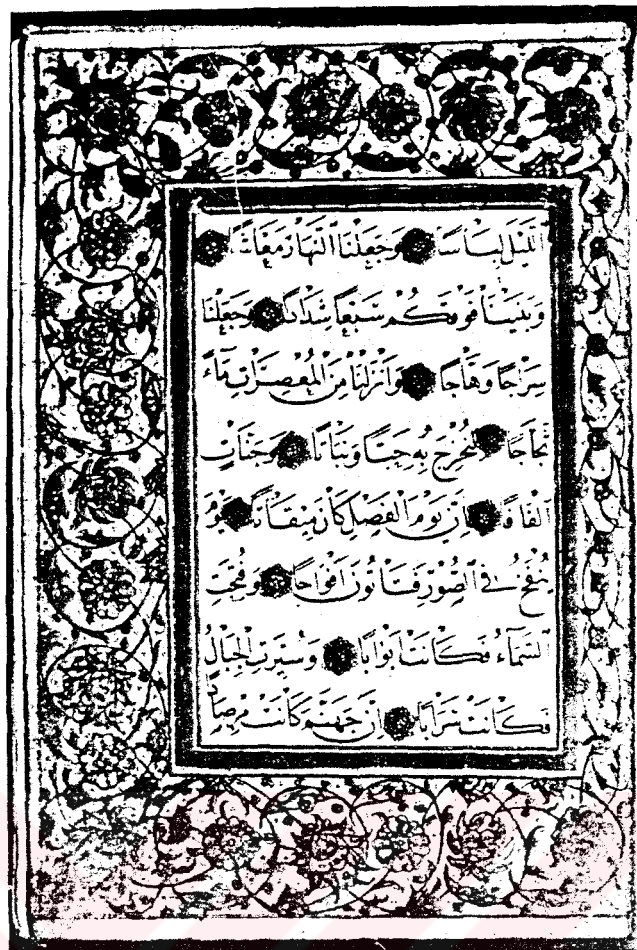
قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَطْلُبُ
 الْعِلْمَ وَلَوْ بِلِصِينٍ وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَسَلَّمَ تَعْلَمُ وَلَوْ بِلِصِينٍ وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَعْشَقُ وَلَوْ بِعِقْرَةٍ وَقَالَ أَمِيرُ

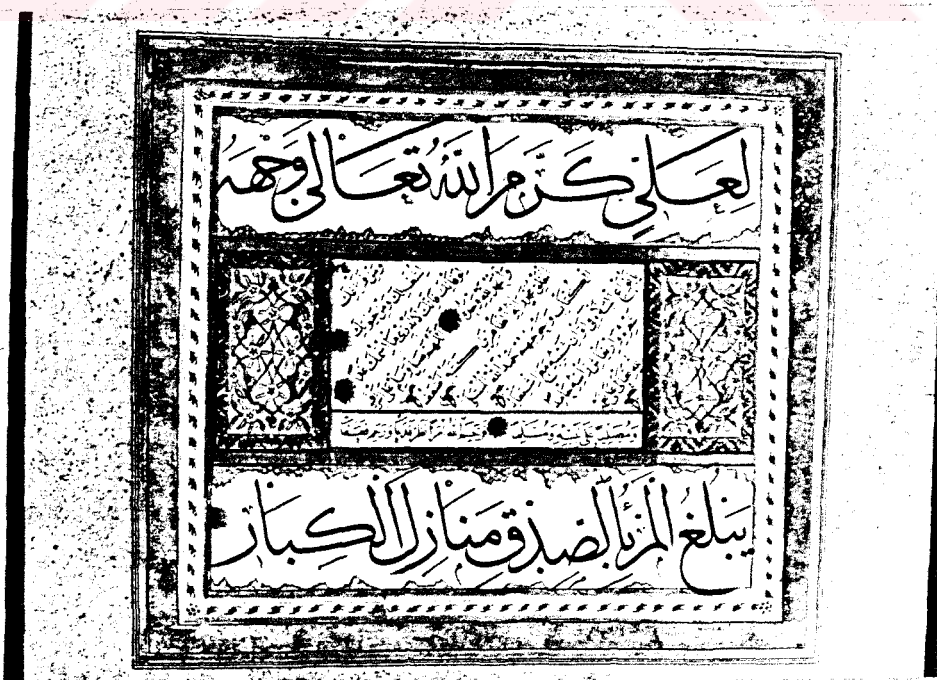
Resim: 26

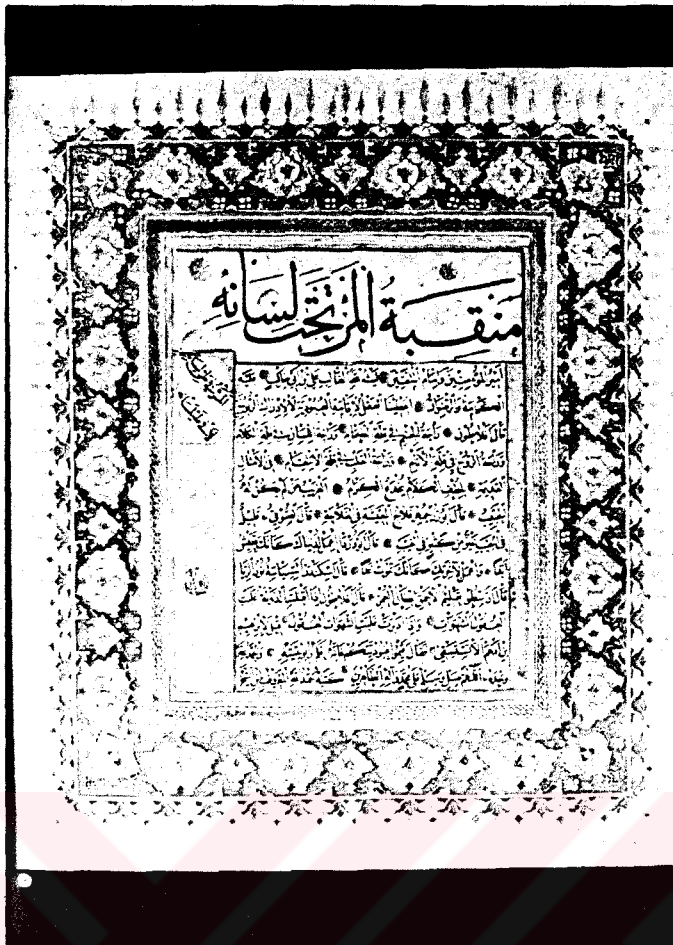
Resim:27

Resim: 28

Resim: 29

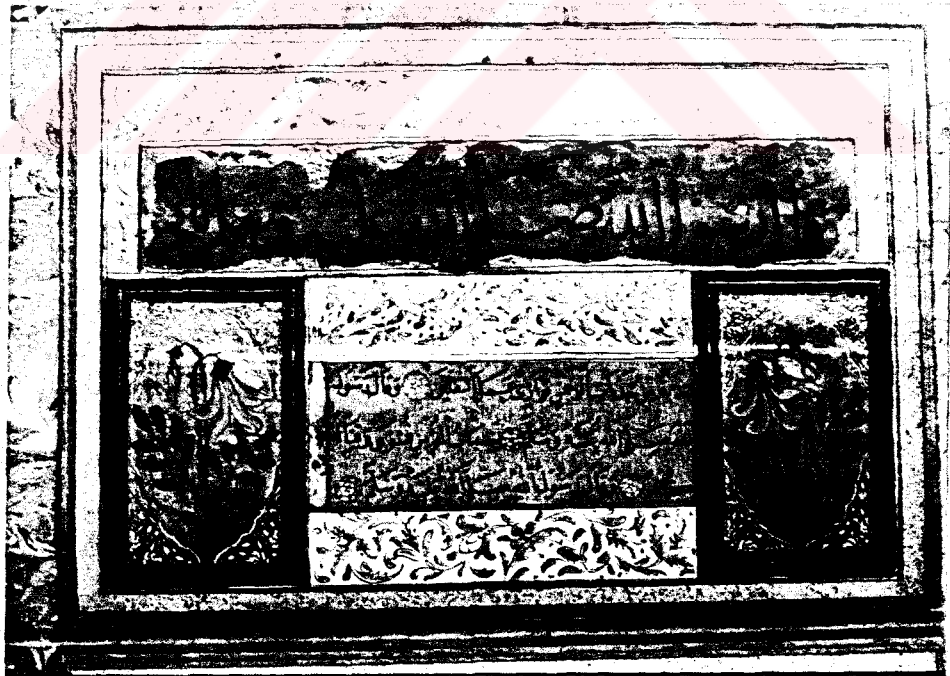
Resim: 30

Resim: 31

Resim: 32

Resim: 33

Resim: 34

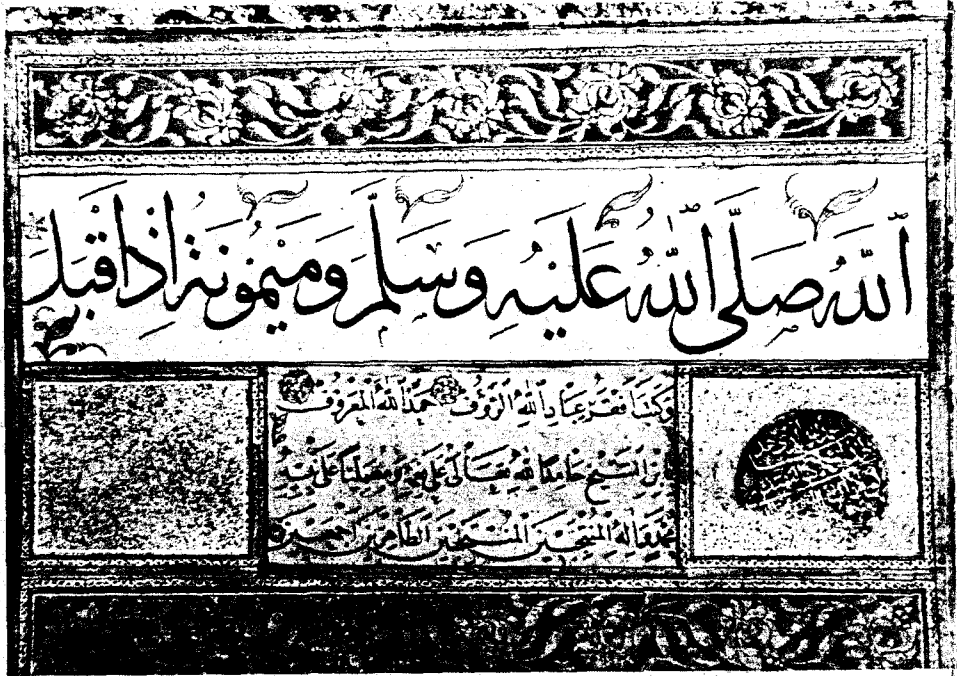
Resim: 35

Resim: 36

Resim: 37

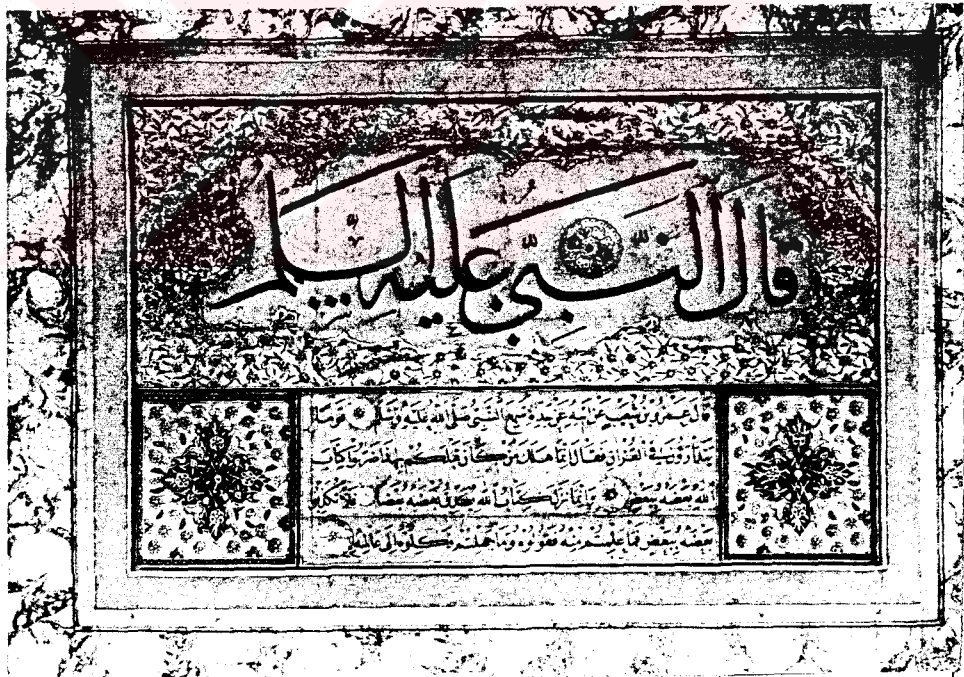
Resim: 38

Resim: 39

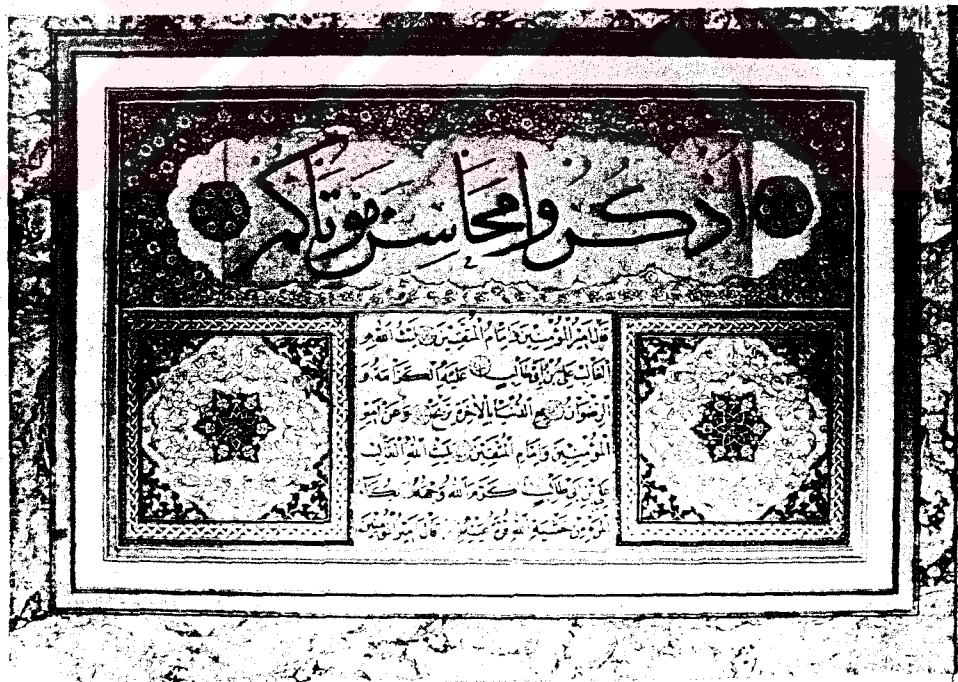
Resim: 40

Resim: 41

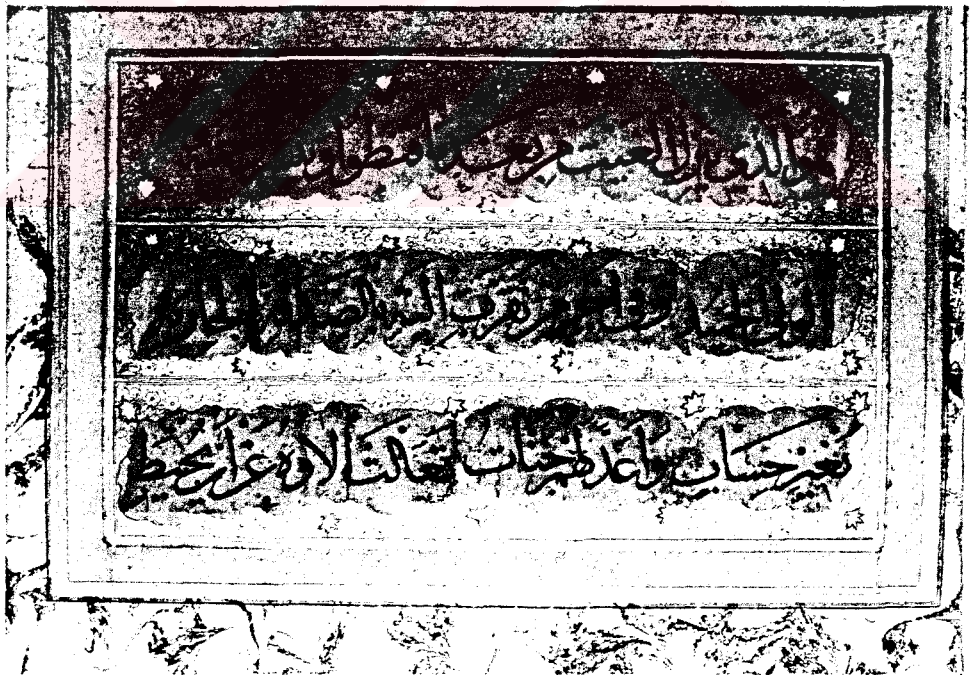
Resim: 42

Resim: 43

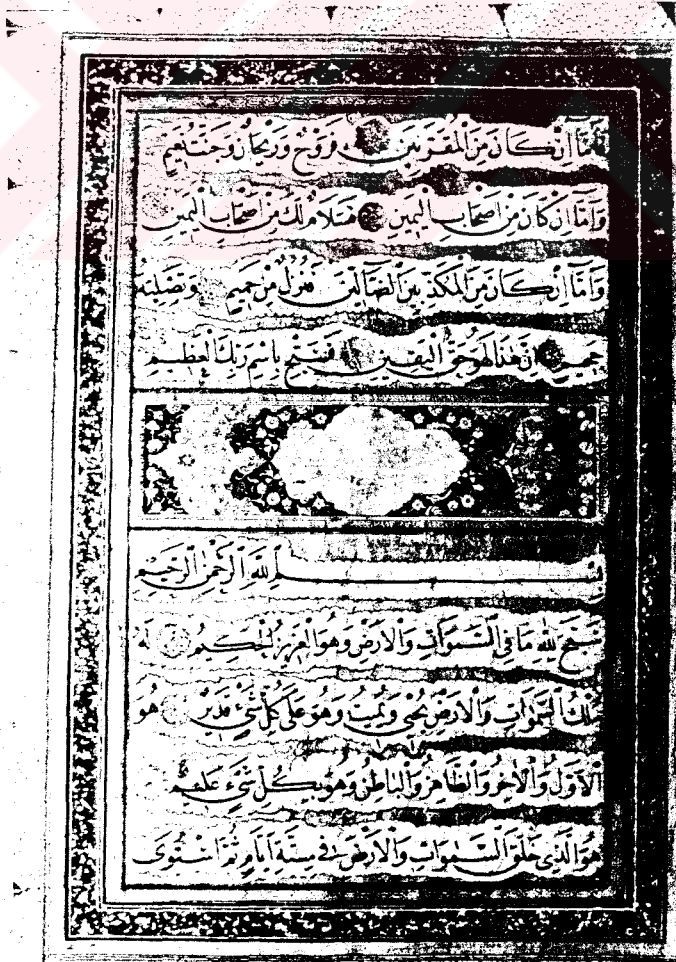
Resim: 44

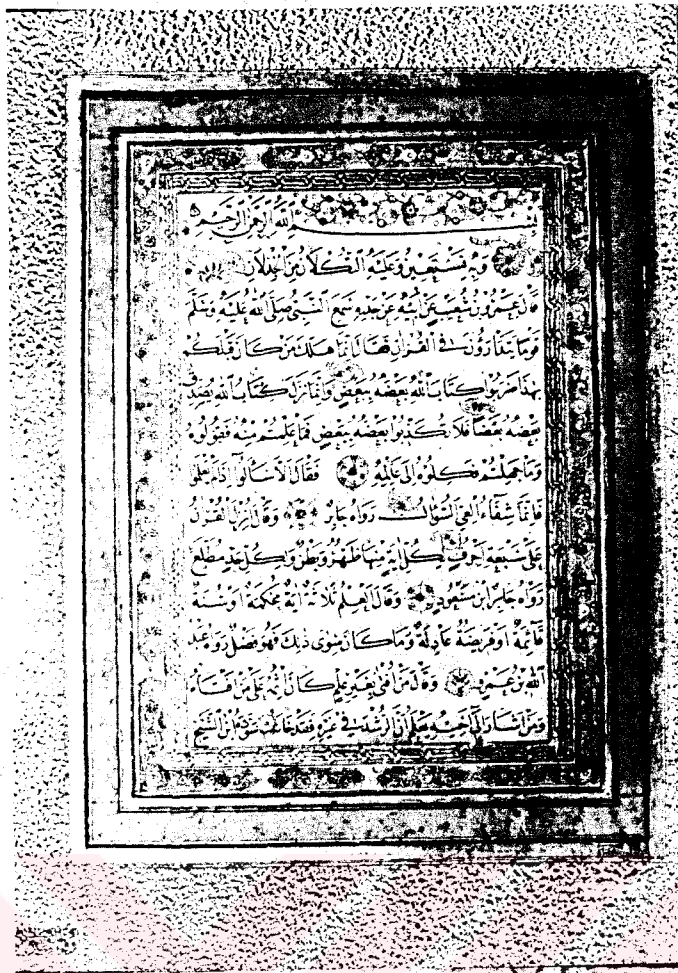
Resim: 45

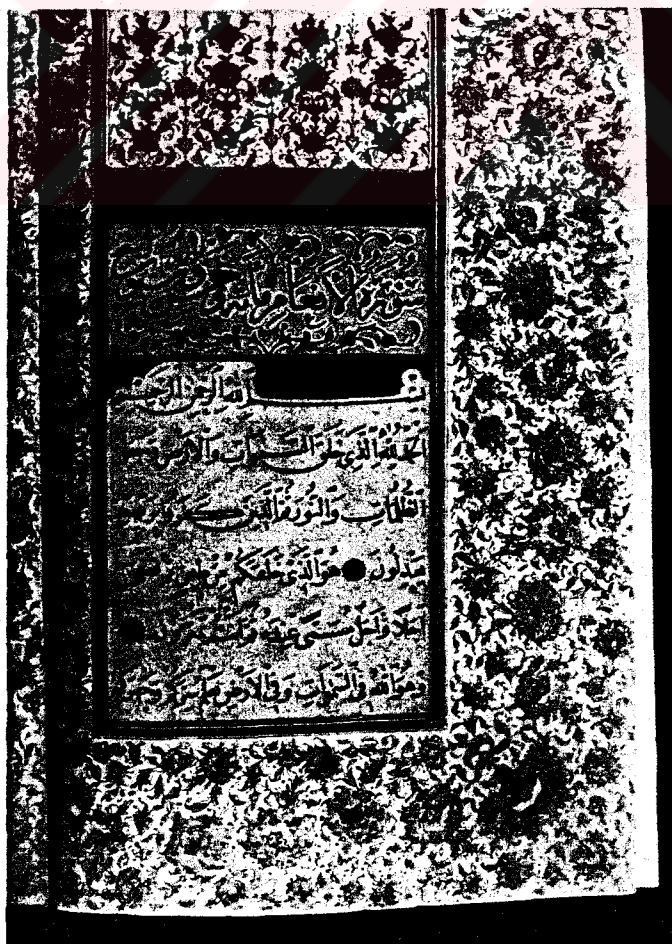
Resim: 46

Resim: 47

Resim: 48

Resim: 49

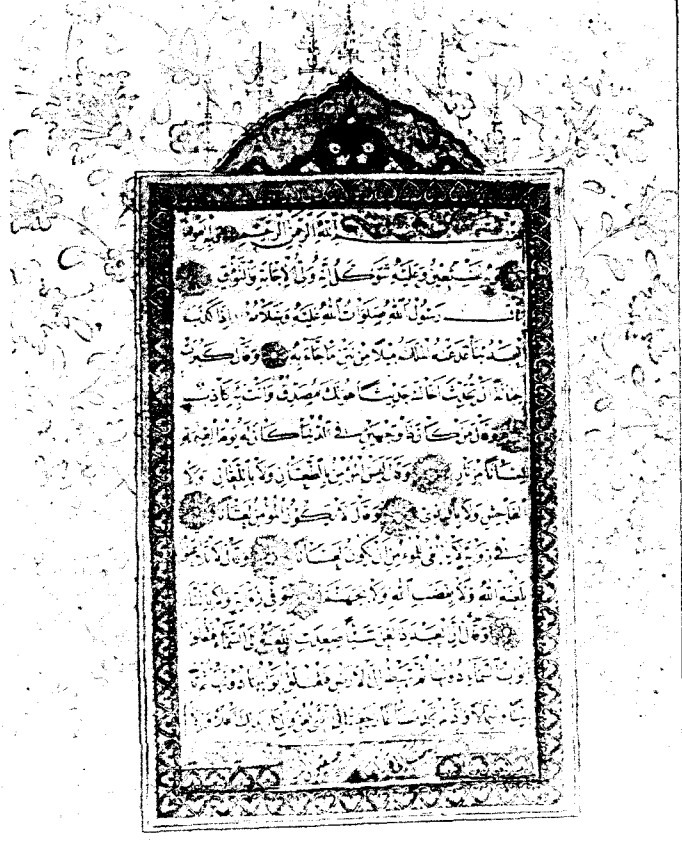
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ
 الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِي يَدْعُوا بِهِمُ الْمُسْلِمِينَ
 ● هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ رَقَّبَهُ أَجْسَادَكُمْ
 وَأَجَلُكُمْ يَوْمَ تَمُوتُونَ وَهُوَ
 اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَكَانَ الْعَالَمِينَ

Resim: 50

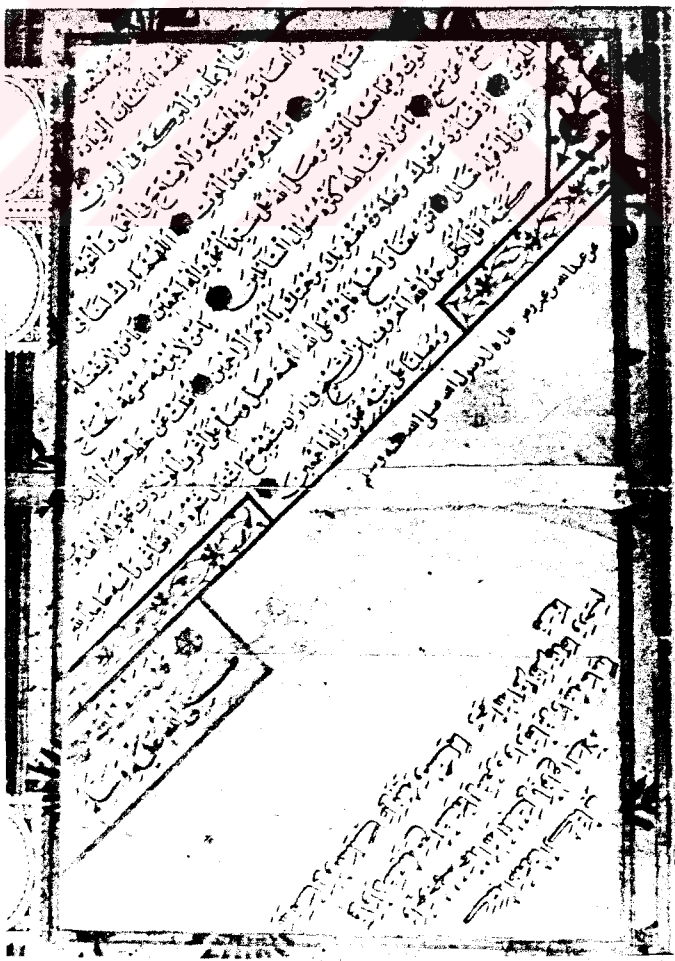
وَإِنَّ لَكُمْ فِيهَا لَعَذَابًا
 مُبِينًا اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ
 فِيهَا نَارًا تَلْقَى نَارًا
 وَاللَّهُ يَخْتَارُ

الْعَالَمِينَ ● لَا تَدْرِي لَئِن دَخَلْتَ
 الْوَادِيَّ الَّذِي يَدْعُوا بِهِمُ الْمُسْلِمِينَ
 ● قُلْ غَيْرَ اللَّهِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
 وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَمُوسَى
 وَهَارُونَ إِنَّهُمْ كَانُوا
 لَمُتَّبِعِينَ ● هُوَ الَّذِي خَلَقَ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَجَعَلَ
 فِيهَا نَارًا تَلْقَى نَارًا
 وَاللَّهُ يَخْتَارُ

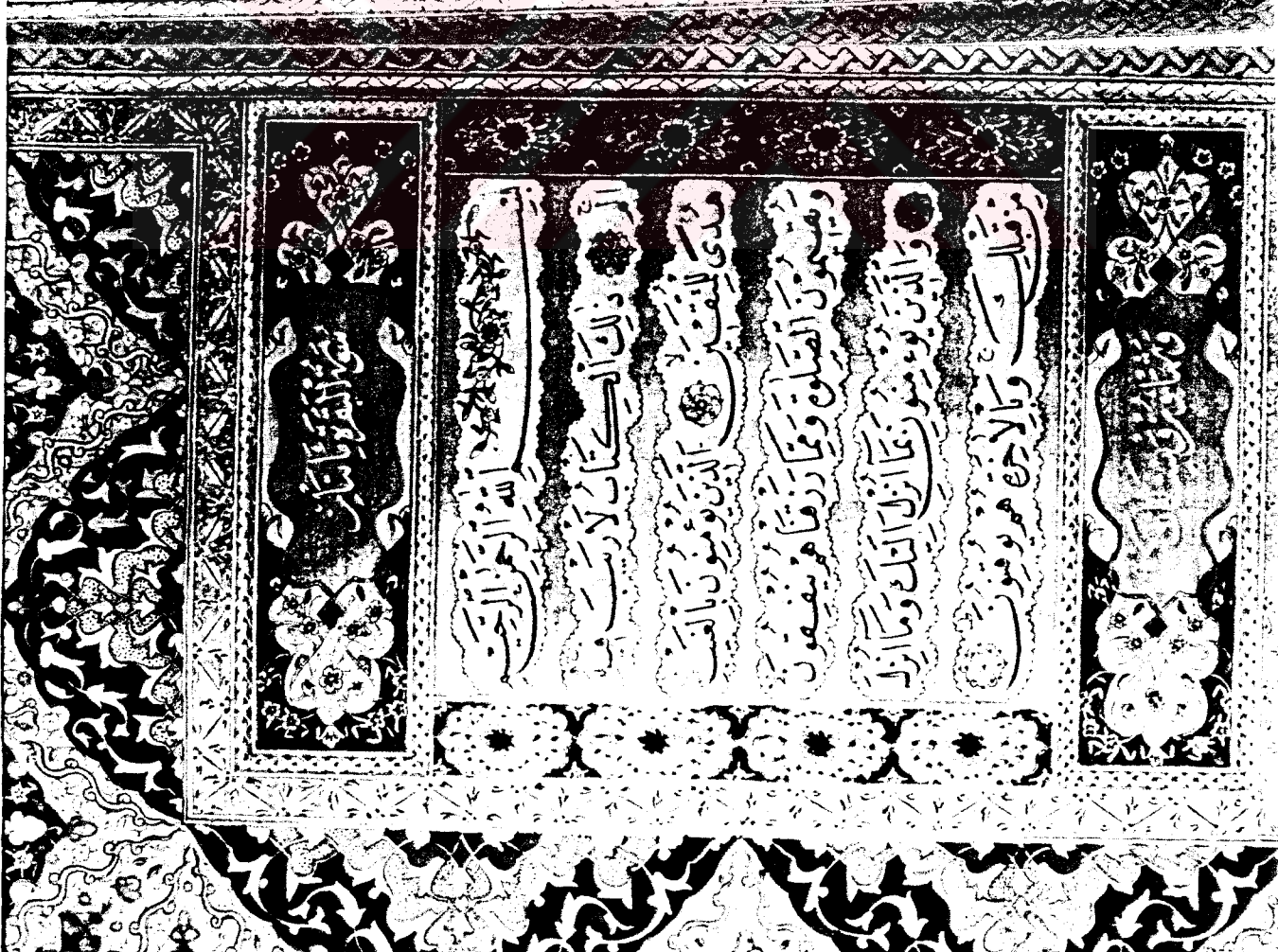
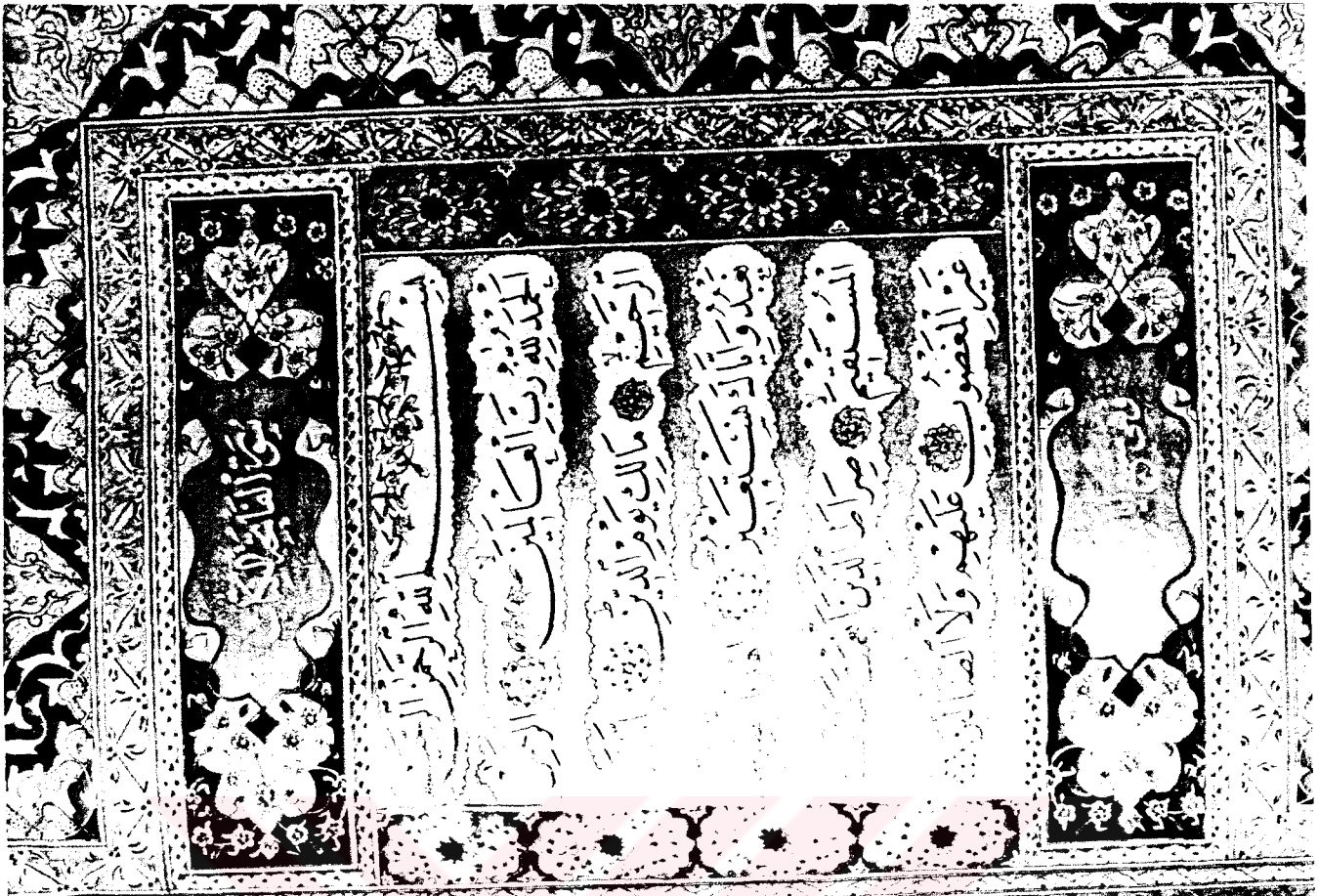
Resim: 51

Resim: 52

Resim: 53

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ❁ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ❁ وَلَا أَنْتُمْ
عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ❁ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مِمَّا عَبَدْتُمْ ❁ وَلَا أَنْتُمْ
عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ ❁ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ❁

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا جَاءَكَ نَصْرًا مِنَّا وَالْقَعُومُ ❁ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَكَ
فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ❁ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَمِنْ شَرِّ الْأَعْيَانِ فِي الْعَمَدِ

وَمِنْ شَرِّ حَائِطِهَا وَمِنْ شَرِّ

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ
هَذِهِ السُّورَةَ عَلَى قَلْبِكَ
وَلِيُخَوِّفَ فِيهَا الَّذِينَ كَفَرُوا
بِأَنَّهَا كَلِمَاتٌ عَلِيمَاتٌ

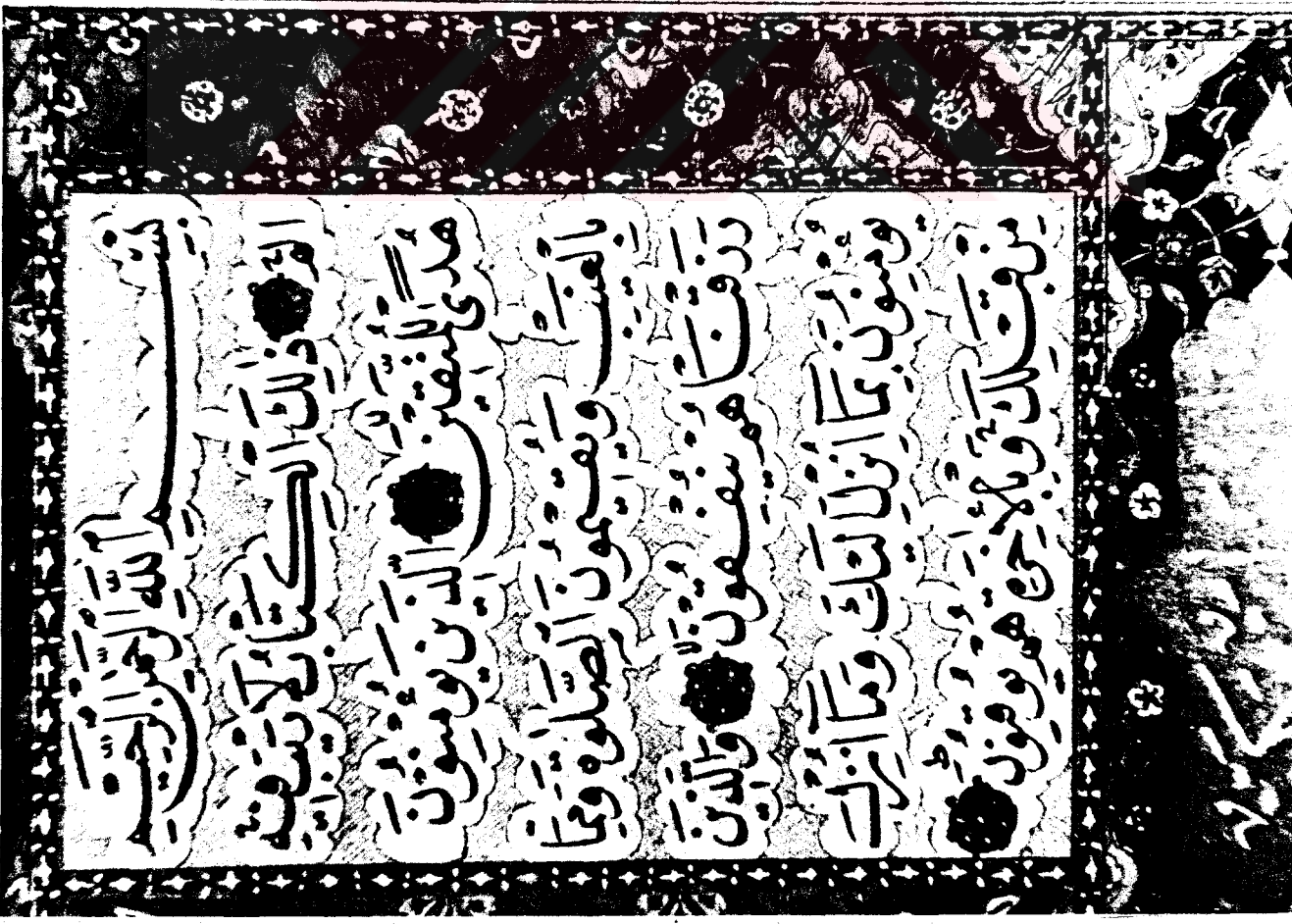
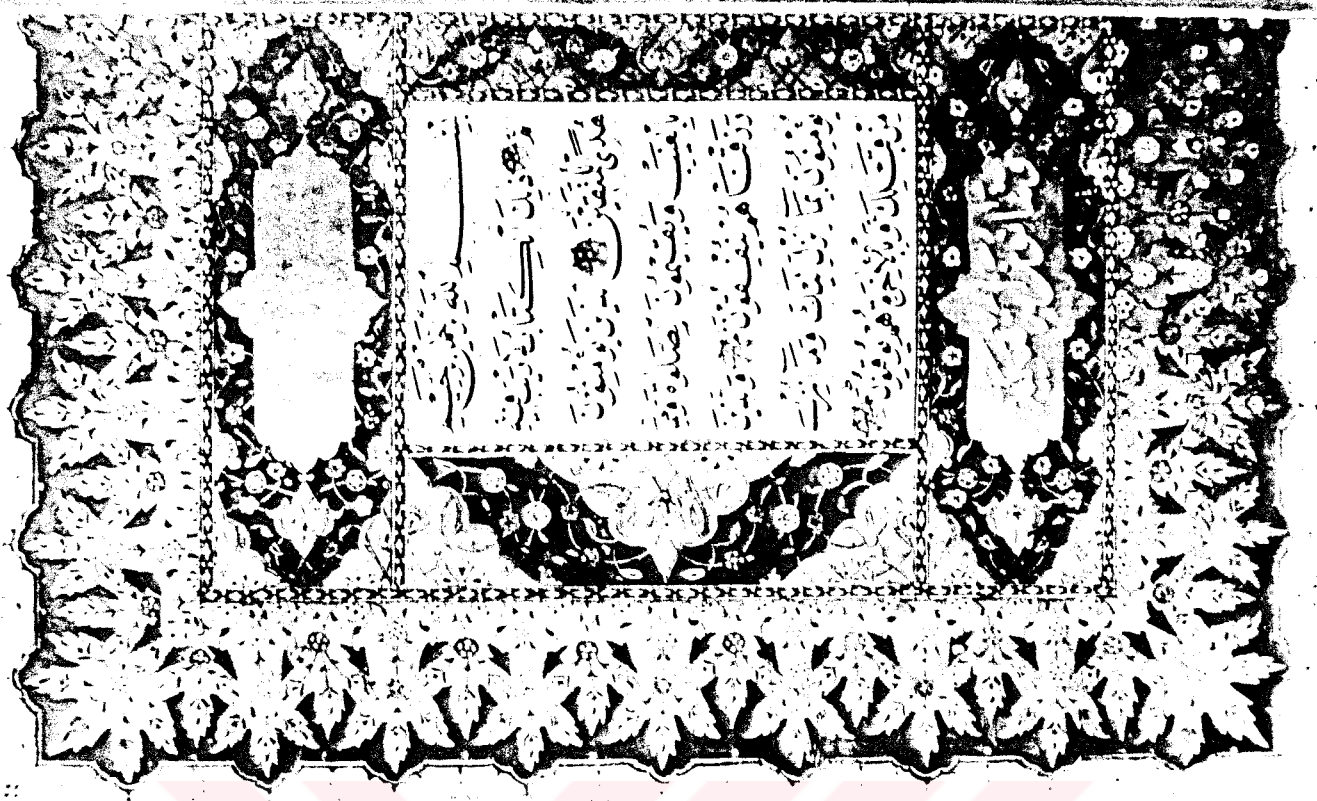
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

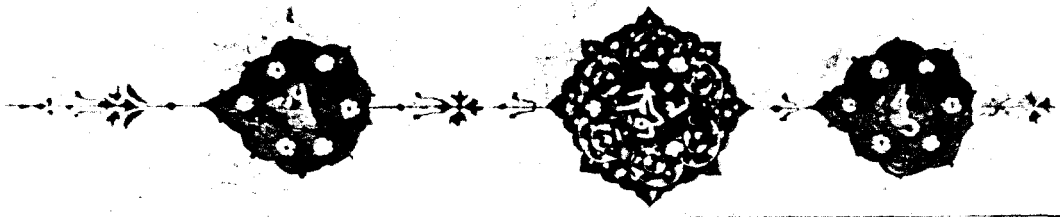
مَنْ يَشَاءِ اللَّهُ يُضَيِّقْ لَهُ
رِزْقَهُ وَسِعَتْ الْجَنَّةُ
رِزْقَ أَكْثَرٍ أَتَى اللَّهَ
بِالْحَقِّ وَأَنزَلَ فِيهَا
الْقُرْآنَ الْعَرَبِيَّ لِيُذَكِّرَ
الَّذِينَ هُمْ أَقْرَبُ إِلَى
ذِكْرِهِ وَأَلَّا يَكُونُوا
مُجْرِمِينَ

Resim: 57

مَنْ يَشَاءِ اللَّهُ يُضَيِّقْ لَهُ
رِزْقَهُ وَسِعَتْ الْجَنَّةُ
رِزْقَ أَكْثَرٍ أَتَى اللَّهَ
بِالْحَقِّ وَأَنزَلَ فِيهَا
الْقُرْآنَ الْعَرَبِيَّ لِيُذَكِّرَ
الَّذِينَ هُمْ أَقْرَبُ إِلَى
ذِكْرِهِ وَأَلَّا يَكُونُوا
مُجْرِمِينَ

Resim: 58

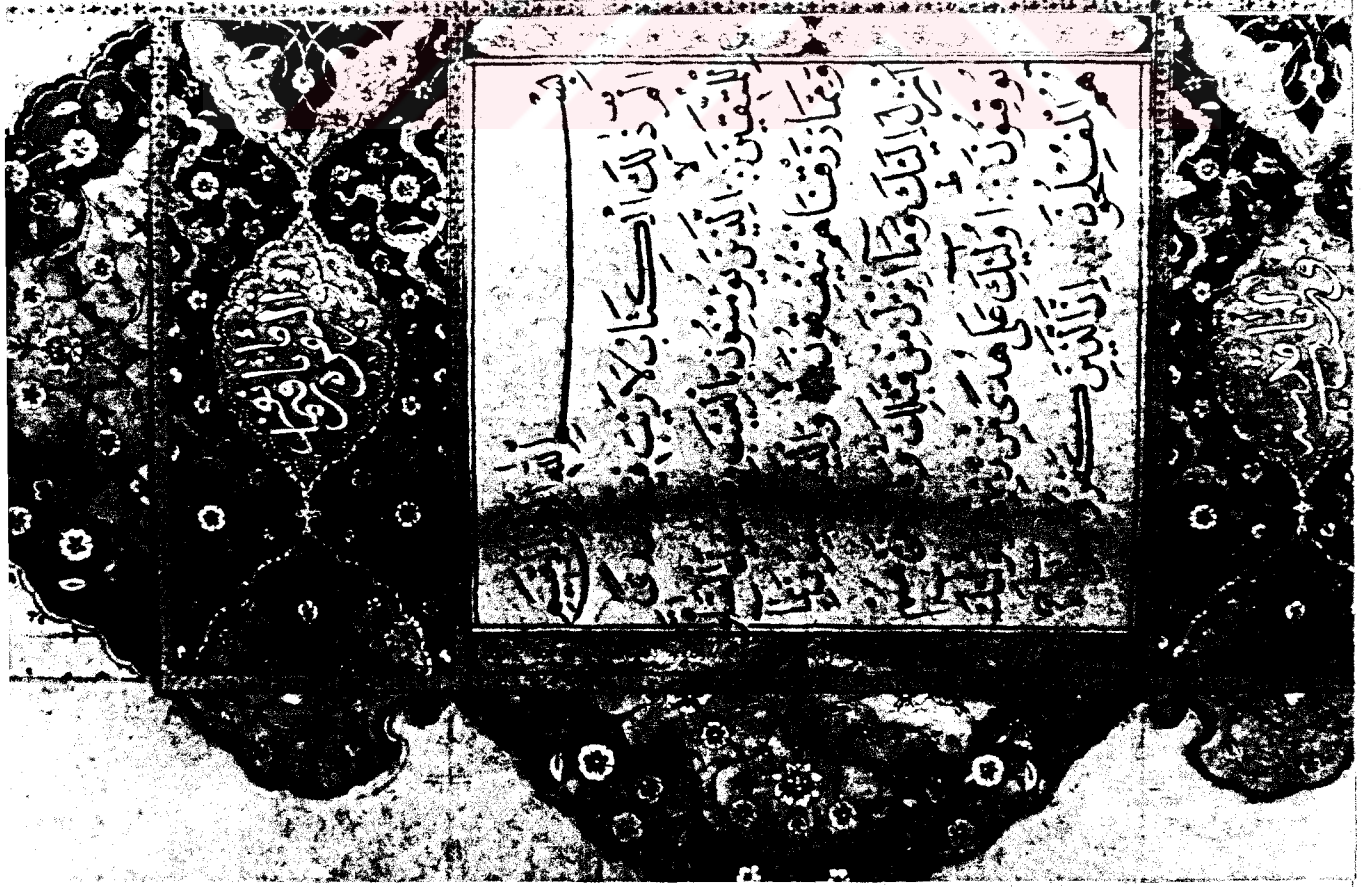
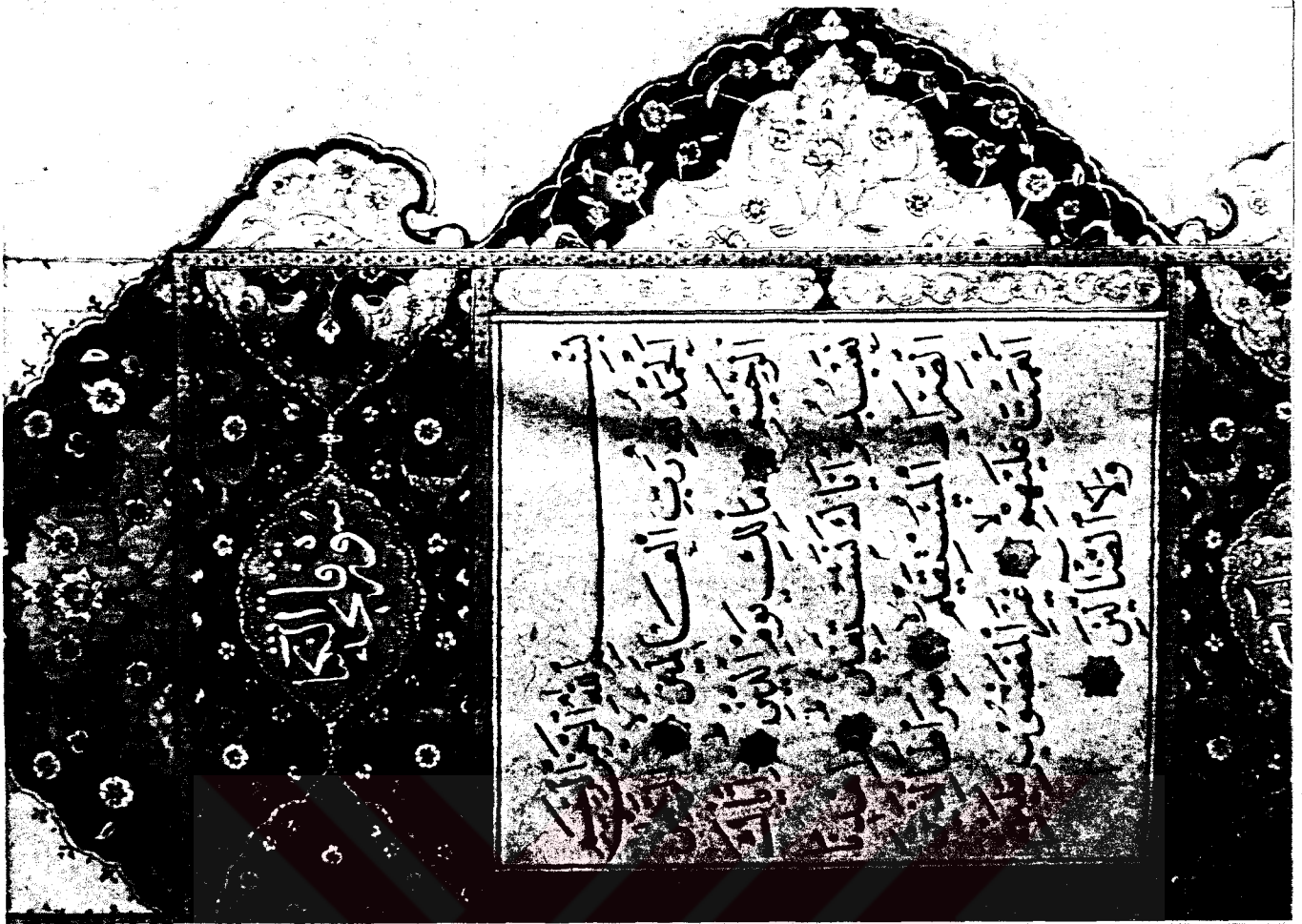
إِنَّا كَذَبْنَاكَ بِحُجْرِي الْحَسَنِينَ ۖ وَقَالَ ثَوْبَانُ
 لِلْحَسَنِينَ ۖ كَلِمَةً لَوْ أَوْتِعُوا قَلْبَنَا لَأَكْرَمُوا
 بِحُجْرِي ۖ وَقَالَ ثَوْبَانُ لِيَدُكَ يَدُ الْحَسَنِينَ ۖ
 وَإِذَا قُفِيَ لَكَ رَأْسُكَ لَمْ يَكْرَمُوا ۖ وَقَالَ
 ثَوْبَانُ لِيَدُكَ يَدُ الْحَسَنِينَ ۖ قَبْلَ حَرْبٍ بَعْدَهُ يَوْمَ
 بَيْتِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بَيْتِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 عَسَىٰ تَقْتَضِيهِ لَوْنٌ ۖ عَنِ النَّبَاءِ الْعَظِيمِ
 الَّذِي هُوَ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ۖ كَلَّا سَعِيدُونَ
 تَرَكُوا سُلَيْمَانَ ۖ وَالْأَنْجُمُودِ

بَيْتِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَمَا كَسَفَتْ ۖ سَتَّ صِيْلَانَا رَأْفَاتِ هَبْتِ
 وَأَمْرًا فَرِحْنَا لَهٗ إِحْطَاتِ ۖ فِي حَبِيْبَهَا حَبْلًا مَسَدِ

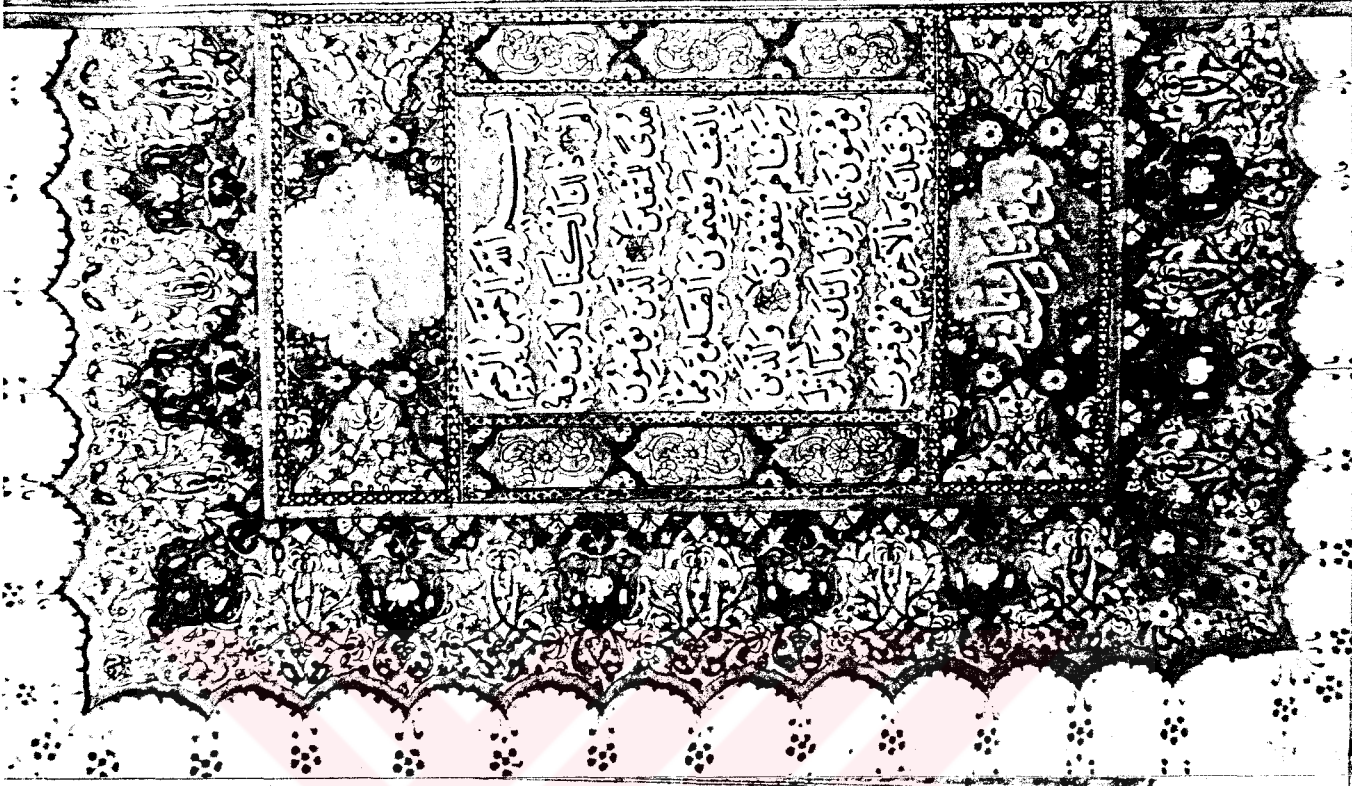
بَيْتِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قَالَهُمْ اللَّهُ أَحَدٌ ۖ اللَّهُ الصَّمَدُ ۖ لَمْ يَلِدْ
 وَلَمْ يُولَدْ ۖ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ

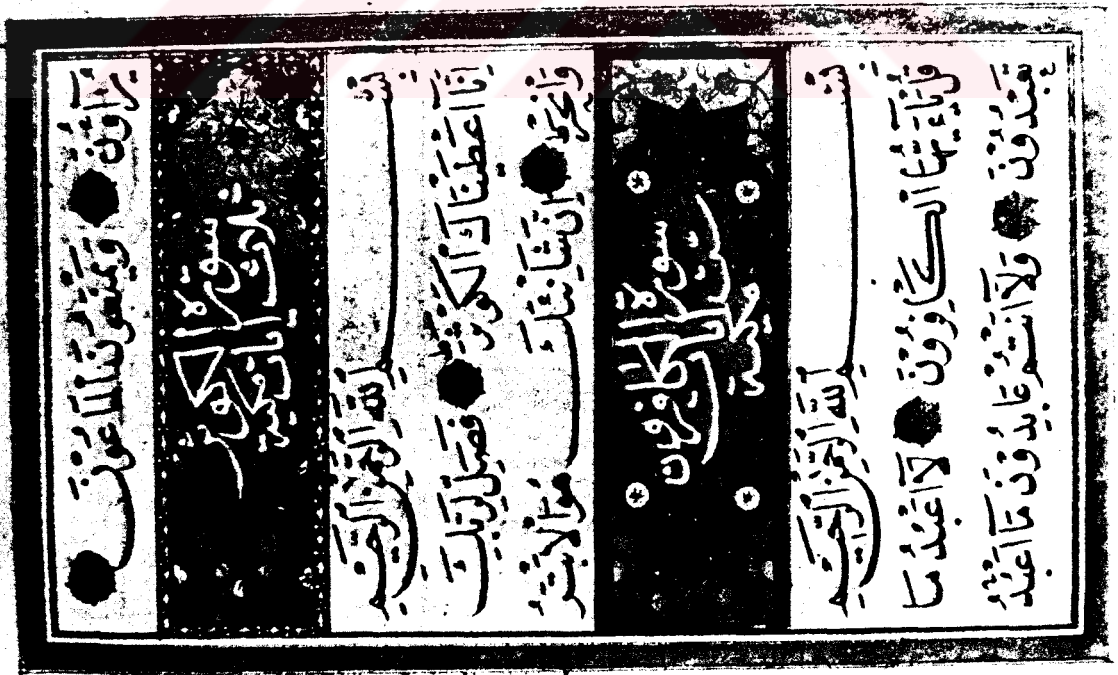
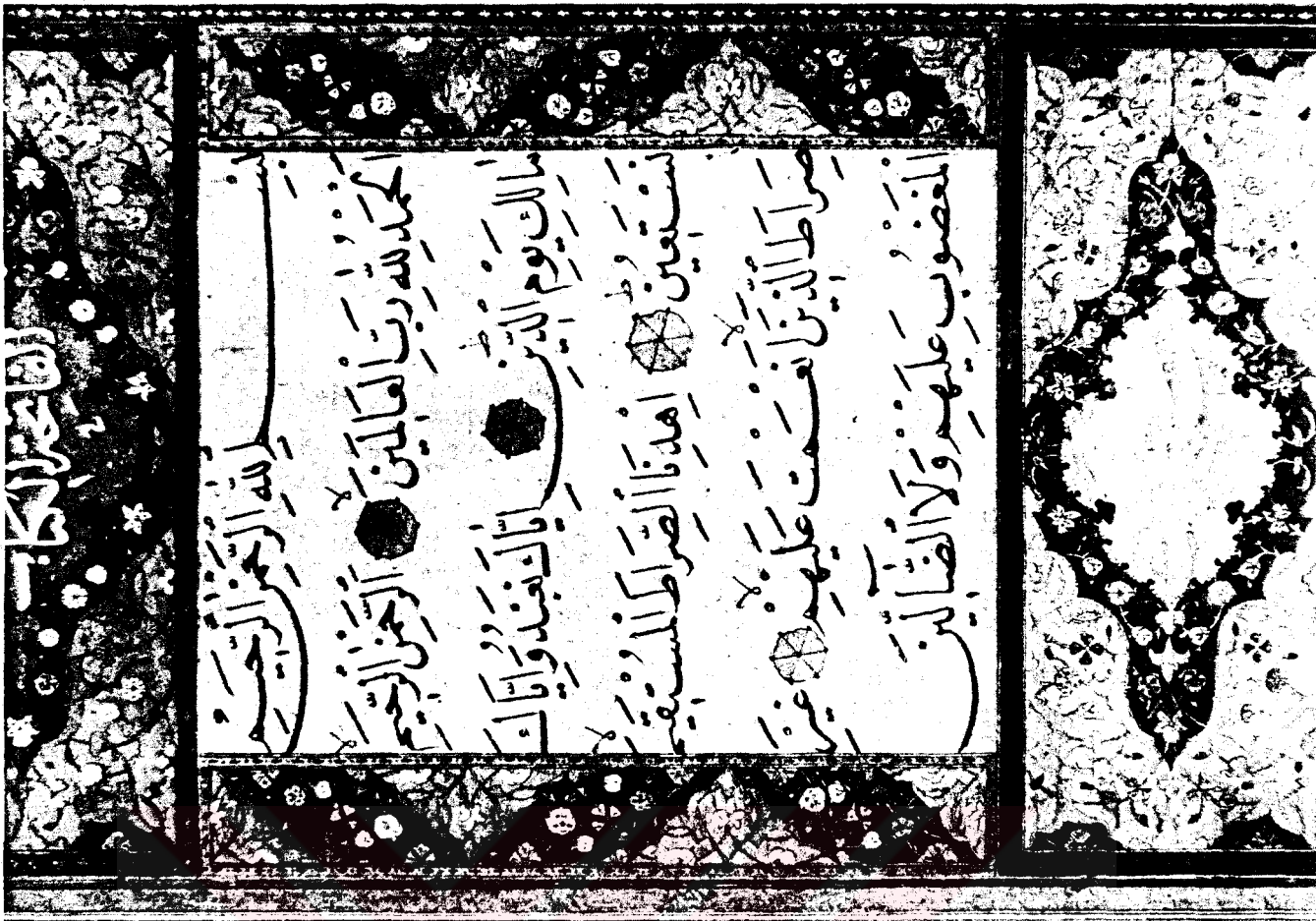
بَيْتِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَالْأَرْضِ
 السَّبْعِ وَالْحَمِينَ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَافِضِ
 الْيُوسُفِ فِي صَدْرِ السَّمَاوَاتِ مِنْ بَيْنَةِ وَانْتَابِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَعْرُوفِ الْبَاقِرِ الشَّيْخِ الْوَاتِقِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَعْرُوفِ الْبَاقِرِ الشَّيْخِ الْوَاتِقِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَعْرُوفِ الْبَاقِرِ الشَّيْخِ الْوَاتِقِ
 وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَعْرُوفِ الْبَاقِرِ الشَّيْخِ الْوَاتِقِ

Resim: 70

تَسَارِعَيْلَهُ • بِرَبِّدَانِ يَخْرِجُكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ فَسَادًا
 تَأْمُرُونَ • قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ
 حَاشِرِينَ • يَا أَيُّدِيكَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ • وَبَاءَ النَّعْرُ
 فَرِعُونَ قَالُوا لَئِن لَّمْ يَآخُذْ بِنَاصِيَتِ الْفَارِسِيِّنَ • قَالَا
 نَعْمَ وَأَنْتُمْ لَمِنَ الْغَافِلِينَ • قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكَ
 وَأَيُّكَ وَاللَّيْقِينَ • قَالَا الْعَوَاقِلَ الْعَوَاقِلَ وَآخِرُ
 الْغَيْبِ النَّاسِ وَأَسْتَرْسِلُهُمْ وَبِجَانِ وَسِيحِ عَظِيمٍ • وَأَوْثِقْنَا
 إِلَى مُوسَى أَنْ لَوْ عَصَاكَ فَإِنَّا مِمَّنْ لَمُتَّ مَا يَأْتِيكَ •
 فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ • فَعَلُوا مَا كَانُوا
 يَفْعَلُونَ وَأَقْبَلُوا صَاعِرِينَ • وَاللَّيْقَى النَّعْرَةَ سَاحِدِينَ
 قَالُوا أَتَمَّتْ بِنَاصِيَةِ الْفَارِسِيِّنَ • رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ

١٤

Resim: 71

لا ارض و رفع بعضم هو و بعض رجات لبسولم قى ما
 انيكم ان ربك سريع العقاب و انه لغفور رحيم
 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 المص كتاب انزل اليك فلا يكن في صدرك حرج

Resim: 72

وما يرضونك

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 اللَّهُ ذَاكَ كِتَابٌ لَا رَيْبَ فِيهِ
 هُدًى لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ
 بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
 يُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ
 إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ

سورة الحديد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّا أَنْزَلْنَا فِيهِ كِتَابَ الْقَدَرِ
 مَا يَكْفِي الْقَدْرَ كِتَابَ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنَ الْقَدْرِ
 سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ
 فَكُلُوا مِن رِزْقِهِ
 وَلَا تُؤْتُوا مَطْلَعِ الْغَيْبِ

سورة الحديد

خَاتَمَةٍ فَلْيَدْعُ بِأَيْدِيهِ سُدَّعُ الرَّابِيَةَ
 كَلَّا لَا تَلْمِزْهُمْ وَلَا تُجَادِلْهُمْ وَلَا تَقْرَبْ

كَتَبَهُ الْمَذْنِبُ الْفَقِيرُ مُحَمَّدٌ اللَّهُ الْمَعْرُوفُ
 يَا أَلَسَّيْجُ فِي أَرْبَعِينَ سَمِعَ اشْتِغَالَ شَيْخِ
 وَأَرْبَعِينَ زَائِدًا وَأَعْلَالَ بَدَنَهُ رَحِمَهُ اللَّهُ مِنْ
 رَحِمٍ فَدَعَا وَغَفَرَ فَمَفْهُومٌ • وَقَعَ الْفَرْخُ
 بِسَمِيْقَةٍ بِحَسْنِ عَوْنِ اللَّهِ وَتَوْفِيقِهِ فِي وَابِلِ رَيْبِ
 الْأَخْرِ شَهْرٍ أَرْبَعٍ عَشَرَ وَتِسْعِينَ جَامِدًا لِلَّهِ تَعَالَى
 وَمُصَلِّيًا عَلَى نَبِيِّهِ وَجَنَّةٍ مَجْدِ إِلَهِ الطَّيِّبِينَ
 الطَّافِرِينَ الْجَمْعِينَ • وَقَعَ التَّذْمِينُ
 وَالزَّيْنُ عَلَى يَدِ الْعَبْدِ الضَّعِيفِ الْمَذْنِبِ
 الَّذِي هُوَ مِنْ مَلُوكِ ذَلِكَ الشَّاطِرِ خَلْدَانَ اللَّهُ
 تَعَالَى بِمَلِكِهِ وَسُلْطَانِهِ حَسْبُكَ اللَّهُ

كَأَسْتَوْفَتْهُمُ لَمُونَ • كَأَسْتَوْفَتْ
 بَعَثَ لَمُونَ • كَأَسْتَوْفَتْ لَمُونَ عَلَى الْقَبْرِ
 لَمُونَ بِالْحَجِيمِ • فَذَكَّرُوا بِمَا عَزَّزْنَا لَمُونَ
 فَذَكَّرُوا بِمَا عَزَّزْنَا لَمُونَ

سورة العنكبوت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْعَنْكَبُوتِ • إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ
 عَلِمُوا الصَّلَاةَ وَنَوَّصُوا بِالْحَنُوفِ وَنَوَّصُوا بِالصَّبْرِ

سورة العنكبوت

Resim: 76

مُؤْمِنِينَ • إِنَّ الَّذِينَ يُجَادُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ
 فِي أَعْيُنِنَا • كَتَبَ اللَّهُ لَأَعْلَى آبَاءِ أُولَئِكَ أَنْ
 عَزَبُوا • لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
 الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا
 آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ
 أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُمْ
 بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
 الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
 عَنْهُ أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ
 الْمُفْلِحُونَ

سورة العنكبوت

Resim: 77

تَطْرُقُ أَنْ يَفِيضَ بِهَا مَا وَرَدَ • لَأَدَّابَلَّتِ الْغُرَابُ
 وَقِيلَ مِنْ زَارٍ • وَظَرَامَةُ الْفِرَاقُ • وَالنَّفْسُ
 أَلْتَأَى بِأَلْتَأَى • إِلَى رَبِّكَ وَتَبَيَّنَا لَنَا • وَنَحْنُ مَلَائِكَةٌ
 وَلَا صَلَى • وَمَا كُنْ كَذِبٌ • وَتَوَلَّى • مُرَدِّمَتْ إِلَى
 أَفْعَلِهِ تَطَّطَّ • أَوْلَى لَكَ مَا وَرَى • تَرَاوَدَّ لَكَ فَارْتَدَّ
 أَيْسَابُ الْوَسْطَانِ أَرْسُوكَ • سَلَّكَ أَرْبَابُ خَلْقِهِ مَرْتَدَّ
 يَتَوَلَّى • مُرَكَّكَ أَنْ عُلْفَةً فَلَوْ تَوَلَّى • فَيَجْعَلُ مِنْهُ
 الرَّوْحُ جِبْرِ النَّكْرِ وَالْأَنْفُ • الْبَرُّ ذَاكَ بِعَادِرِ
 عَلَى أَنْ يَجْبُو الْوَفَى •

رَبِّ الدُّرِّ الْوَاحِدِ وَالْأَوَّلِ

خَالِطَةٌ • فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ • سَدَّعُ الزَّيَابِيَّةِ
 كَيْ لَا تَلَا تُطِيبُهُ • وَبِحَدِّ ذَوَا قُرْبَى

سُورَةُ الْجُمُعَاتِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ الْبَشِيرَ • وَمَا أَدْرَاكَ
 مَا يَكْسِبُ الْفَقْدَ • لِكَلِمَةِ الْفَقْدِ خَيْرٌ مِنَ الْبَشِيرِ
 نَسْرًا لِلْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ فِيهَا إِذْ نَزَّاهُ
 مِنْكَ لِأَمْرٍ • سَلَامٌ نَحْمَدُكَ مِنْ مَطْلَعِ الْبُحْرِ

رَبِّكَ مِنْ أَلْبَابِ

وَالْمُتَرَاتِبِ زَيْبٍ قَوْمًا لَأَدَّابَلَّتِ الْغُرَابُ
 وَقِيلَ مِنْ زَارٍ • وَظَرَامَةُ الْفِرَاقُ • وَالنَّفْسُ
 أَلْتَأَى بِأَلْتَأَى • إِلَى رَبِّكَ وَتَبَيَّنَا لَنَا • وَنَحْنُ مَلَائِكَةٌ
 وَلَا صَلَى • وَمَا كُنْ كَذِبٌ • وَتَوَلَّى • مُرَدِّمَتْ إِلَى
 أَفْعَلِهِ تَطَّطَّ • أَوْلَى لَكَ مَا وَرَى • تَرَاوَدَّ لَكَ فَارْتَدَّ
 أَيْسَابُ الْوَسْطَانِ أَرْسُوكَ • سَلَّكَ أَرْبَابُ خَلْقِهِ مَرْتَدَّ
 يَتَوَلَّى • مُرَكَّكَ أَنْ عُلْفَةً فَلَوْ تَوَلَّى • فَيَجْعَلُ مِنْهُ
 الرَّوْحُ جِبْرِ النَّكْرِ وَالْأَنْفُ • الْبَرُّ ذَاكَ بِعَادِرِ
 عَلَى أَنْ يَجْبُو الْوَفَى •

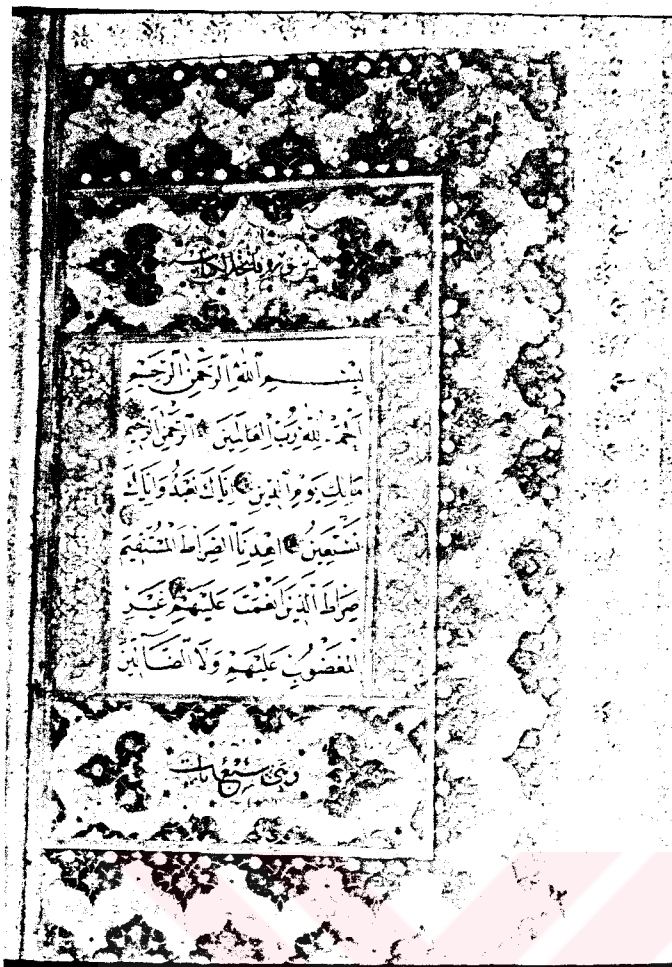
سُورَةُ صَبَأٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْمُتَرَاتِبِ زَيْبٍ قَوْمًا لَأَدَّابَلَّتِ الْغُرَابُ
 وَقِيلَ مِنْ زَارٍ • وَظَرَامَةُ الْفِرَاقُ • وَالنَّفْسُ
 أَلْتَأَى بِأَلْتَأَى • إِلَى رَبِّكَ وَتَبَيَّنَا لَنَا • وَنَحْنُ مَلَائِكَةٌ
 وَلَا صَلَى • وَمَا كُنْ كَذِبٌ • وَتَوَلَّى • مُرَدِّمَتْ إِلَى
 أَفْعَلِهِ تَطَّطَّ • أَوْلَى لَكَ مَا وَرَى • تَرَاوَدَّ لَكَ فَارْتَدَّ
 أَيْسَابُ الْوَسْطَانِ أَرْسُوكَ • سَلَّكَ أَرْبَابُ خَلْقِهِ مَرْتَدَّ
 يَتَوَلَّى • مُرَكَّكَ أَنْ عُلْفَةً فَلَوْ تَوَلَّى • فَيَجْعَلُ مِنْهُ
 الرَّوْحُ جِبْرِ النَّكْرِ وَالْأَنْفُ • الْبَرُّ ذَاكَ بِعَادِرِ
 عَلَى أَنْ يَجْبُو الْوَفَى •

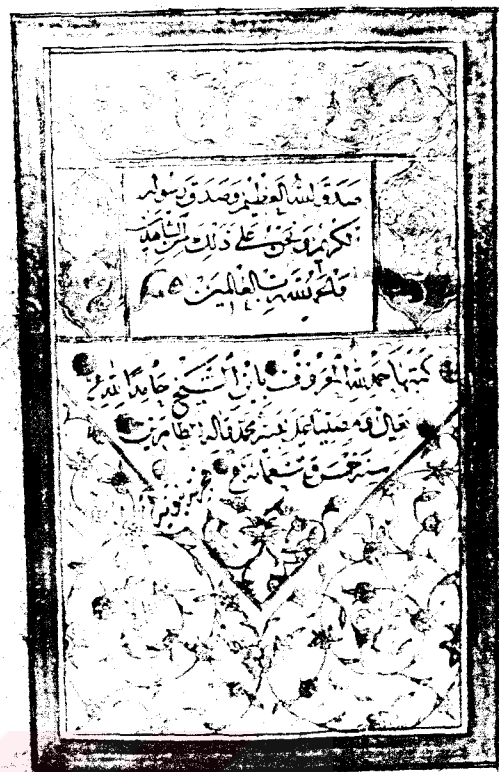
سُبْحَانَ الْمُنذِرِينَ • وَتَوَلَّى عَنْهُمْ سُبْحَانَ • وَأَنْصُرُوا
 تَوَلَّى يَنْصُرُونَ • سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّةِ مَا يَصُورُونَ
 وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ • وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُورَةُ صَبَأٍ

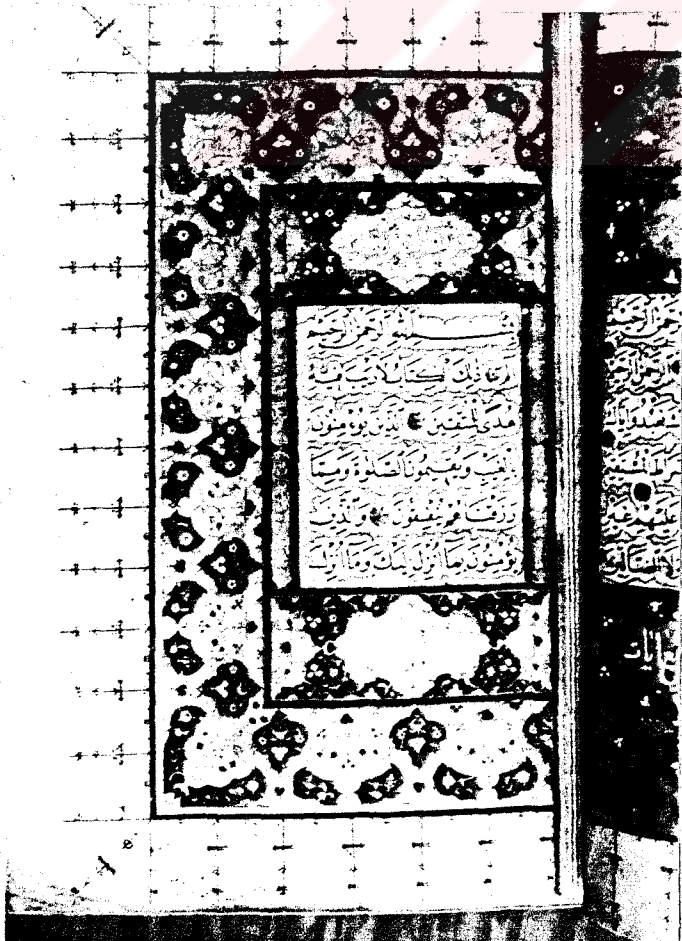
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْمُتَرَاتِبِ زَيْبٍ قَوْمًا لَأَدَّابَلَّتِ الْغُرَابُ
 وَقِيلَ مِنْ زَارٍ • وَظَرَامَةُ الْفِرَاقُ • وَالنَّفْسُ
 أَلْتَأَى بِأَلْتَأَى • إِلَى رَبِّكَ وَتَبَيَّنَا لَنَا • وَنَحْنُ مَلَائِكَةٌ
 وَلَا صَلَى • وَمَا كُنْ كَذِبٌ • وَتَوَلَّى • مُرَدِّمَتْ إِلَى
 أَفْعَلِهِ تَطَّطَّ • أَوْلَى لَكَ مَا وَرَى • تَرَاوَدَّ لَكَ فَارْتَدَّ
 أَيْسَابُ الْوَسْطَانِ أَرْسُوكَ • سَلَّكَ أَرْبَابُ خَلْقِهِ مَرْتَدَّ
 يَتَوَلَّى • مُرَكَّكَ أَنْ عُلْفَةً فَلَوْ تَوَلَّى • فَيَجْعَلُ مِنْهُ
 الرَّوْحُ جِبْرِ النَّكْرِ وَالْأَنْفُ • الْبَرُّ ذَاكَ بِعَادِرِ
 عَلَى أَنْ يَجْبُو الْوَفَى •

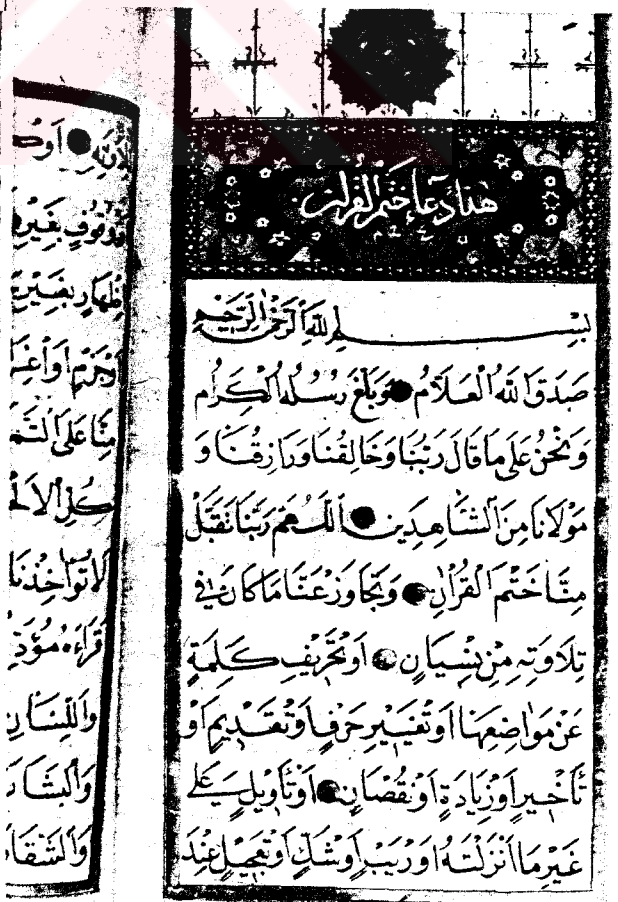
Resim: 82

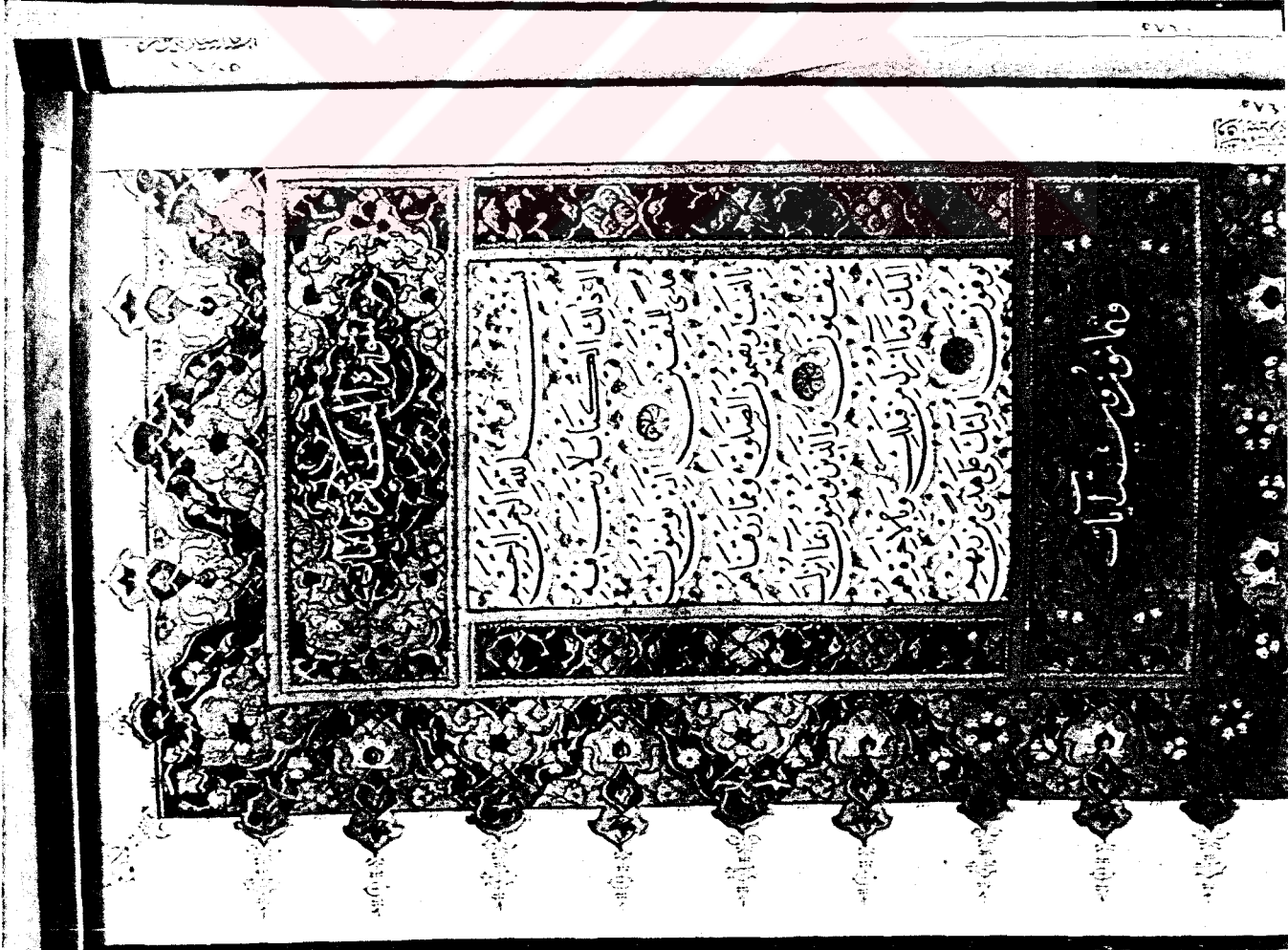
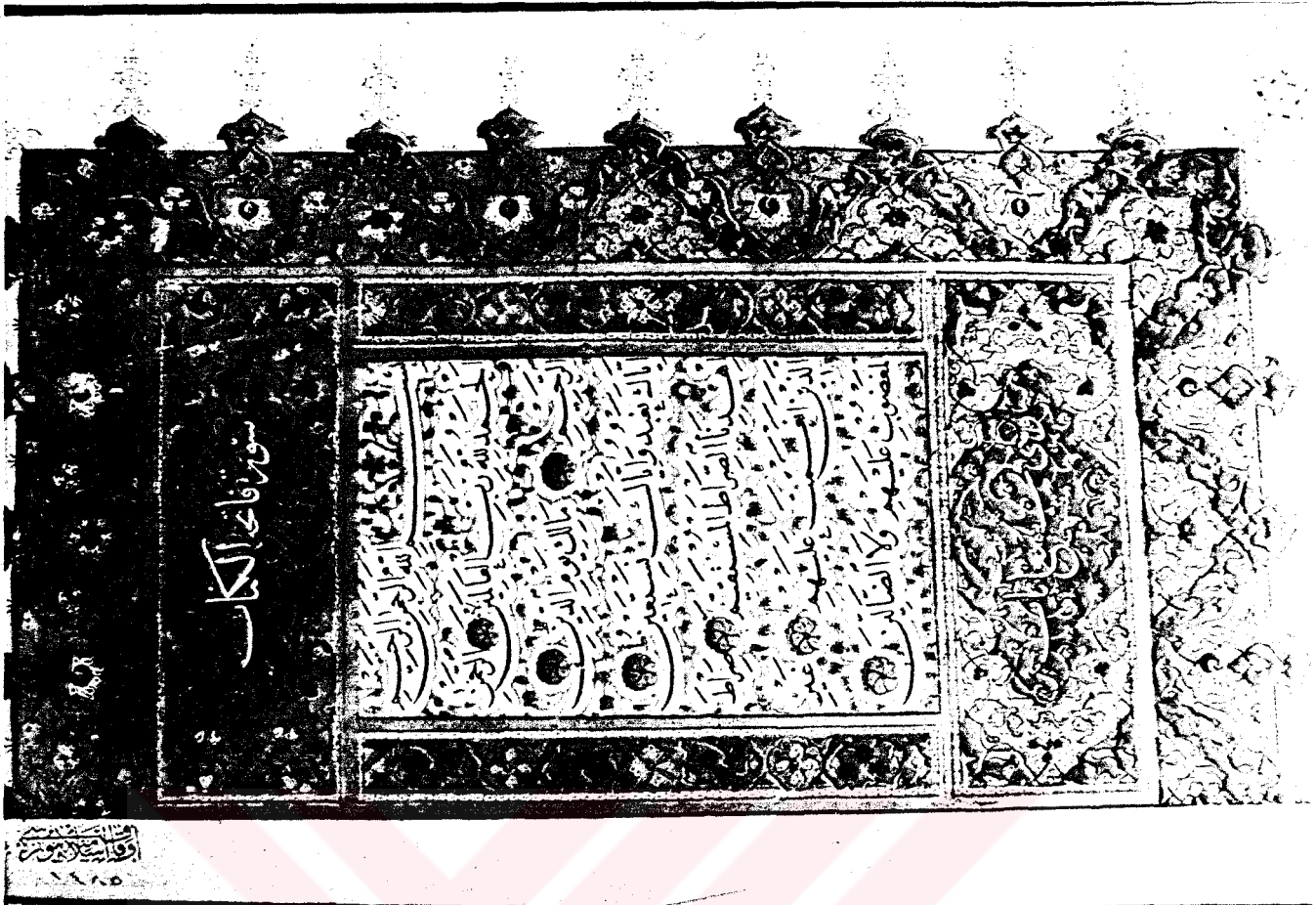
Resim: 83

Resim: 84

Resim: 85

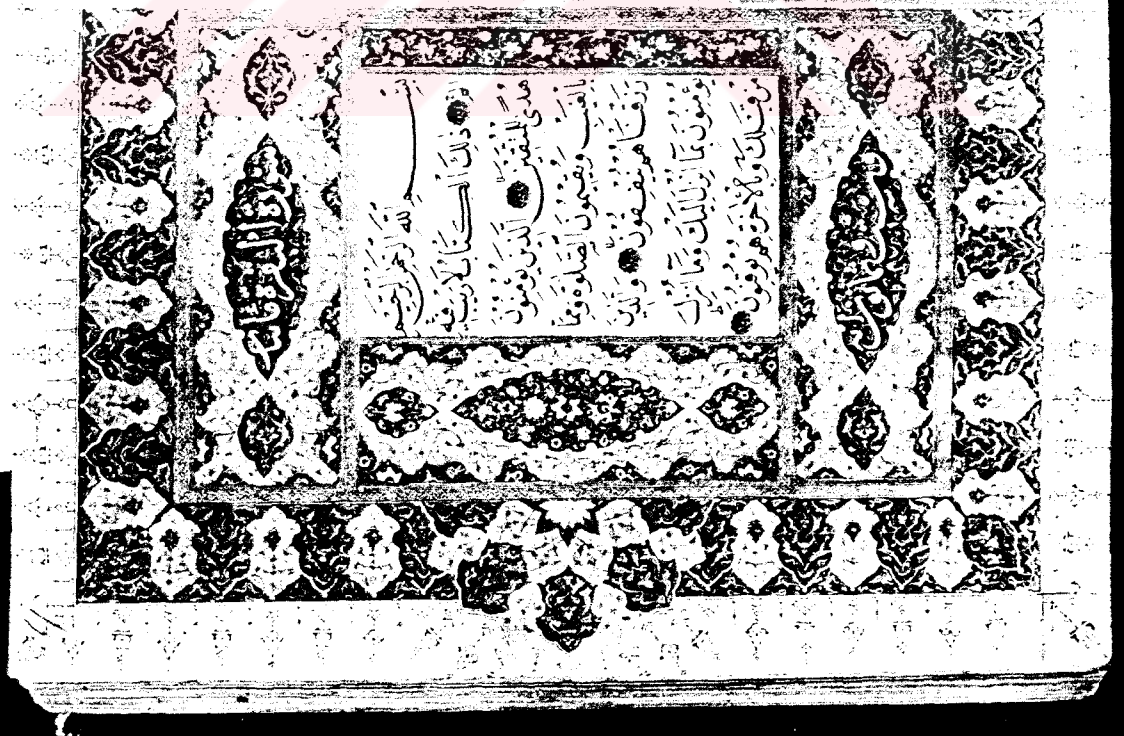
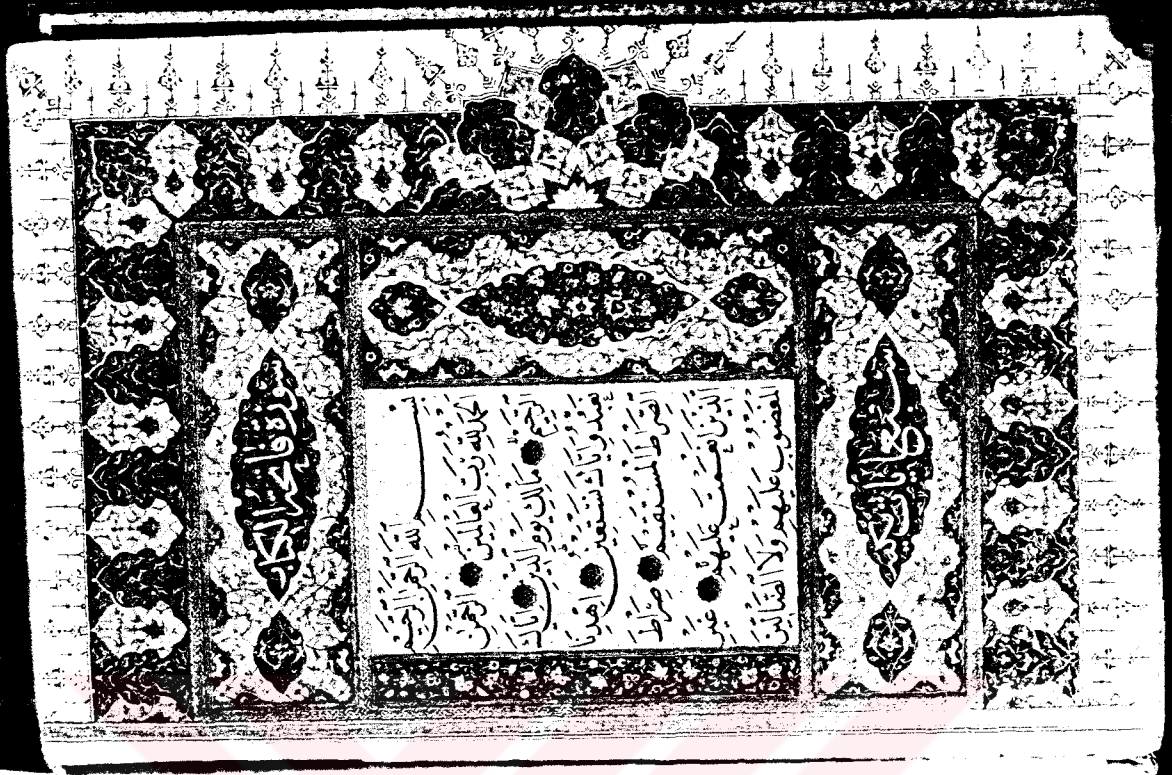

Resim: 88

Resim: 89

الْمُنشُورُ • نَحْنُ جَعَلْنَا مَا نَكْرَهُ وَ
 مَا نَأْتِي الْمُفْرِينَ • فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ
 • فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ • وَإِنَّ لَقَسَمًا
 لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمًا • إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ
 فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ • لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ
 • تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ • أَفَنْهَدُ اللَّيْلَ بِالنَّجْمِ
 أَنْتُمْ مَدْهُونَ • وَيَحْمِلُونَ رِزْقَكُمْ
 أَنْتُمْ تَكْفُرُونَ • فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ
 اللَّائِقُورُ • وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ •
 وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تَبْصُرُونَ
 • فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ عَزِيزِينَ

تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ •
 فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقْرَبِينَ • فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
 الْعَظِيمِ • وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ
 الْيَمِينِ • فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ
 وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكْفِرِينَ فَسَاءَ لَكَ
 مَا يَكُونُ مِنْكُمْ • فَتَرْكَبُ مِنْ جَهَنَّمَ
 حَمِيمًا • إِنَّ هَذَا لَهَوٌّ خَالِفُ الْيَقِينِ • فَسَبِّحْ بِحَمْدِ
 رَبِّكَ الْعَظِيمِ

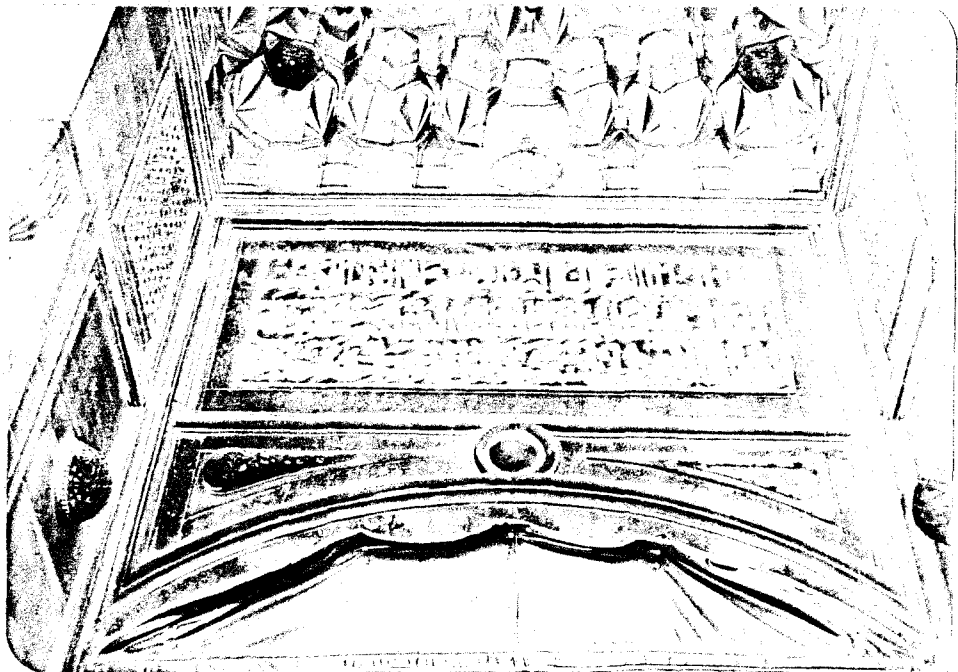

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا • فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
 الْعَظِيمِ • وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكْفِرِينَ فَسَاءَ لَكَ
 مَا يَكُونُ مِنْكُمْ • فَتَرْكَبُ مِنْ جَهَنَّمَ
 حَمِيمًا • إِنَّ هَذَا لَهَوٌّ خَالِفُ الْيَقِينِ • فَسَبِّحْ بِحَمْدِ
 رَبِّكَ الْعَظِيمِ

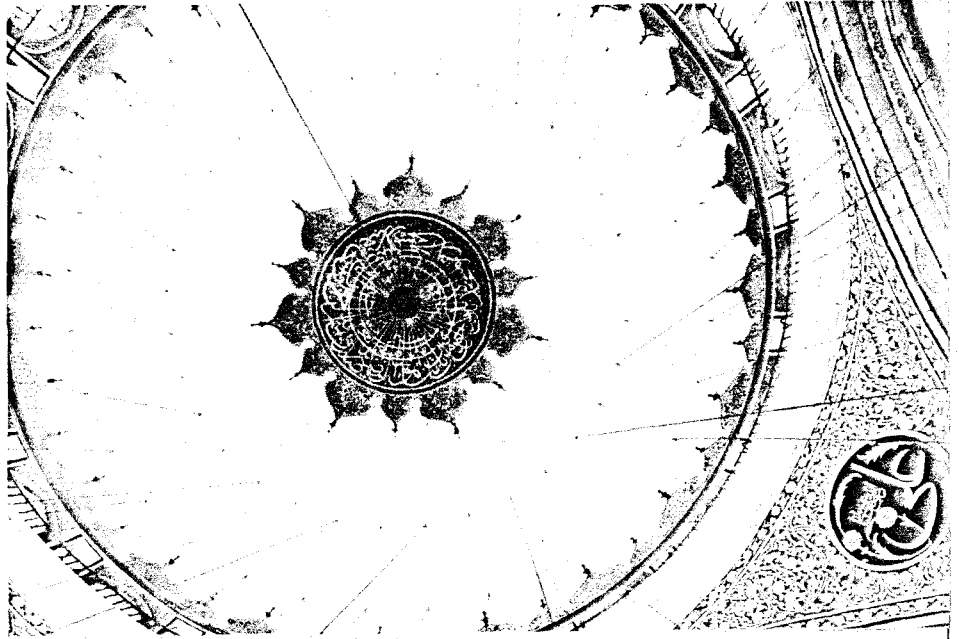

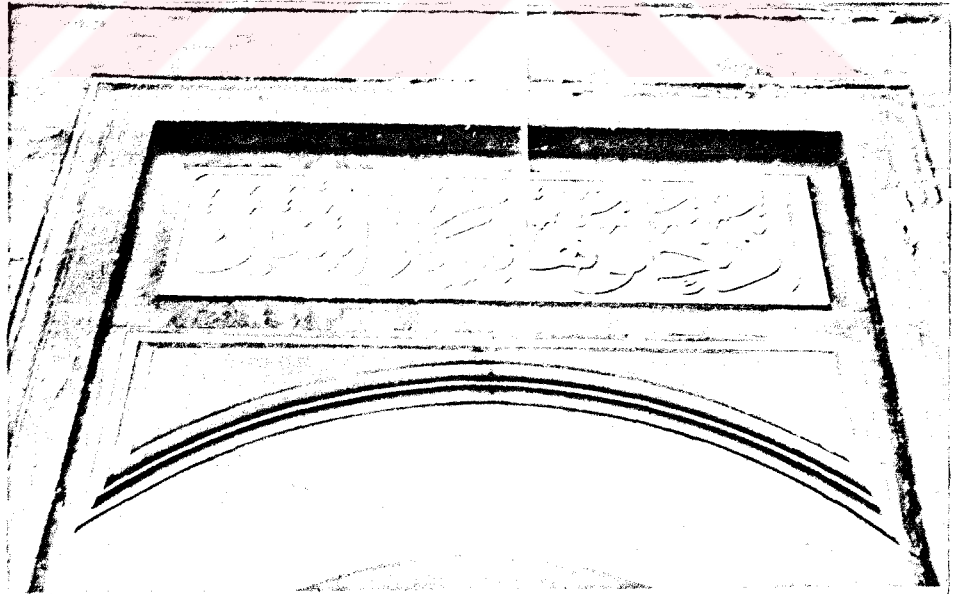
Resim: 94

Resim: 95

Resim: 96

Resim: 97

Resim: 99

Resim: 98

Resim: 100

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَقْبُولًا وَلَا خَيْرَ لَهُمْ يَوْمَئِذٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْمَعْصُومِينَ إِلَّا جَهَنَّمَ وَاللَّيْلِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

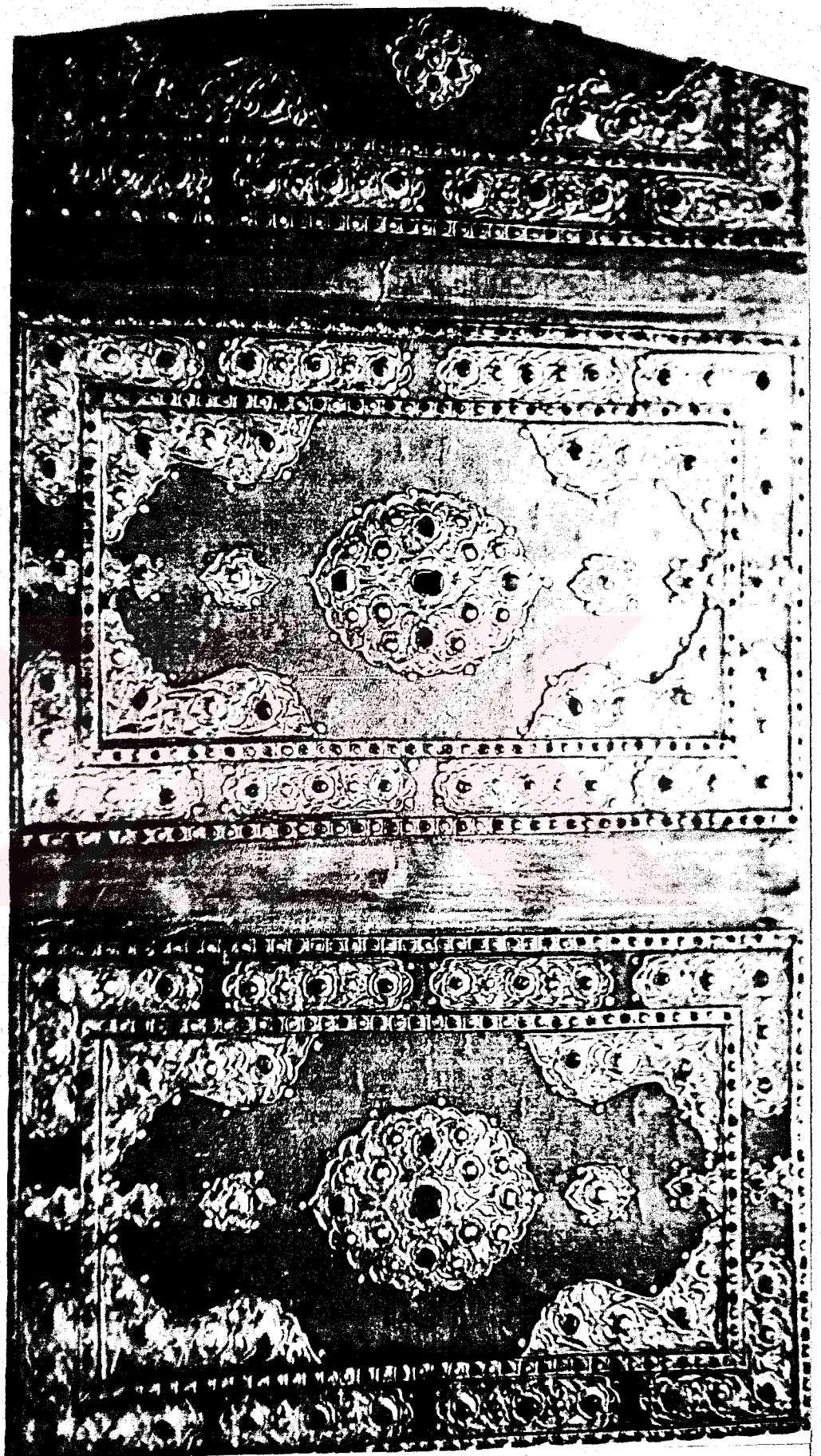
بِالْمَعْدِنَاتِ الْعَالِيَاتِ الْعَزِيزَاتِ
مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ اِنَّا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ عَزَّ

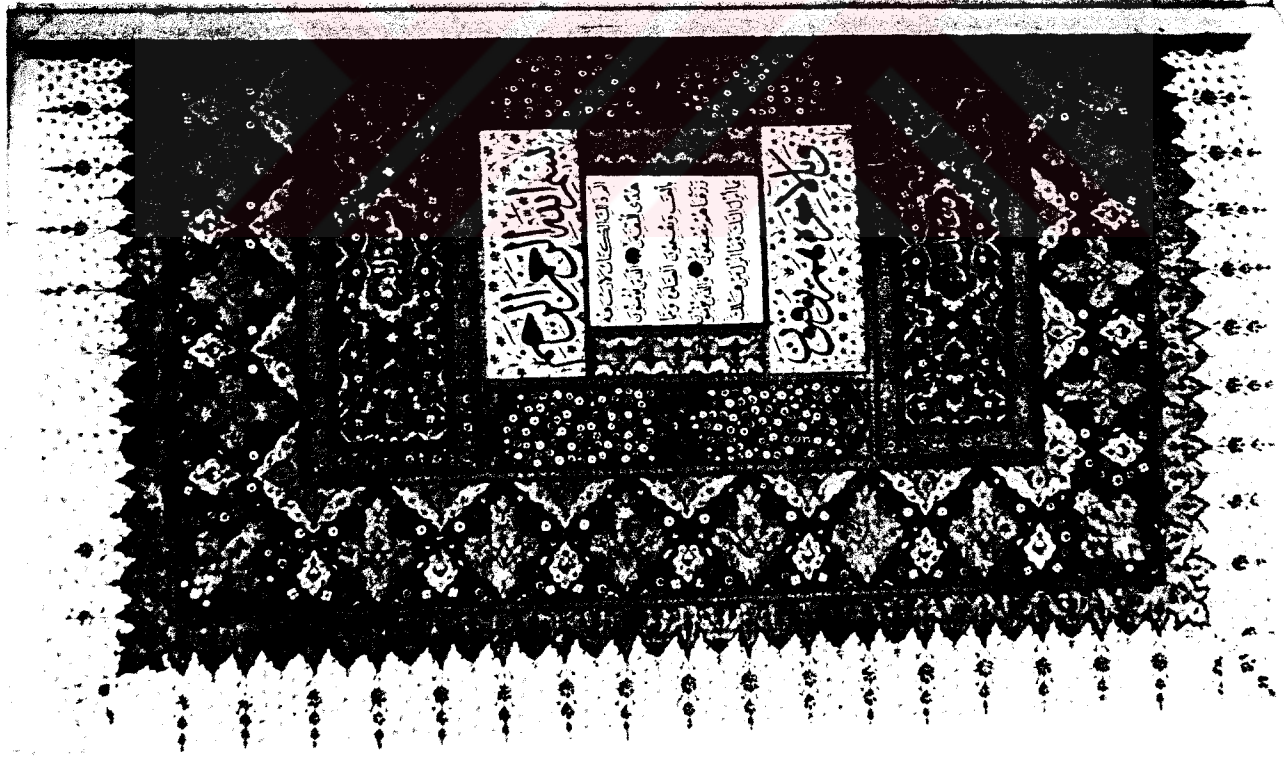
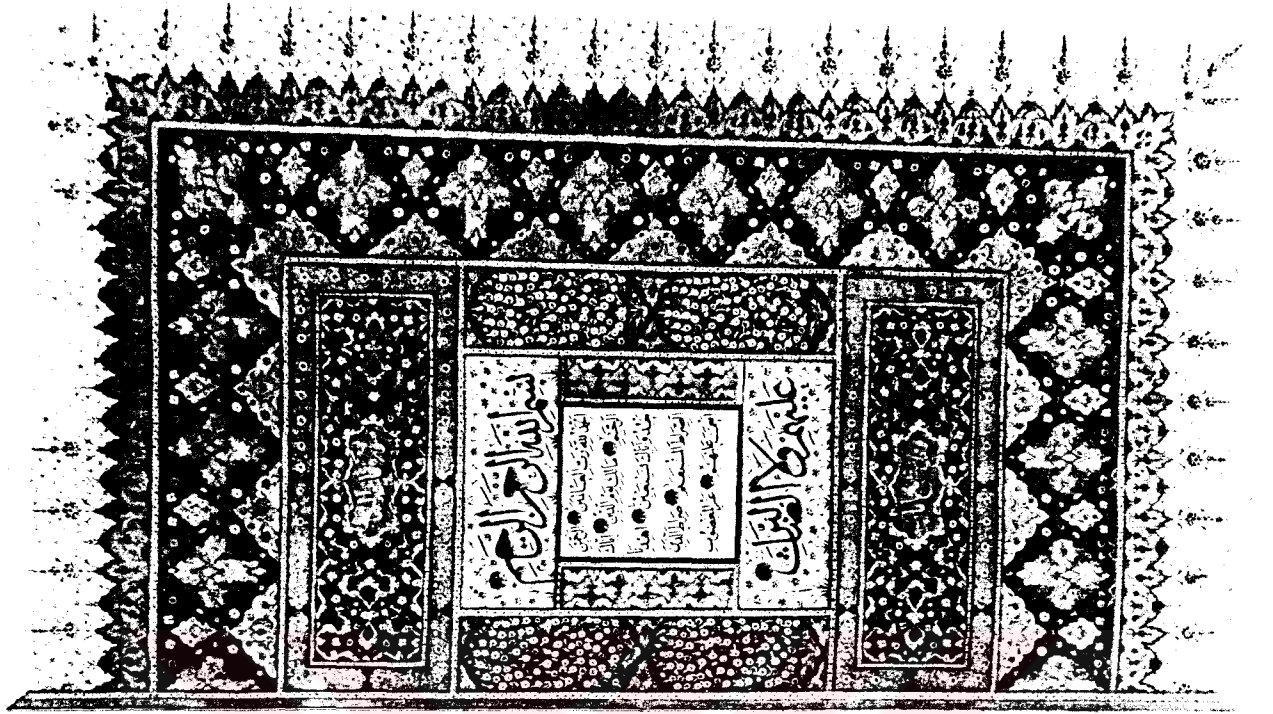
الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

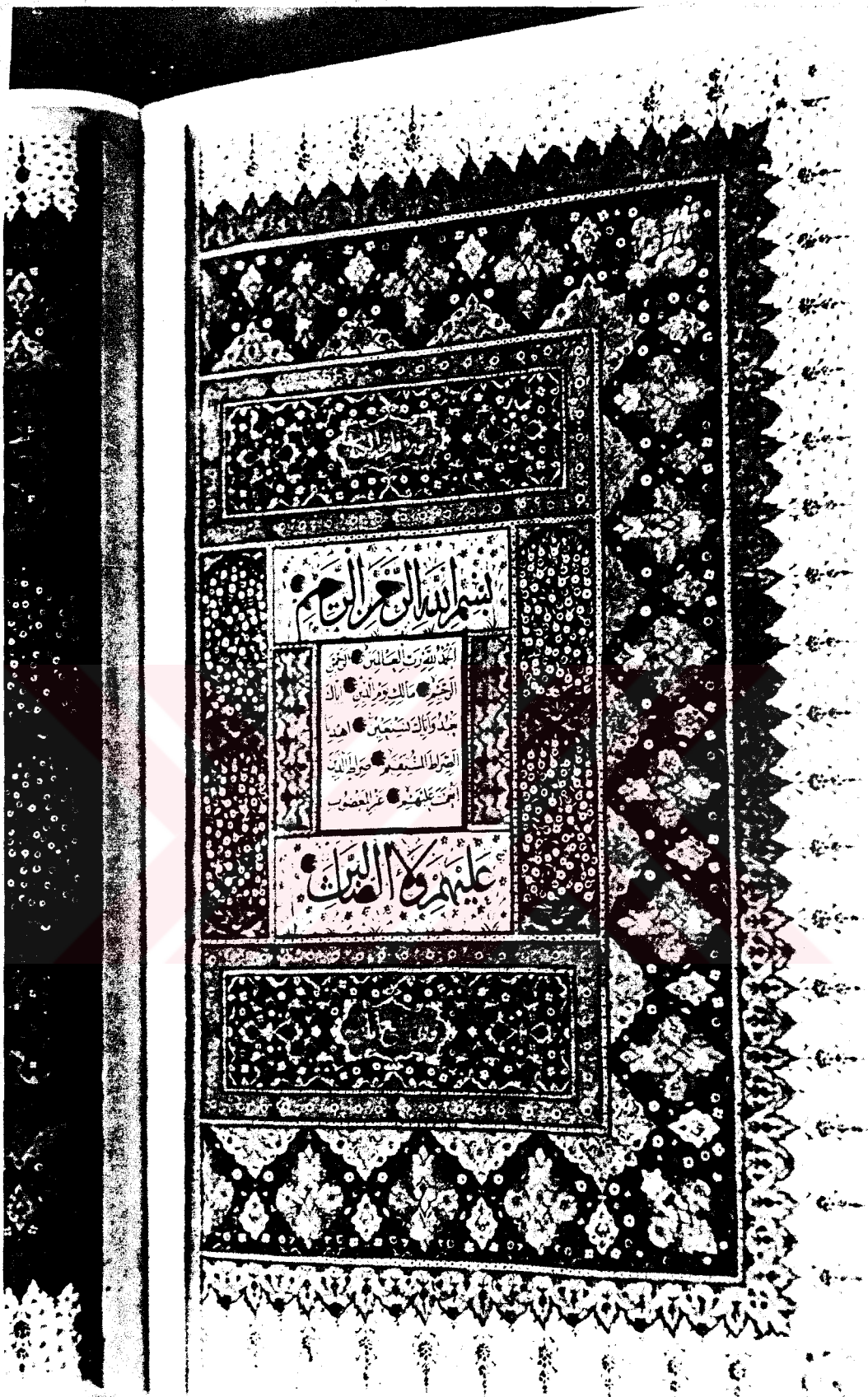
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

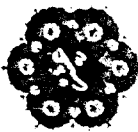
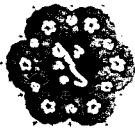
الر • ذَاكَ الْكِتَابَ لَا يُرِيدُ فِيهِ
مُدَى النَّفْسِ • الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيَمُنُّونَ بِمَا نَزَّلَ
وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا نَزَّلَ الْيَوْمَ الْأَوَّلِ

مَقْبِلًا وَأَبْلَاخِرَةً هُمْ يُوقِنُونَ

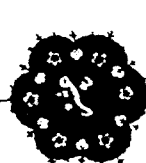
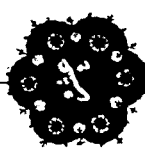

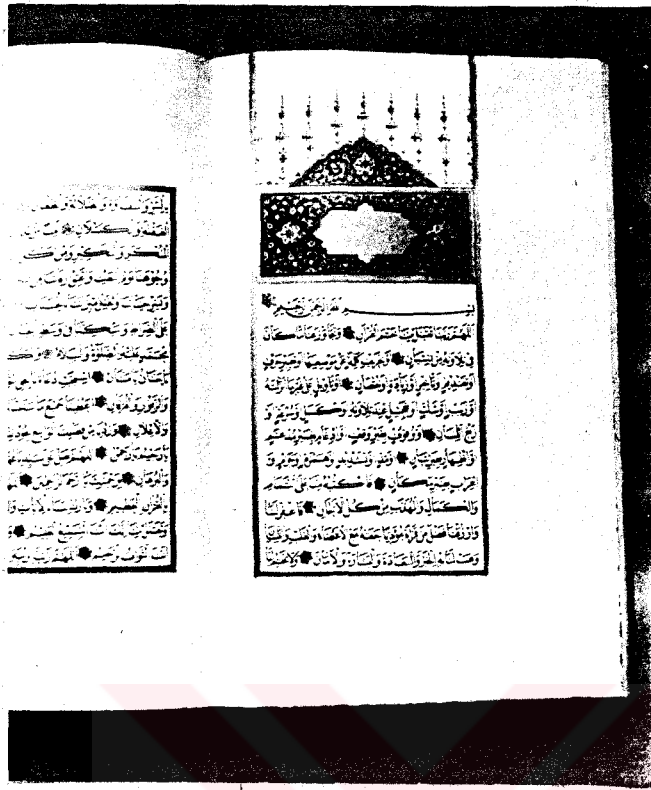

سورة القدر

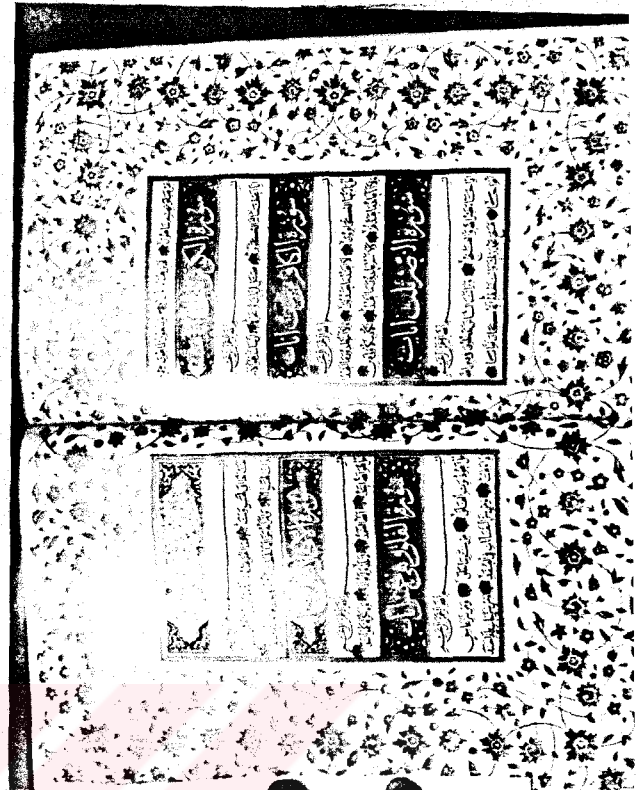
وما ينزلنا من السماء من الغيث الا نزلناه بالقدر
 ولله خزائن السموات والارض وما يعلم الغيب الا
 بقران مبين
 قلنا انزلنا القدر في ليلة القدر
 وما يعلم الغيب الا بقران مبين
 وما ينزلنا من السماء من الغيث الا نزلناه بالقدر
 ولله خزائن السموات والارض وما يعلم الغيب الا
 بقران مبين
 قلنا انزلنا القدر في ليلة القدر
 وما يعلم الغيب الا بقران مبين

وما ينزلنا من السماء من الغيث الا نزلناه بالقدر
 ولله خزائن السموات والارض وما يعلم الغيب الا
 بقران مبين
 قلنا انزلنا القدر في ليلة القدر
 وما يعلم الغيب الا بقران مبين
 وما ينزلنا من السماء من الغيث الا نزلناه بالقدر
 ولله خزائن السموات والارض وما يعلم الغيب الا
 بقران مبين
 قلنا انزلنا القدر في ليلة القدر
 وما يعلم الغيب الا بقران مبين

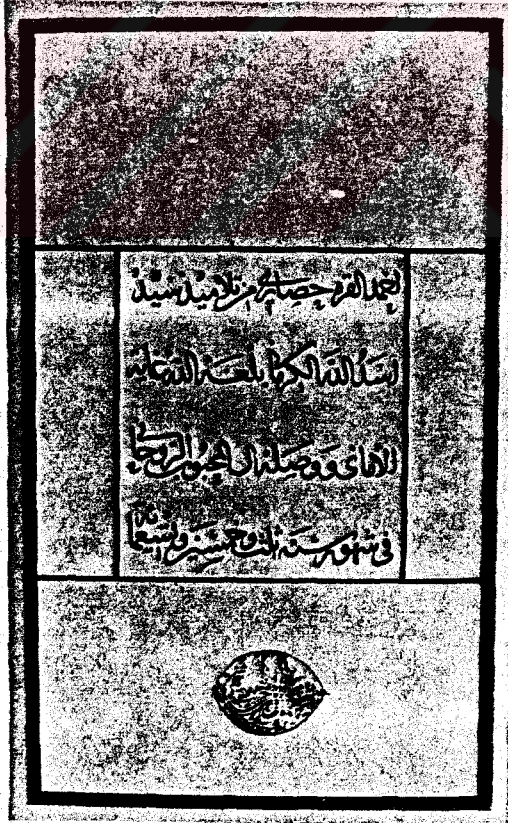

Resim: 112

Resim: 111

Resim: 113

الاك من تعامد ان الصالحات النورانية والحق
 والارواح وفي الاك والحق من تعامد والحق
 سلام ولا من حق وانما والحق والحق والحق
 ياتي له لا تعبد والشيطان والحق والحق والحق
 هذا صراط مستقيم ولا تضلوا ولا تحزنوا
 يعقوا هذه هي النورانية والحق والحق والحق
 النورانية والحق والحق والحق والحق والحق
 يكتبون في النورانية والحق والحق والحق
 والنورانية والحق والحق والحق والحق والحق

الى ان ركبتم فانما انفسكم من ذلكم خيركم
 عن ان ركبتم وقاب عليكم من انهم التراب الحميم وان
 فانما من ركبتم انفسهم حتى ترى الله جهرة فاحذركم
 الصالحين وانهم من ركبتم من ركبتم من ركبتم
 لعلكم من ركبتم من ركبتم وظلنا عليكم من العمام
 وان اننا عليكم من النور والشمس والحق والحق
 ركبتم من ركبتم من ركبتم من ركبتم من ركبتم
 وان اننا ان دخلنا هذه القرية وكلمنا من ركبتم
 ركبتم وان دخلنا الباب فخذوا قلوبهم فخذوا ركبتم
 خطاياكم من ركبتم من ركبتم من ركبتم من ركبتم
 فانما من ركبتم من ركبتم من ركبتم من ركبتم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

عَارِفٌ كَلْبَتُهُ لَللَّهِ وَاللَّهُ

الذات التي لا تتغير في العلم والقدرة والقدرة والقدرة والقدرة
الذات التي لا تتغير في العلم والقدرة والقدرة والقدرة والقدرة
الذات التي لا تتغير في العلم والقدرة والقدرة والقدرة والقدرة

مَحْمُودٌ وَفِي الْبَيْتِ طَائِفَةٌ

كتبه اضعف الضعف فانظر الى الاله

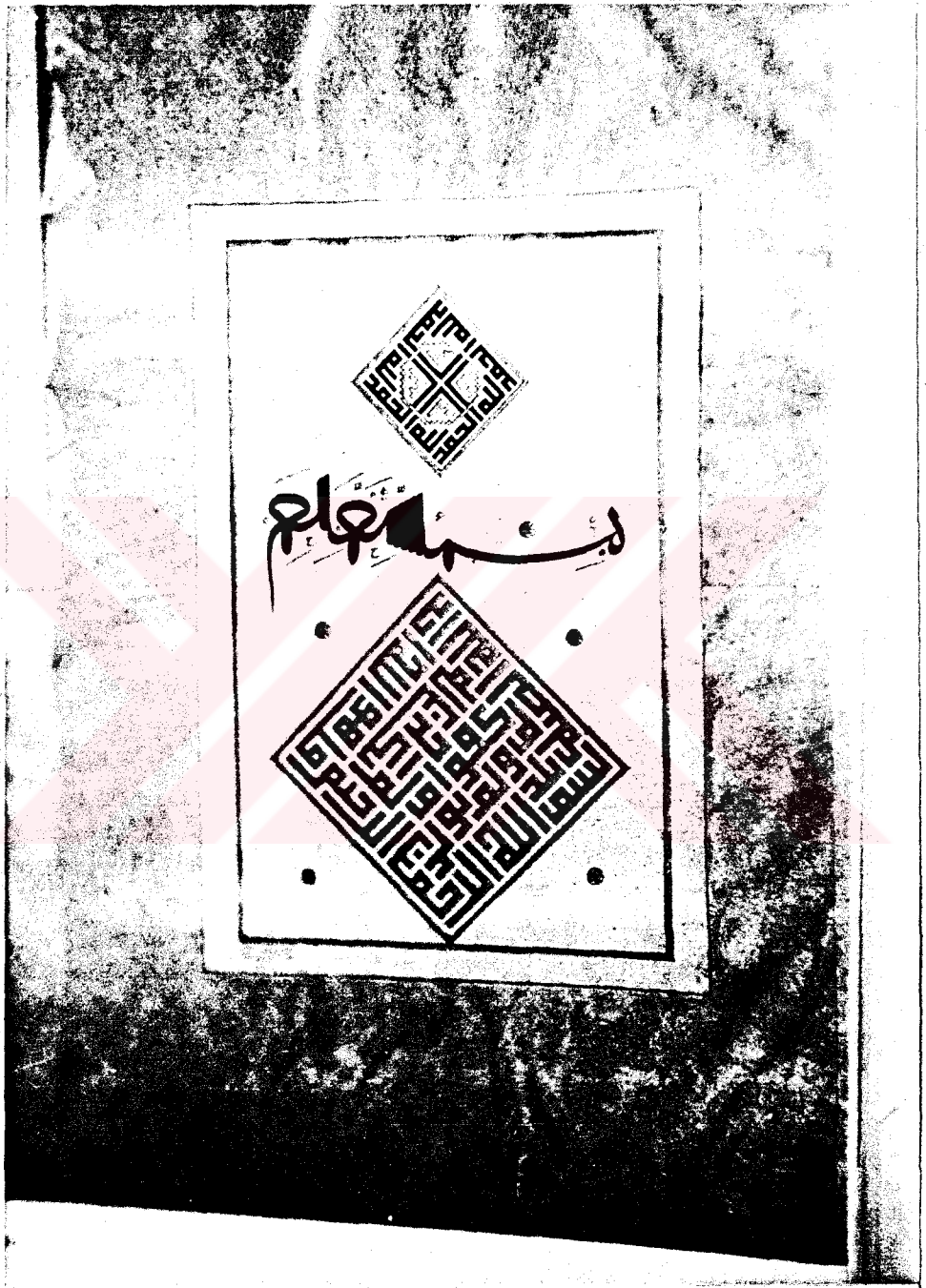
والفقر اجسادهم القوم حصلا في يزيد

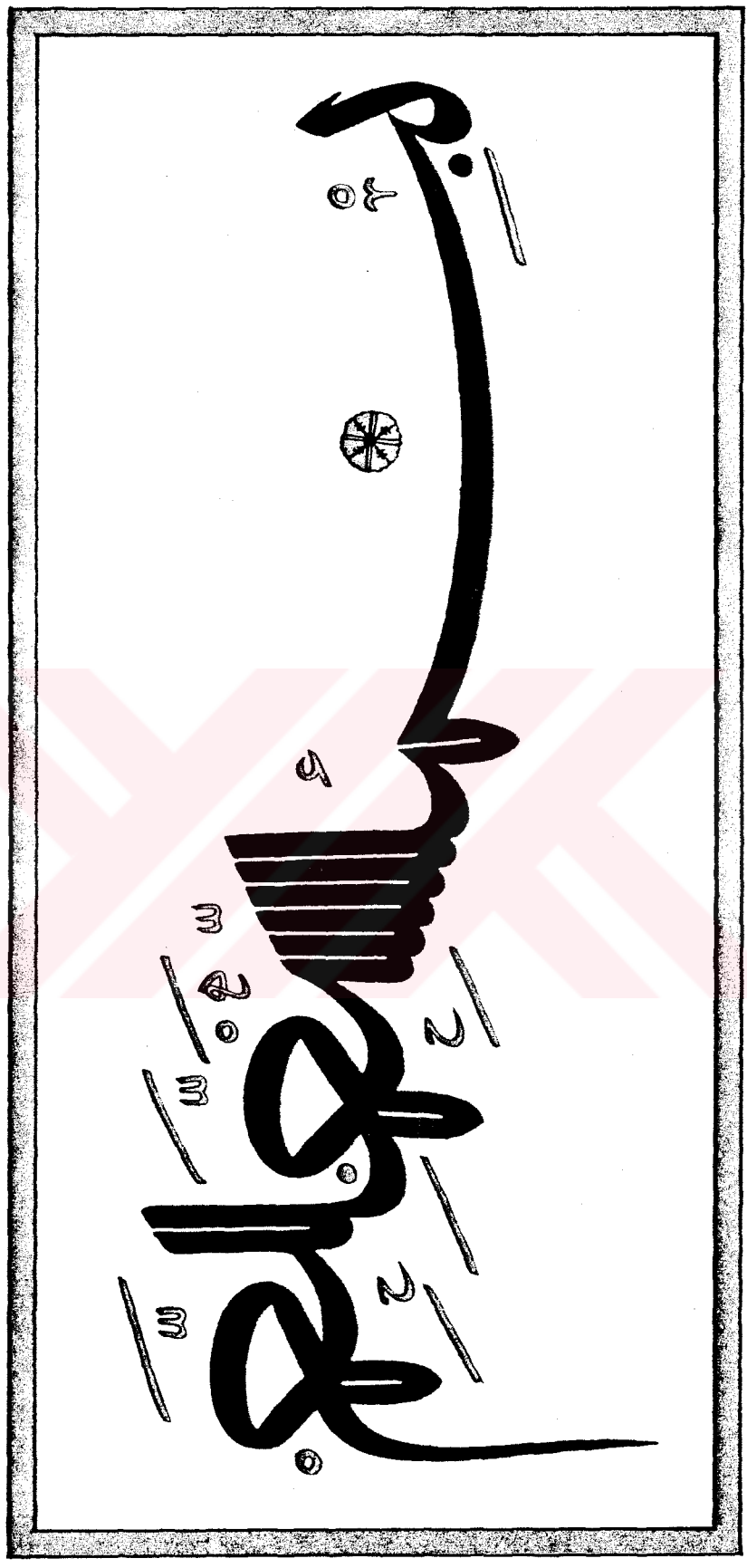
استد الله كما بلغت الله غاية الاماني ومصلته الي محبوب

الزوجه كاني في تهتمه بثلثه في شرفه

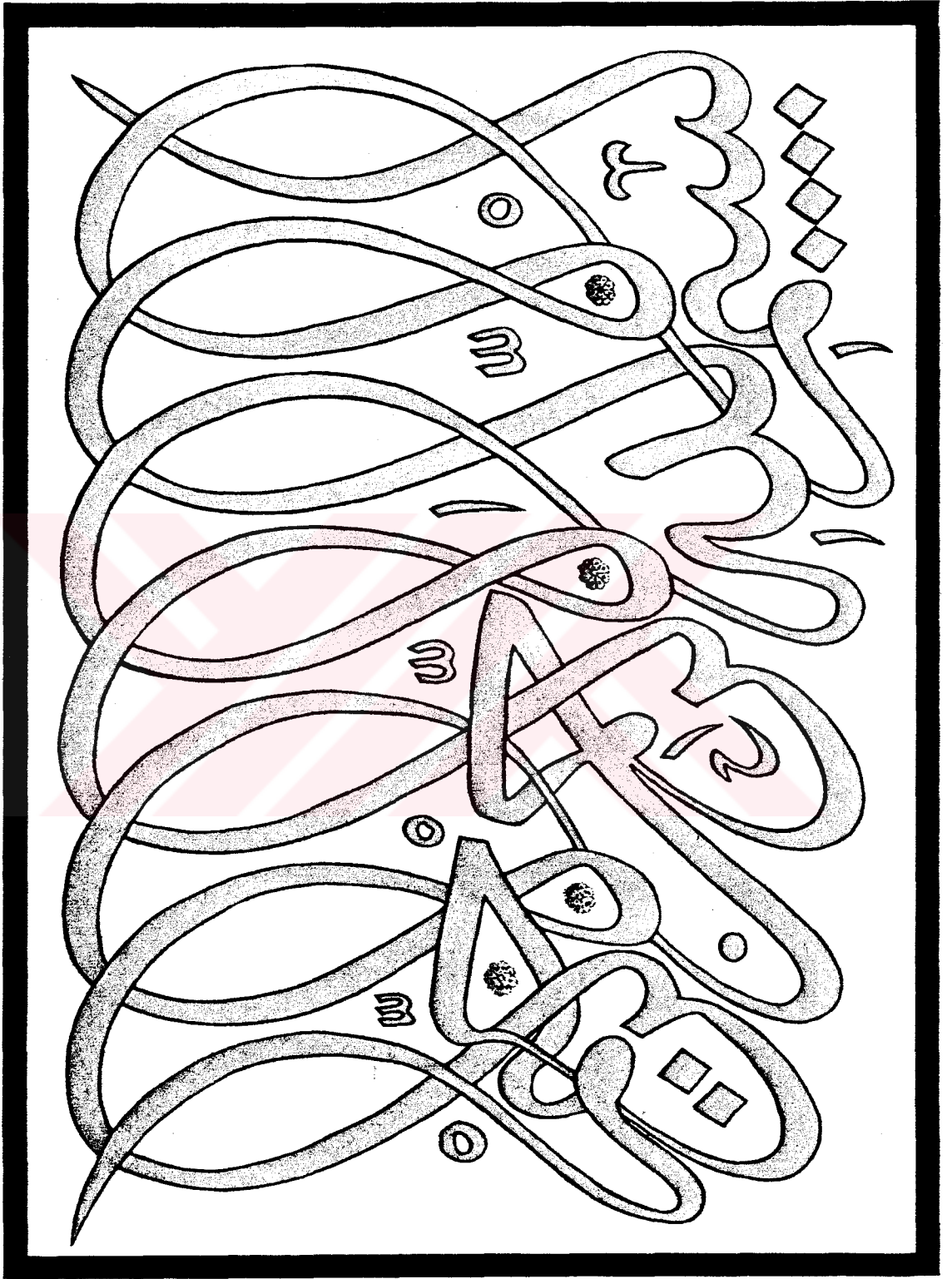
كاد الله يمتك الي مصلية الي نبي محمد والله الطيب

الطاهر جالس في بيتك اليها

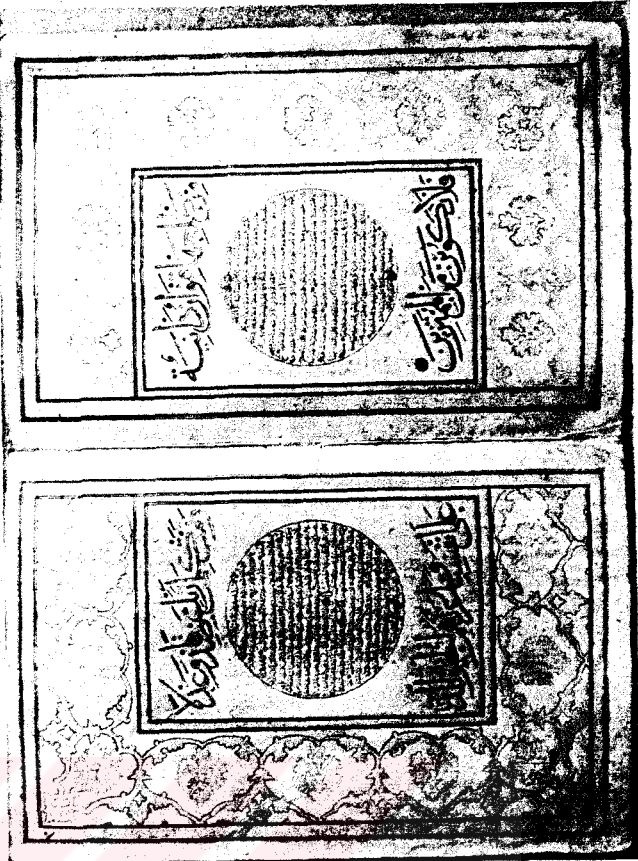
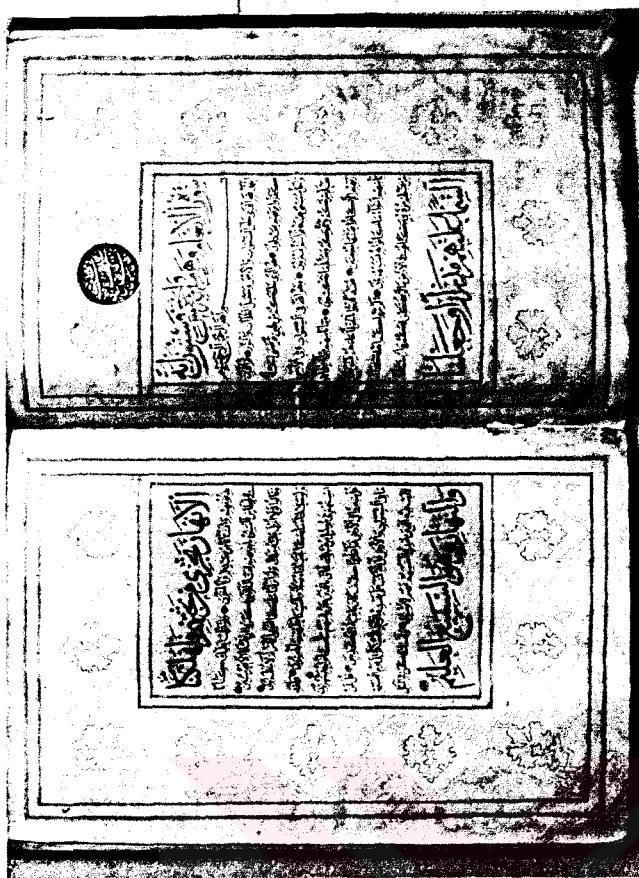

Resim: 123

Resim: 130

Resim: 131

Resim: 132

Resim: 133

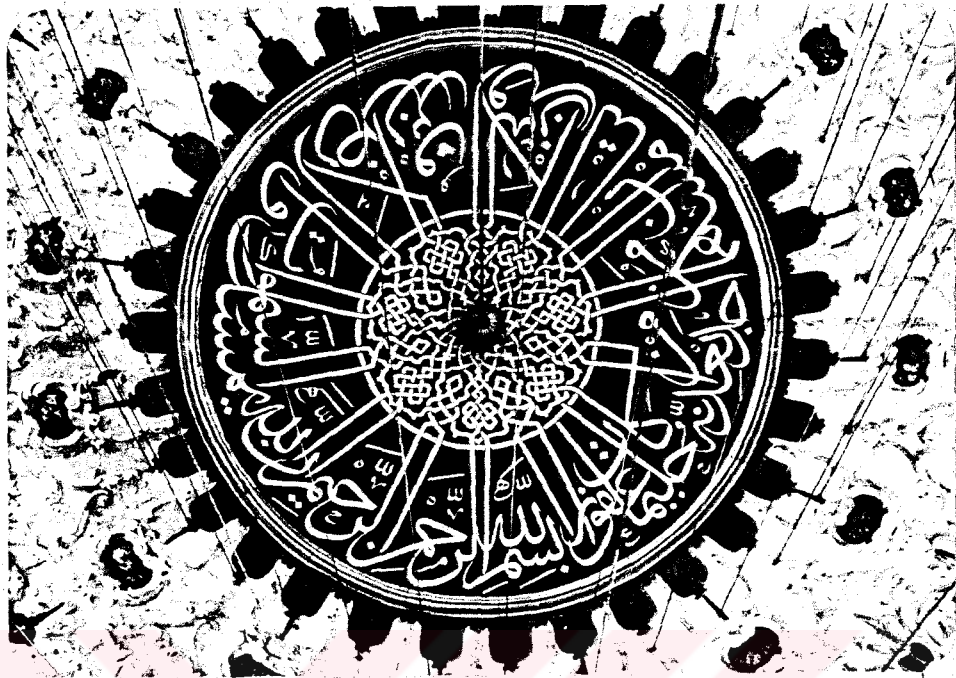
اللهم ارفع الحجاب واستر العباد بالنعيم
 لا يخرجنا من الاصلاح ما في البيت والى
 الانبياء يا معطي الاقرب يا دافع السيات
 يا معطي العزوات يا واثق السيات يا
 ارفع حجابك اوكف عتابك وارحمنا وارحم
 جلي عبدك يا ارحم الراحمين يا ارحم الراحمين
 الدنيا والآخرة ومنه من التوراة وطرف من
 القرآن العظيم ومنه من كتاب الملائكة
 من كتابك ومنه من كتابك يا ارحم الراحمين
 سبحه العبد المذنب المذنب

يا ارحم الراحمين يا معطي الاقرب
 يا دافع السيات يا معطي العزوات
 يا واثق السيات يا ارفع حجابك
 اوكف عتابك وارحمنا وارحم جلي
 عبدك يا ارحم الراحمين يا ارحم الراحمين
 الدنيا والآخرة ومنه من التوراة
 وطرف من القرآن العظيم ومنه من
 كتاب الملائكة من كتابك ومنه
 من كتابك يا ارحم الراحمين

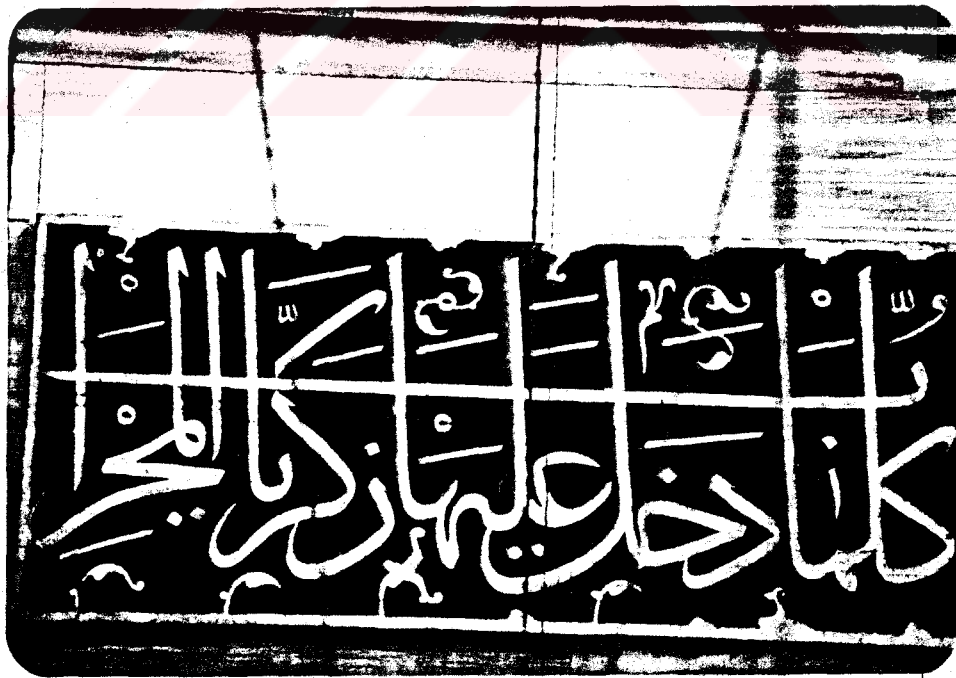
يا ارحم الراحمين يا معطي الاقرب
 يا دافع السيات يا معطي العزوات
 يا واثق السيات يا ارفع حجابك
 اوكف عتابك وارحمنا وارحم جلي
 عبدك يا ارحم الراحمين يا ارحم الراحمين
 الدنيا والآخرة ومنه من التوراة
 وطرف من القرآن العظيم ومنه من
 كتاب الملائكة من كتابك ومنه
 من كتابك يا ارحم الراحمين

يا ارحم الراحمين يا معطي الاقرب
 يا دافع السيات يا معطي العزوات
 يا واثق السيات يا ارفع حجابك
 اوكف عتابك وارحمنا وارحم جلي
 عبدك يا ارحم الراحمين يا ارحم الراحمين
 الدنيا والآخرة ومنه من التوراة
 وطرف من القرآن العظيم ومنه من
 كتاب الملائكة من كتابك ومنه
 من كتابك يا ارحم الراحمين

يا ارحم الراحمين يا معطي الاقرب
 يا دافع السيات يا معطي العزوات
 يا واثق السيات يا ارفع حجابك
 اوكف عتابك وارحمنا وارحم جلي
 عبدك يا ارحم الراحمين يا ارحم الراحمين
 الدنيا والآخرة ومنه من التوراة
 وطرف من القرآن العظيم ومنه من
 كتاب الملائكة من كتابك ومنه
 من كتابك يا ارحم الراحمين

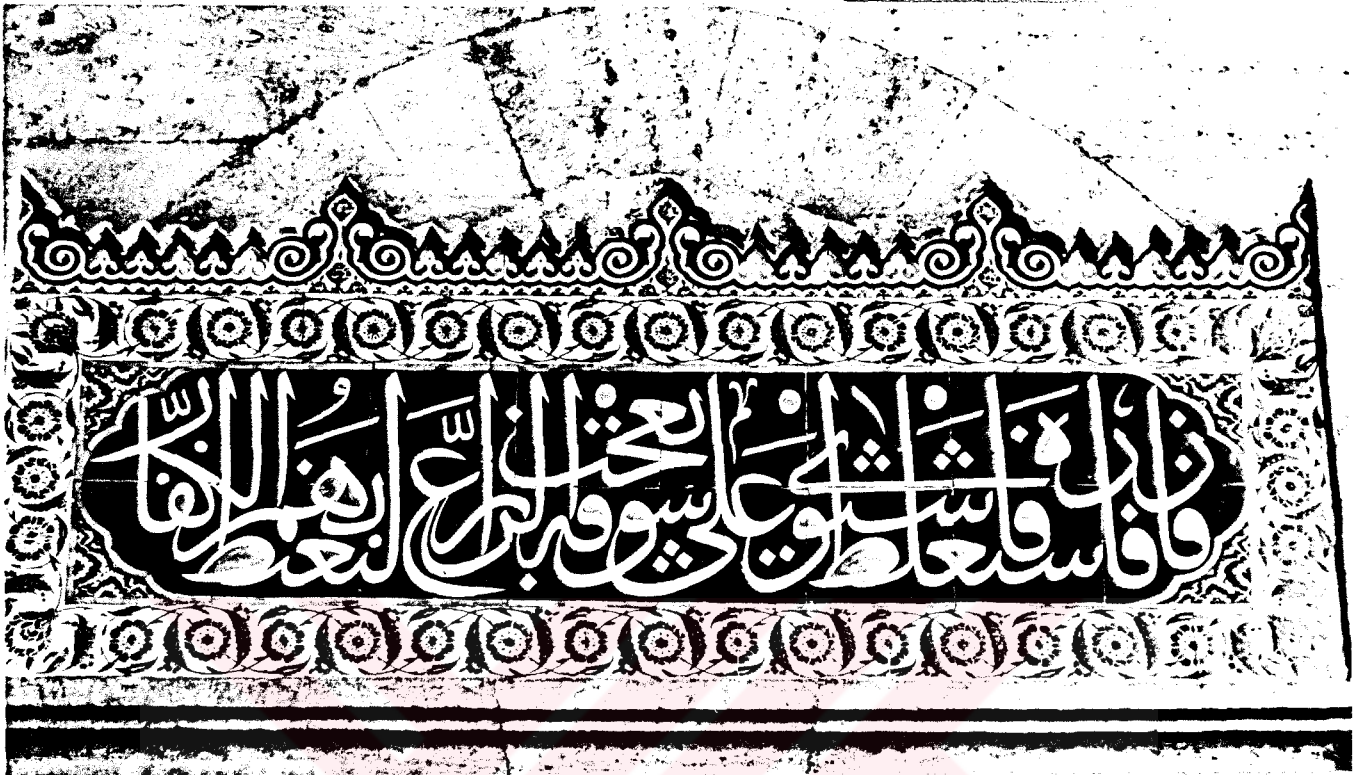

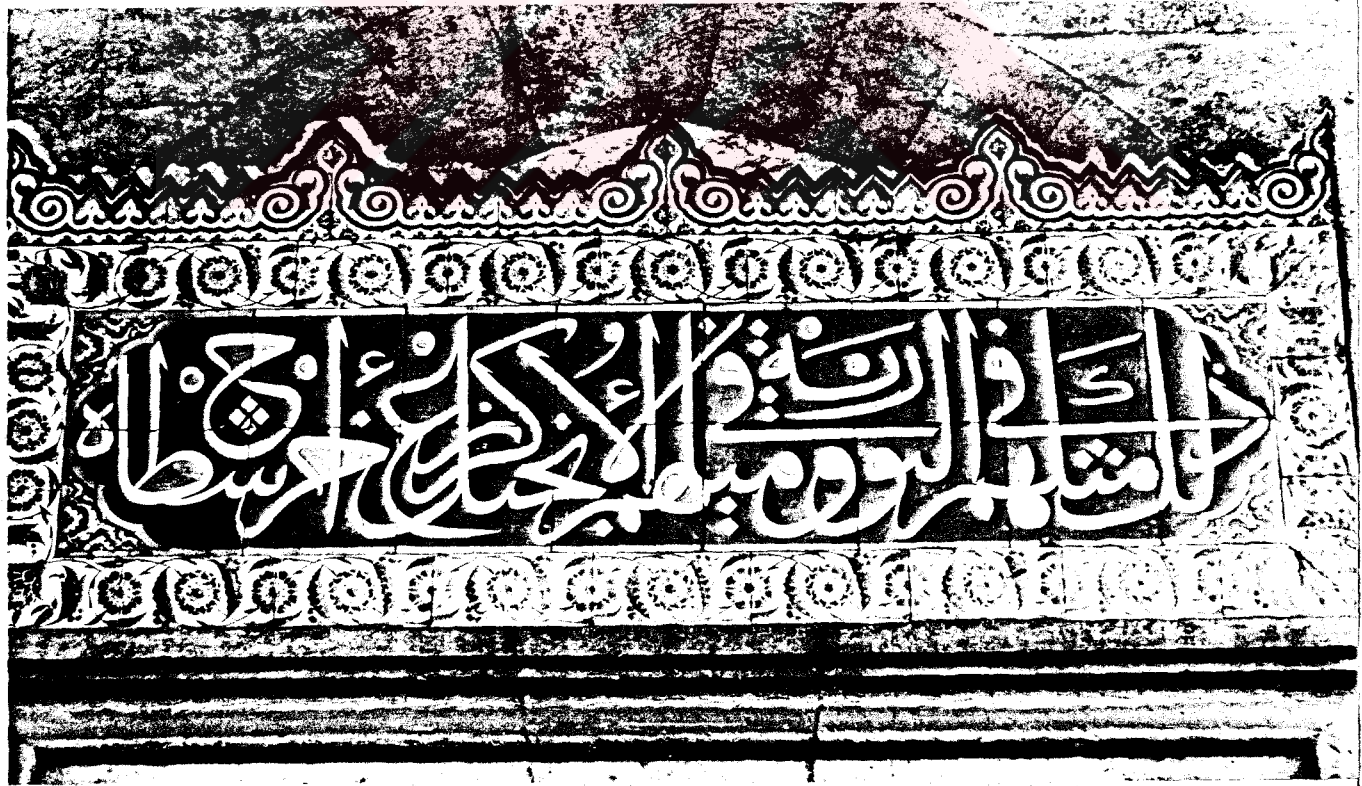
Resim: 138

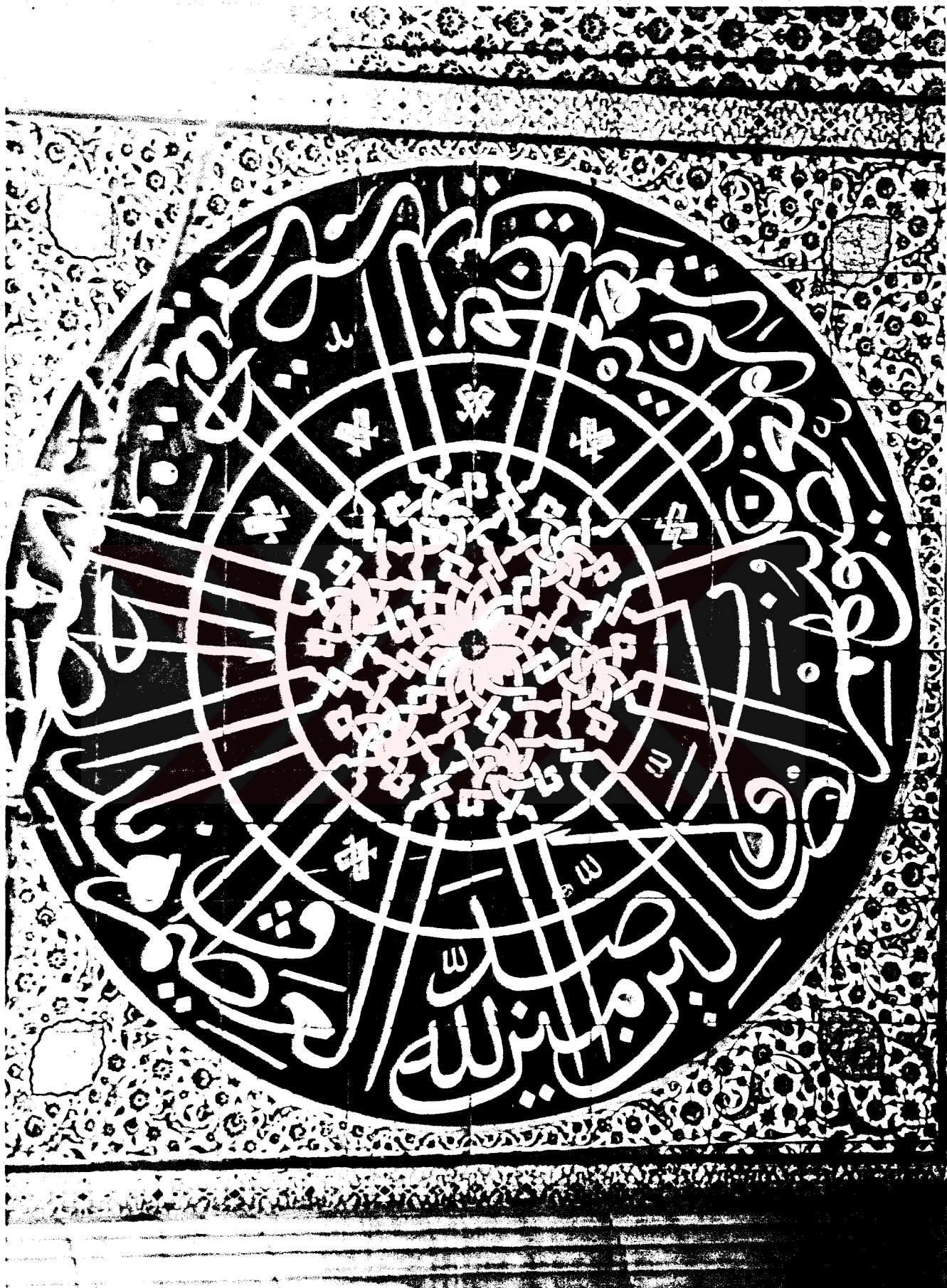

Resim: 139

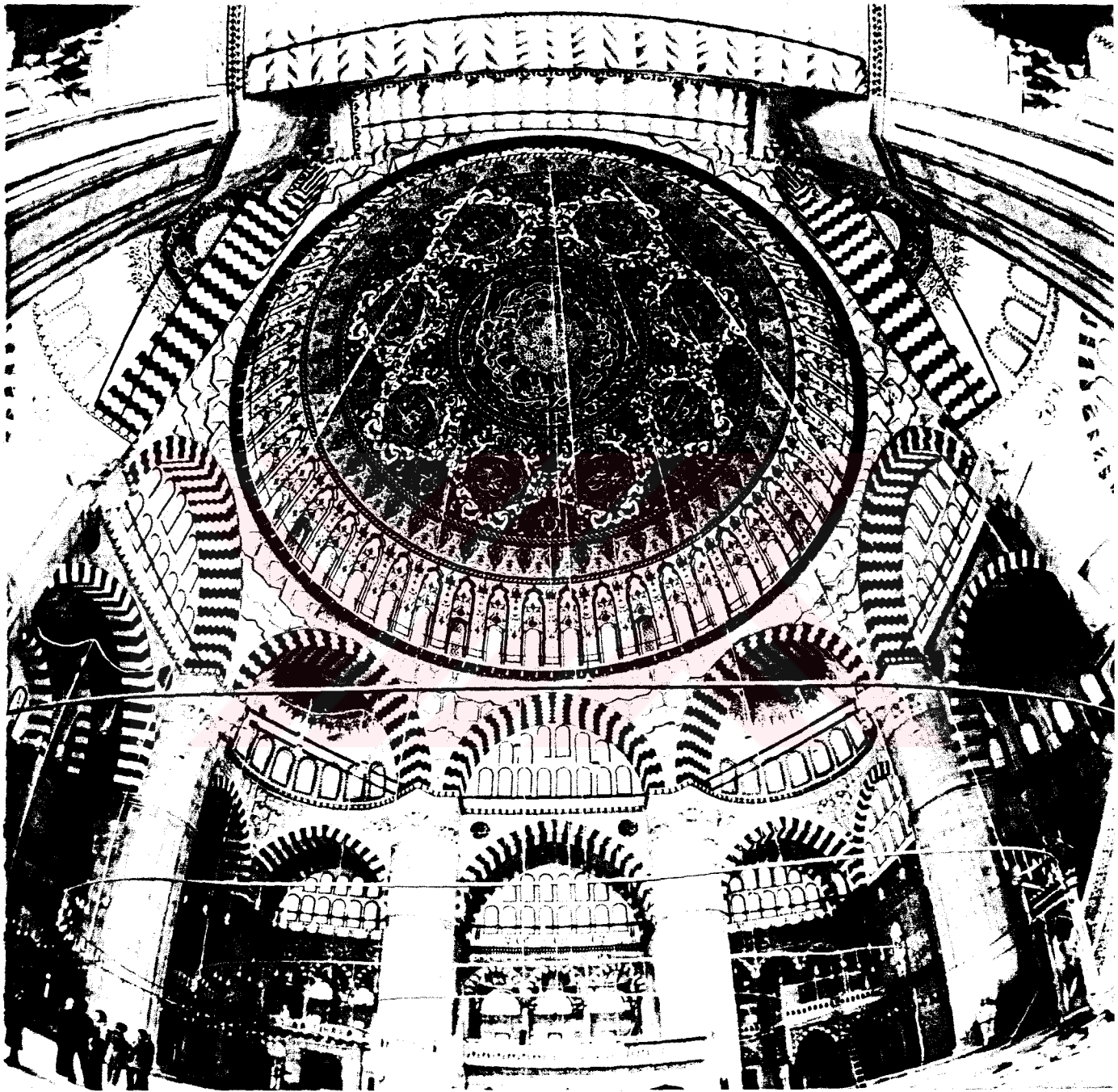

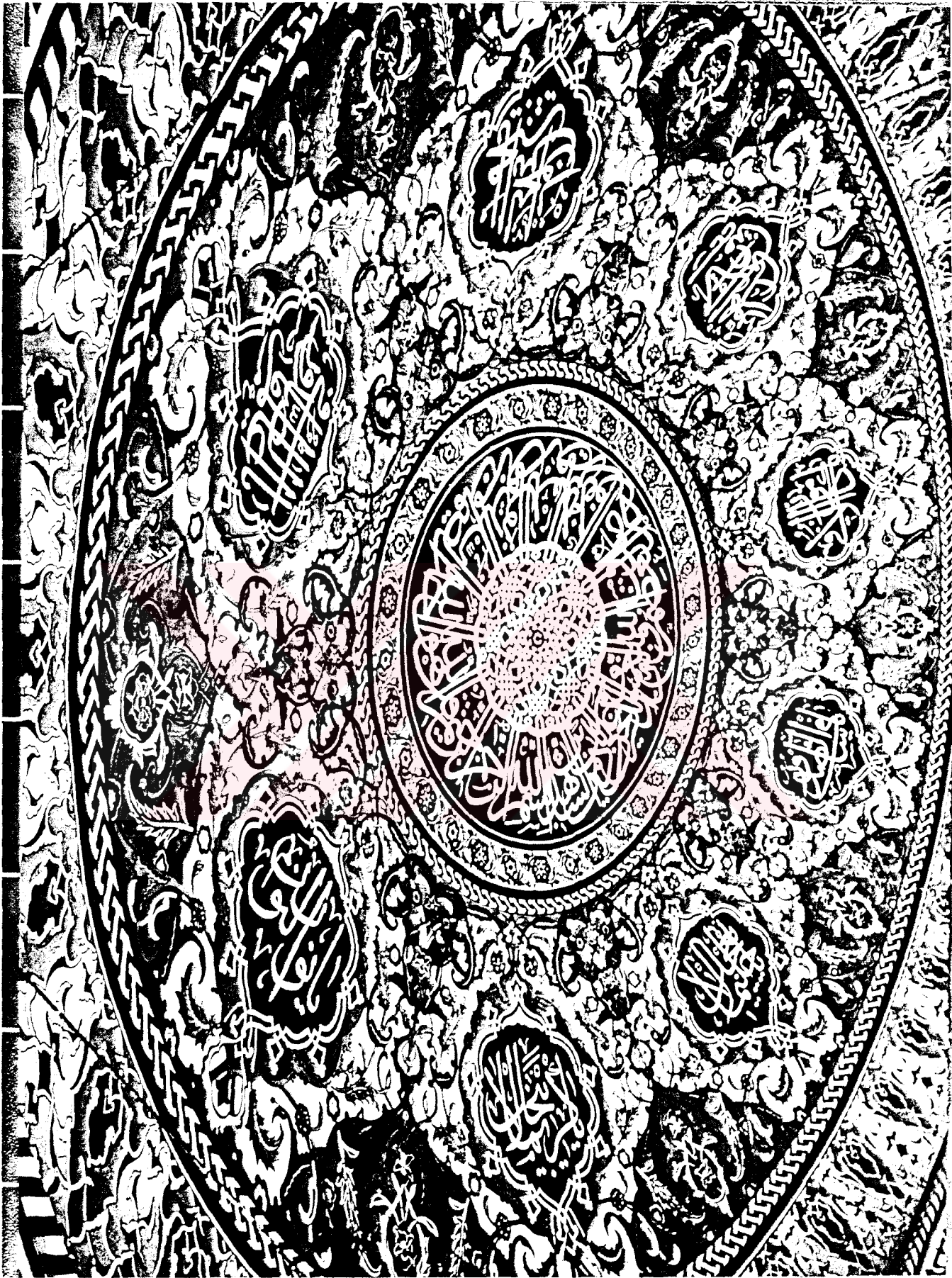

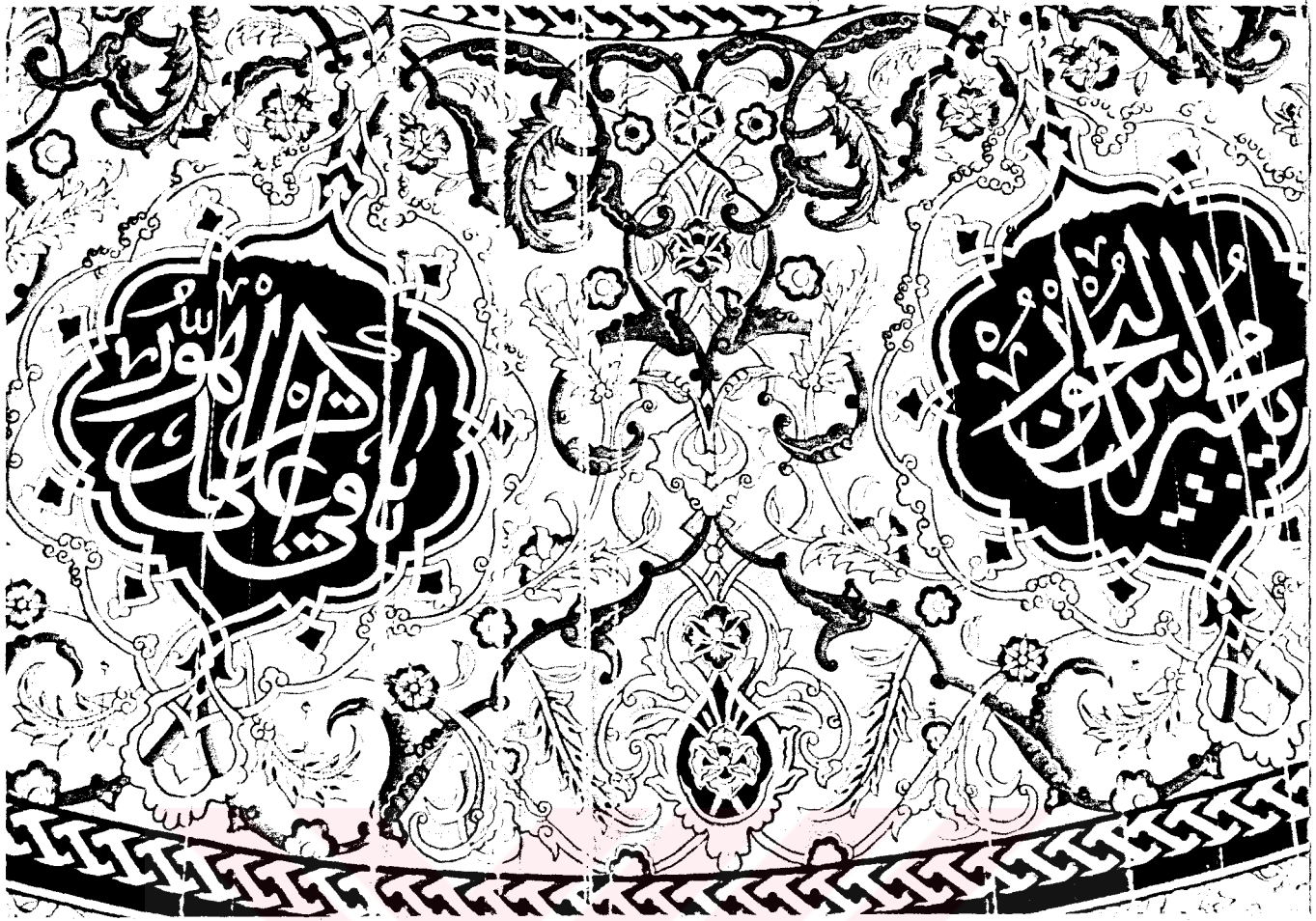

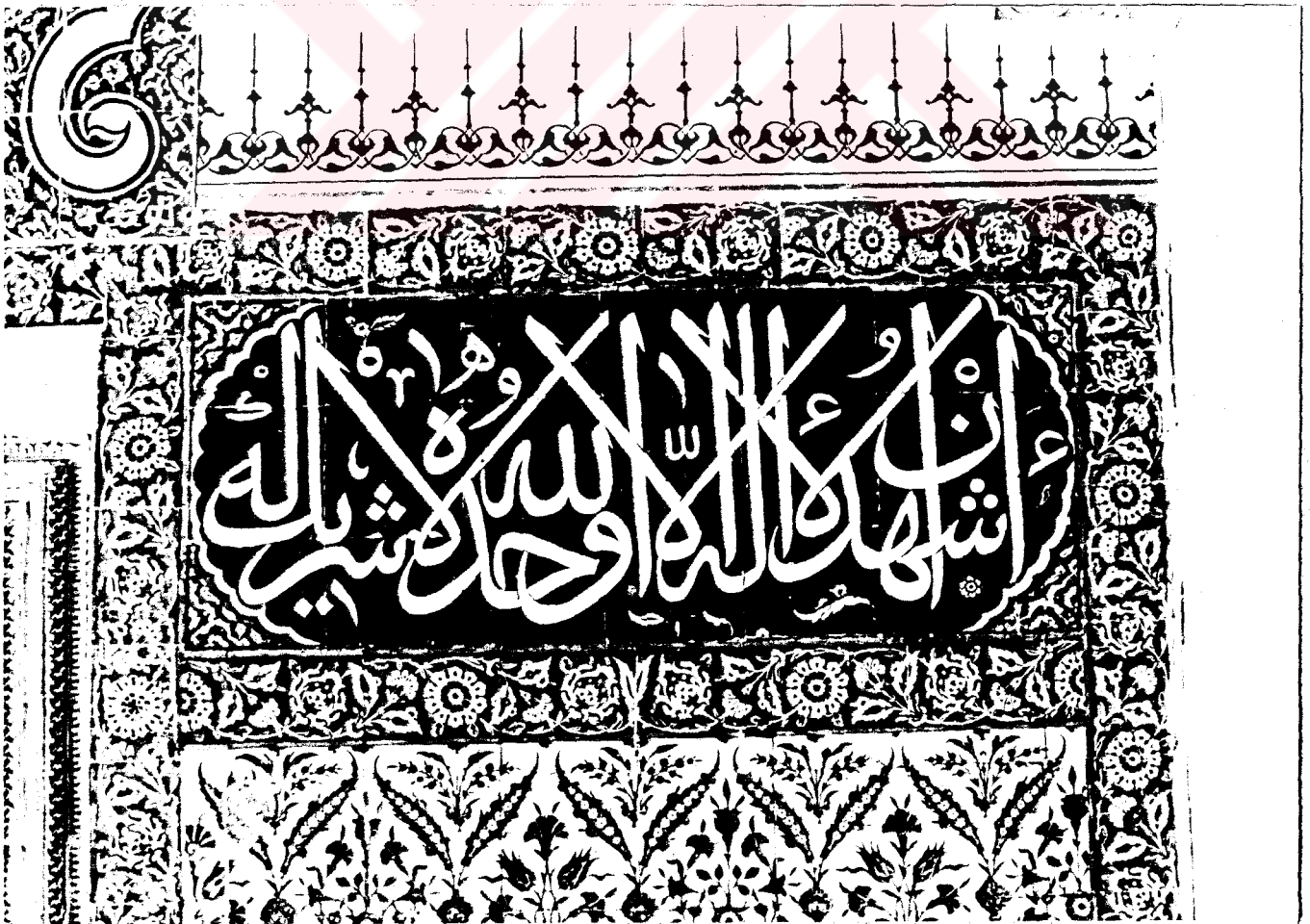
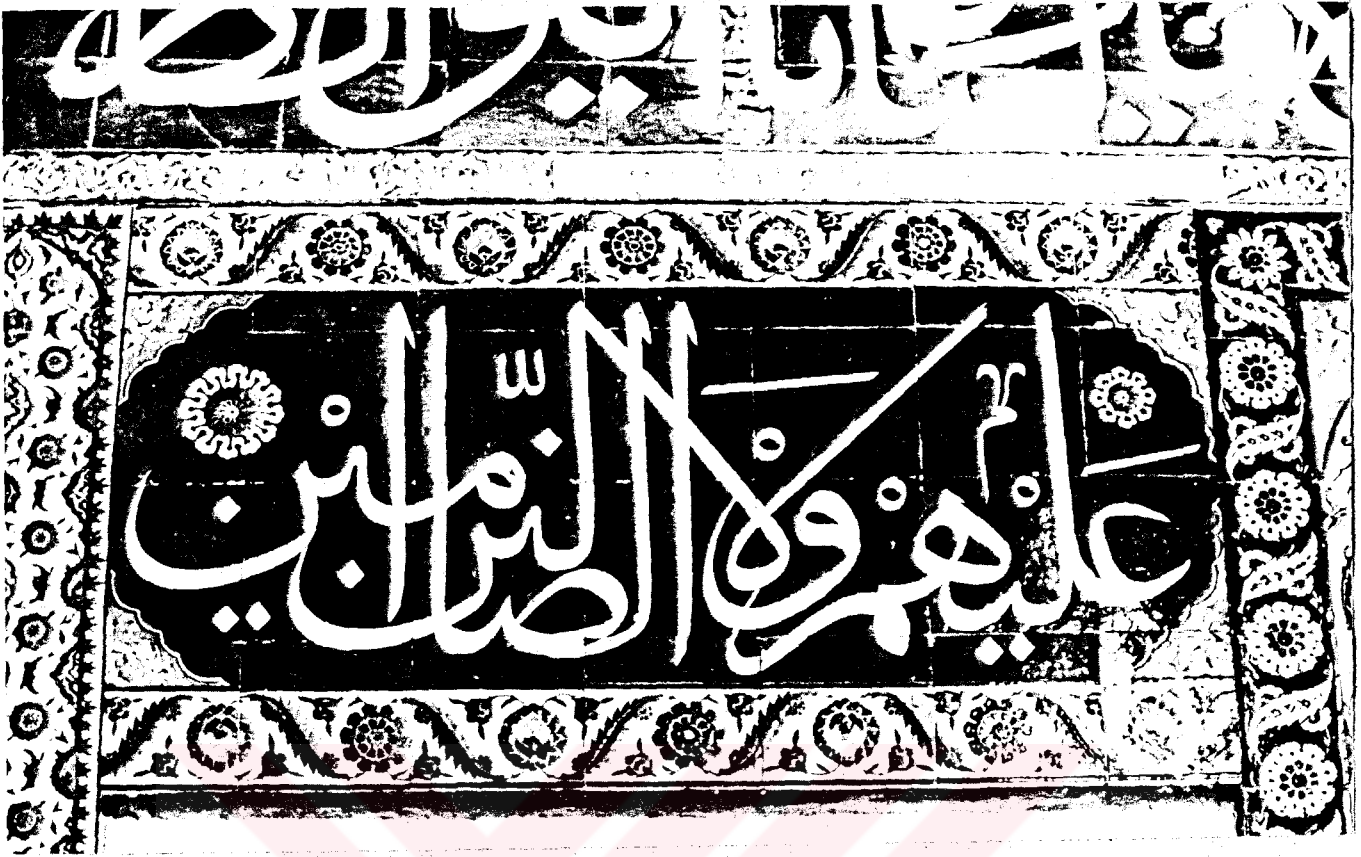

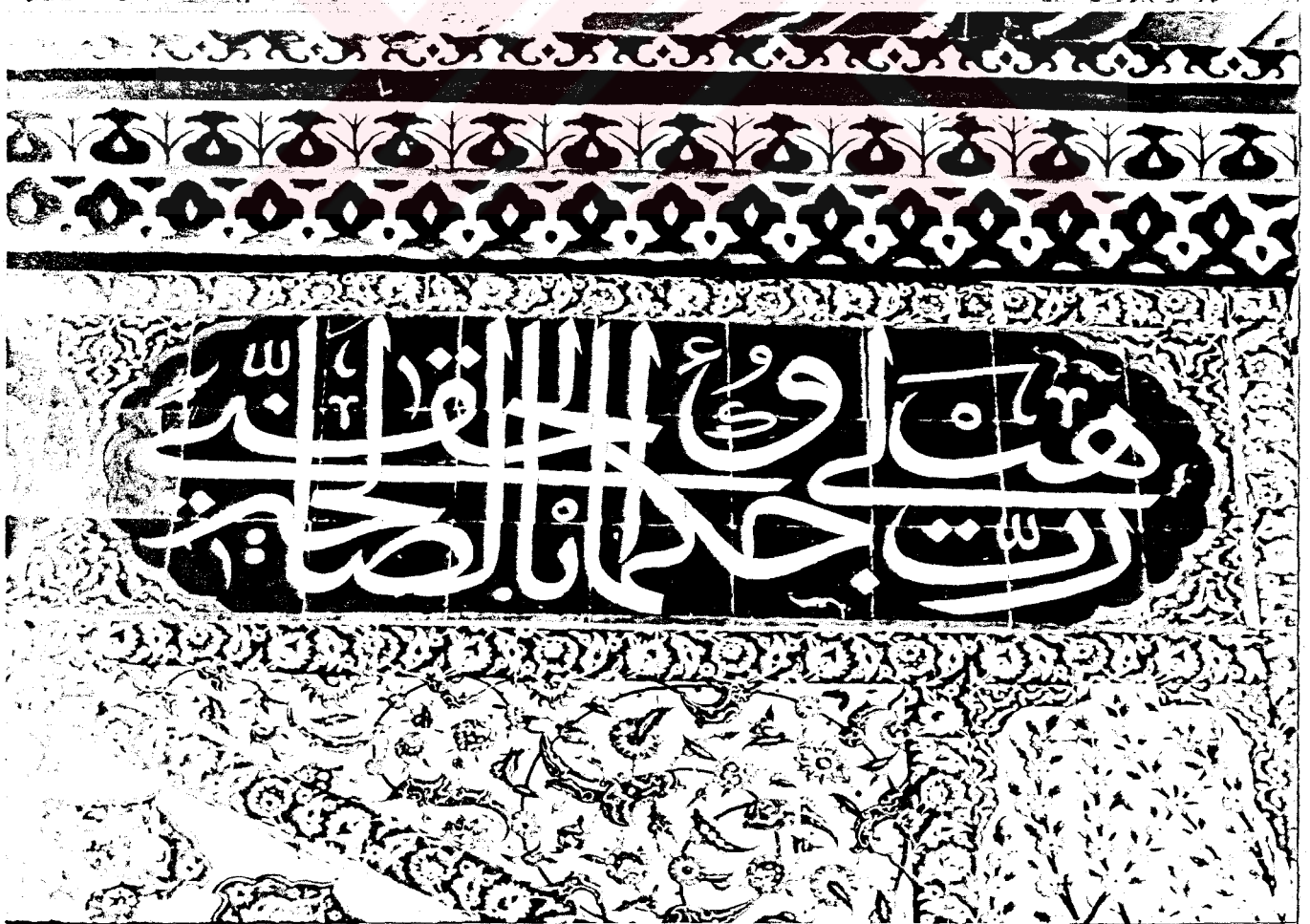
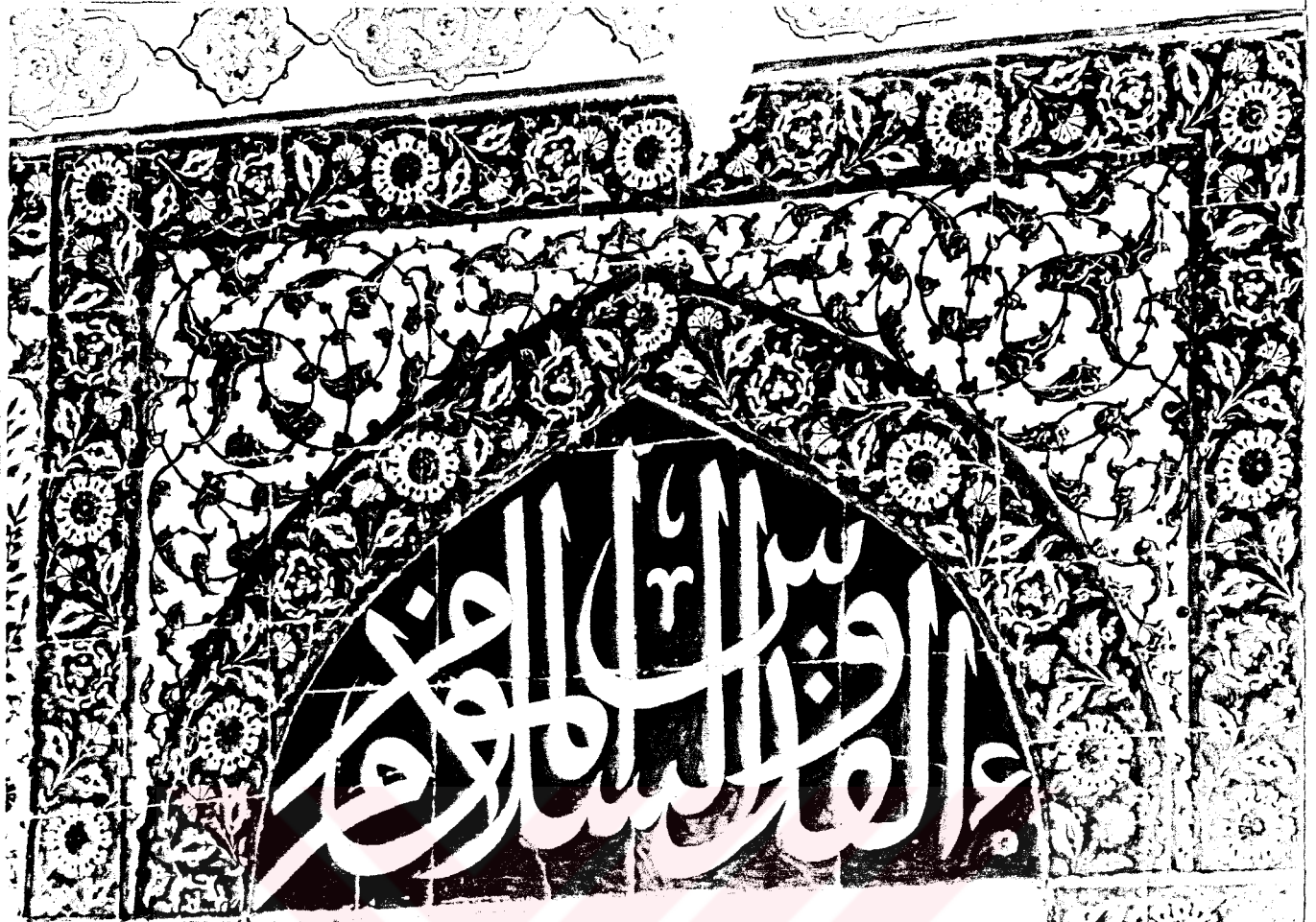

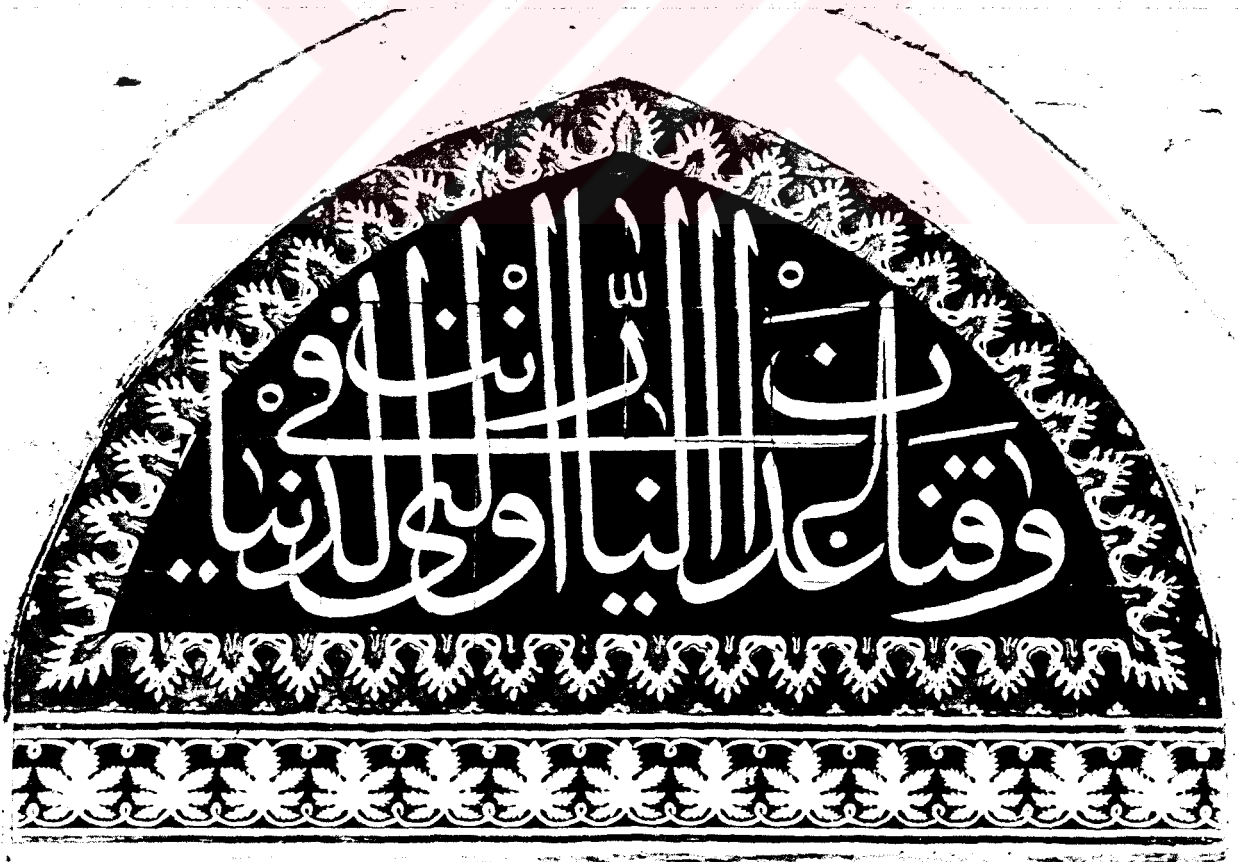
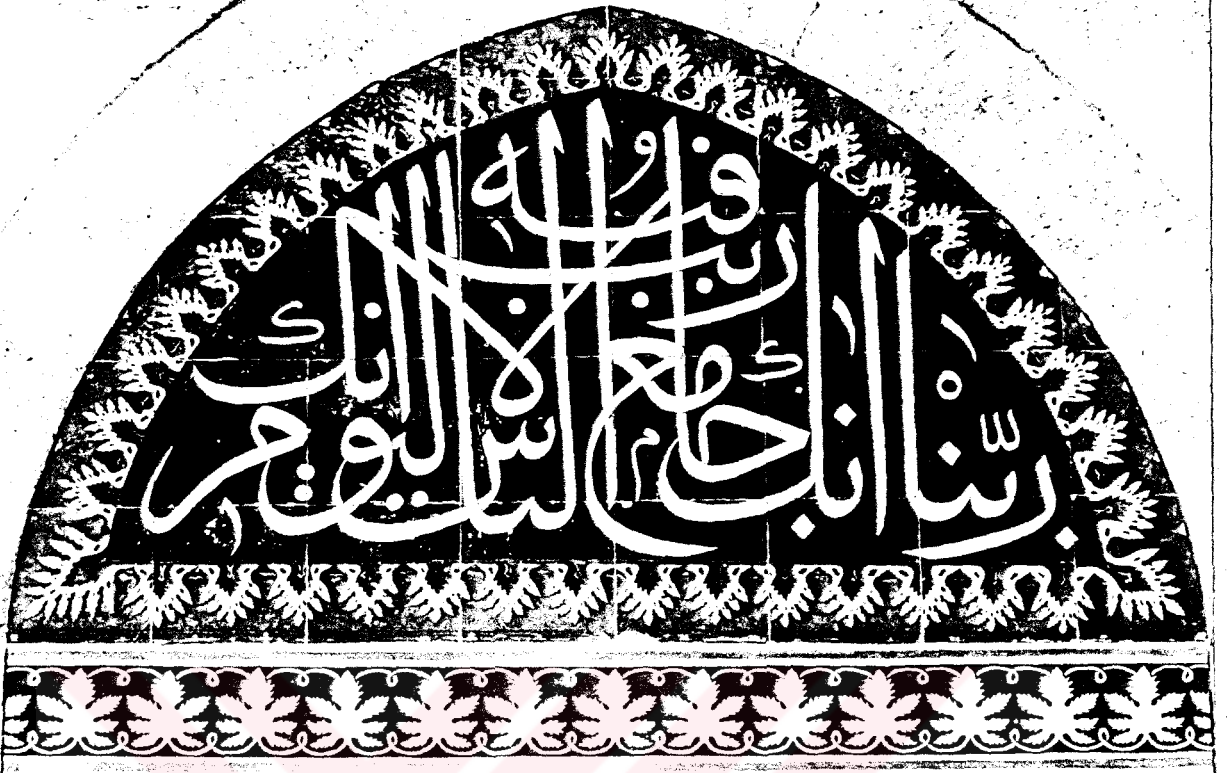
Resim: 148

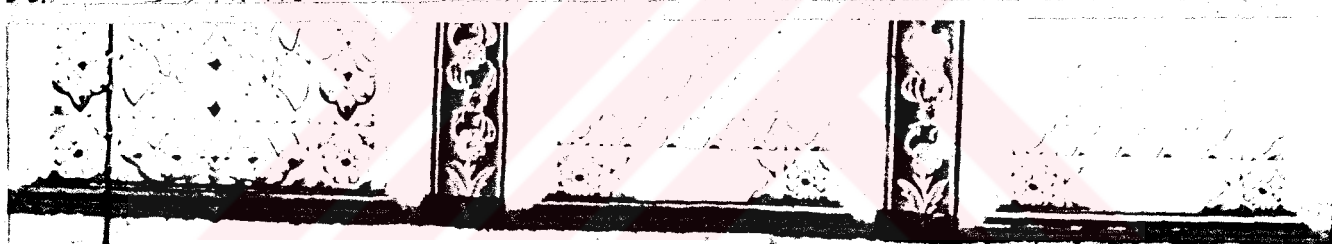

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

عَلَى الْمَشِينِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

نثر الدنيا والآخرة وخبر هذه السورة وخبر هذا الأمة التي أنزل

أعظم وخبر هذه الساعة التي أتت

التي هي حاجتي جميعاً

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

بسم الله الرحمن الرحيم

كتبنا ضعف الضعفاء وتراب الغابر ليل الكبرياء الفقراء
نعم الفخر جليل في ربيع السنة النبوية الكريمة ختمها الله على

Resim: 162

فاما المجدد وجيشه الثناء واما ما موحت من الحيوة فوضوا للبر وشرا الاقر ثلث الموت
وضعف الموت واما موث من الموت الفاقد وضعف الموت المذموم وسوا الثناء وشتم
من الموت سخا ط الله يعوذ بالله من سخطه والحمد لله وحده * حرمه اضعف
الضعفاء وتراب الغابر المساكين والفقراء الجذال فقر حصارهم من لا يبذل سيد
اسد الله الكرماني بلبغ الله غايتا الهاني ووصلها اليك المحبوب الوجيه كاني

Resim: 163